

ఆ సా మీ

(నాటకం)

న గా రా ప్ర చు ర వా ల యం
గుంటూరు

వెదమ ముద్రా

1954 అక్టోబరు.

వెల : 1-4-0

లక్ష్మీ ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్,
గుంటూరు.

అంకితం

అనామికకు

అన్నదాతలందరకు

ప రి చ యం

బుర్రకథల్ని రచించడంలో నానందయ్యగారు వాక సవ్యశకం ప్రజేకపెట్టిక కిచ్చి కథాకారుడు విరచిది నాడరు. ఇతళ్ళే వాక నాటక ర్తగా తేనుగుజ్జేలాది తొలిదానిగా పరిచయం చెయ్యగల అపూర్వకవకారం లభించడం నాకు హర్షకారణం.

ఈ నాటకం 18 వ ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తులో ప్రథమ బహుమానం పొందింది. తర్వాత అనేకచోట్ల ప్రదర్శింపబడింది. ఆ ప్రదర్శనలుచూచి ఆనందించిన కేలాది ప్రేక్షకులకు ఈ నాటకాన్ని గురించి కొత్తగా తేను పరిచయంచెయ్యవలసింది యేమీ వుండదు. ప్రదర్శనం చూడని ప్రేక్షకులకు ఈ ఆమృతప్రియే తన్ను తాను పరిచయం చేసుకోగలుగుతుంది.

అయితే, కీరు కీమాలుగల కేట చెనుగు భాషలో “ఆ సా మి” లాటి నాటక రచనలు మనకు అనుదినము రాజాలవనిమలుకు నేను గట్టిగా చెప్పగలను.

— కొప్పరపు సుబ్బారావు

ముఖ్యపాత్రలు

ధర్మయ్య :-	45 సం॥
శ్రీనివాస :-	50 „
అమరయ్య :-	50 „
ప్రసాద్ :-	24 „
నాందయ్య :-	35 „
వాసు :-	26 „
చలమయ్య :-	35 „
క్షాసయ్య :-	60 „
సర్కిల్ :-	40 „
అమీనా :-	45 „
వీరమ్మ :-	40 „
కాంత :-	15 „
మరికొందరు :-	

కాలం :- (ప్రస్తుతం.

స్థలం :- 1, 3, 5, 7 రంగాలు ధర్మయ్యగారింట్లో.
 „ 2, 4, 6 రంగాలు అమరయ్యగారింట్లో.

నా మాట

ఇది నా మొదటి నాటక రచన. ఇందులో చాలా భాగం నా న్యాయభవము చెప్పాల్సివచ్చినది. మధ్యతరగతి వైతమున ప్రత్యేకము. అతని ఆశలు, కోరికలు, పూహలు, యదార్థ జీవితంలో ఎలా విచ్చిత్తై నానాట తను ఆనామిగా మనలో కూలిగా, పాలేరుగా కడుకు చికారీగా వీగోడనీడనో రాలి పోయే స్థితికి ఎలా దిగజారి పోతున్నాడో చెప్పాలని నా ప్రయత్నం.

ఇది నా తలకట్టమీద వదిలి, అయినా నాహసించాను. ఆంధ్ర) నాటక రచనలు. రచయితలు. కళాకారులు, పెద్దలూ, పిన్నులు, ముఖ్యంగా ఆనాములు యిందున్న దోహాలు మన్నించి, మంచి నెంచుకుని ఆదరించి నా అభివృద్ధికి చేయూత నిస్తారని నా ఆశ.

ఈ నాటకాన్ని పుత్రమంగా ప్రకటించిన విజయవాడ వ్రాసిన నాట్యమండలి వారికి, నా కోరికను మన్నించి తమ అభిప్రాయాన్ని ప్రేమతో ప్రసాదించిన పుత్రమ నాటక రచయితలైన శ్రీయుత కొప్పరపు మల్లారావుగారికి, నాకు సలహాలు యిచ్చి వీగోడనీడన మిత్రులందరికీ, ప్రచురించిన సగారా ప్రభు రణాలయం వారికి నా హృదయపూర్వకాభివందనములు.

నాటక.

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు అష్టాదశ వార్షిక మహా
సభలు ది. 7. 8. 9 తే 1954 బంధు మిత్రా
హాల్లో శ్రీ సత్యనాథ గోపాలకృష్ణగారి అధ్యక్షతన
జరిగిన కలసింగ్ లో వుత్తమ నాటక ప్రదర్శన పోటీలలో
ప్రథమ బహుమతి బిచ్చసేన నాటకము.

—: నాటి నటీనటులు :—

దర్శయ్య :-	శ్రీ మాచిశేవి వెంకటేశ్వరావు.
క్రొంగం :-	.. కన్నాటి లక్ష్మీనరసయ్య.
ప్రసాద్ :-	.. రామబాపురపు ఆప్పారావు.
అమలయ్య :-	.. నాబక్.
కొండయ్య :-	.. వెంగళనాథం.
దాసు :-	.. పురాణం వెంకటసుబ్బారావు.
వర్ధిల్ :-	.. విన్నకోట రామన్న వంతులు.
జ్ఞానయ్య :-	.. కాకర్ల వూడి వెంకటరాజు.
చలమయ్య :-	.. తమ్మిల రామారావు.
అమినా :-	.. బొన్నామల పిచ్చయ్య.
మీయ్య :-	శ్రీమతి కొప్పరపు సరోజిని.
కాంత :-	కుమారి కొమ్మినేని హైమ.
మ్యాంక్ :-	బి. గోపాలం.
ప్రొడ్యుస :-	విజయవాడ ప్రజానాట్యమండలి.

1-వ రంగం

— ధర్మయ్యగారి యిల్లు —

(రెండు పట్నీలు, పేయిలు, పోళా, పులిచర్మం పుడిన బంగారు గోడకు రామకు, కృష్ణకు, మొదలైనవారి పటాలువున్నాయి.)

కాంత : (గది చిమ్ముతూ)

- పాట -

నాగా దిగరా - నా

యన్న దిగరా

నాగా దిగరా - నా

మనవి చేకొనరా

నా!

పూరికి పుత్రరాన

పూకల్లా మర్రికికింద

కోనల్లో వుండేటి

కోడె నాగన్నా

నా!

దిగు దిగు దిగు నాగా

దివ్య సుందర నాగా

ముదముగో లేవలై

ముద్దుల నాగా దిగు దిగు దిగు నాగా.

ధర్మయ్య : (తట్టానే) ఏమిటే అది!

కాంత : (పూడ్చిన పోగు ఎత్తుకూ) ఏమిలేదు దొరూ.

ధర్మయ్య : మా బాగా పాడుతున్నావే. ఎక్కడనేర్చుకున్నావో?

కాంత : ప్రసాదుబాబు దగ్గర నేర్చుకున్నానండి.

ధర్మయ్య : ఉహూ... నువ్వాయనబట్టి చదువుతున్నావుగదూ?

కాంత : అవునండి యిప్పుడే పాటాలు మొదలుబెట్టాను.

ధర్మయ్య : మరి ... వుత్తరాశేమినా (వాస్తున్నావా ?

కాంత : అచ్చరాలు అమ్మగారికి కుడికినట్టు కుదరటంలేదండీ.

ధర్మయ్య : ఏడావురై పా. పా!

కాంత : (తెగ్గుకుండి.)

ధర్మయ్య : ఒసేయ్ ! కాంతా ! కీరంగం వచ్చాడేమో అఫీసు గదిలో చూడు.

కీరంగం : (జిత్తు) వచ్చే ! వచ్చే !

ధర్మయ్య : (జిత్తు) ఓ ... నూరేళ్లు (బతికేట్టున్నావయ్యా కీరంగం.

కీరంగం : ఎందుకుబాబూ ! చివాట్లకా ! కళ్లు కాళ్లు వుండ గానే రాలిపోనవ్వండి.

ధర్మయ్య : (చుట్టిపవ్వి) ఊ...ఎంతేసుకొచ్చారు?

కీరంగం : చేసేదేముంది!

ధర్మయ్య : వాయిదావేకారా!

కీరంగం : లేదు.

ధర్మయ్య : మరి!

కీరంగం : కాలుదాడ్ల గలిచారు.

ధర్మయ్య : కాలుదాడ్లు గలిచారు!

కీరంగం : ఎక్కడికి గలిచినట్టూ, అగండి.

ధర్మయ్య : ఏమిటయ్యా అగేది! అనేకంకా నీగుప్పెట్లోవున్నట్టు తెప్పవో!

కీరంగం : కారణంలేకండా నందించనాళ్ళను తొలగించరాదని, కొద్ద తిప్పకొచ్చివచ్చా... ..

ధర్మయ్య : ఏ కొద్దది! కొత్తదా పాతదా! నా పొలం నేనాగు

చేసుకుంటానంటున్నా. నన్ను కారణం అడిగేవనే
మొద్దిందేకోర్టుకైన!

శ్రీరంగం: ఏమొద్దండో!

ధర్మయ్య: మరి నువ్వు తీసికెళ్ళినదబ్బు ఏక-దతగ లేసినట్టూ?

శ్రీరంగం: తమరు కలవిచ్చివట్టే జాగ్రత్తగా రస్తావాడాను.
ఏంలాభం చెప్పండి. మన సాక్ష్యాన్ని మొత్తంగానే
తిరగదీశాడుగా యీ కుర్రవెధవ.

ధర్మయ్య: ఆ!

శ్రీరంగం: ఆ! ఏదో మేతవేసినట్లుంది.

ధర్మయ్య: ఏడ్చాడు. వాడికుండి మెయ్యారు.

శ్రీరంగం: వాళ్ళూ తలాకాస్తా వేసుకున్నారటలేండి.

ధర్మయ్య: యీ వెధవలకి బుద్ధిండకక్కల్లా. మేసినన్నాళ్ళూ
మేసి మధ్యలో ముంచుకొరా!

శ్రీరంగం: అనుకుంటాంగాని, నీళ్లు నీళ్ళవయ పారక మిట్టలెక్కి
పారుతవా చెప్పండి!

ధర్మయ్య: పారనివ్వండి. పారనివ్వండి. మరి వాళ్ళ పుత్తర
సాక్షులెవరూ!

శ్రీరంగం: పేరయ్యా, పెదరామయ్యా, వర్షిరెడ్డి, అమరయ్య.

ధర్మయ్య: అమరయ్యా!

శ్రీరంగం: ఆ! వాళ్లు గలవటానికి మూలం యీ అమరయ్య
సాక్ష్యమేనండి. తలనెరిసినవాడు గదూ.

ధర్మయ్య: ఊ.....

చలమయ్య: (అవేళం) దండంపెడతా దొరగారూ!

ధర్మయ్య: ఊ ... ఊ ...

శ్రీరంగం : ఒకేయ్ చలమాయ్. చొరవాకు రమ్మంటున్నారని
అమరయ్యను పిలుస్తాడు.

చలమయ్య : ఒహోహో ! అసలే ఎండబడ్డమండి. యియ్యాల
మీ నాకట్టిసూడా పూర్వకేదు.

ధర్మయ్య : ఊం ...

శ్రీరంగం : ఏదావులె వారా !

చలమయ్య : (గొంతుకుంటూ వెళుతున్నాడు)

ధర్మయ్య : ఒకేయ్ ! వచ్చేటప్పుడు గురవయ్యకొట్టో అగ్గిపెట్టె
సిగరెట్ పెట్టె పట్టుకురా ... ఏది

చలమయ్య : (అక్కడే నుంచున్నాడు.)

ధర్మయ్య : అం ... ఆవచ్చా యిలాతే ... తొందరగా జావు.

చలమయ్య : (వెళ్ళాడు)

ధర్మయ్య : ప్రతిసభన ఎదురుమాట్లాడడం నేర్చాడు. (పేజీలు
తరుగజేస్తూ)

శ్రీరంగం : తమాషా అంతా రిక్తమవుతుందిలేండి.

ధర్మయ్య : వుంటే తింటారు. యింతకీ స్తీడలేమన్నాడు !

శ్రీరంగం : ఆనడమిటి ! ఓహోహోహో ఏ మాన్యుమెంటు
ఏ మాన్యుమెంటు ! ఆయన మాట్లాడినంతసేపూ కోర్టు
గోరెత్తిపోయిందంటే నమ్మండి.

ధర్మయ్య : మృ. ఫీజెంకో తెల్సా !

శ్రీరంగం : ఎంతిచ్చినా దండగలేదంటాను. అసలే అమరయ్య
సాక్ష్యం ప్రసాదరావు ప్రయివేటులేకపోతే

ధర్మయ్య : ప్రసాదరావు ! రాకేంగాడు !

శ్రీరంగం : ఎందుకాదు ! "పుల్లిపూలవ నేమధ్యే జోరిగే"

పండితోత్తమా" అని యీ తలకాయల్లేని వెధవలంతా
వాడికి బ్రహ్మరథం వదులూంటు ...

ధర్మయ్య : ఊ!

శ్రీరంగం : కావాలంటే పొలుయిచ్చి కాడిక్రిందికి ఎత్తునిచ్చి
అడిగినప్పుడల్లా ఎత్తునోటికి కట్టించించిస్తూ పాత్రో
పరకోయిచ్చి

ధర్మయ్య : యీ వెధవ మొఖంజూచి యిచ్చామా! (తక్షణం
జాప్తుకా) యింతాడేసి ఏడువందలేనా అయింది.

శ్రీరంగం : రాత్రి తెల్లవారించాకా అపస్తవపడినా. ఆ మాత్ర
మైనా తేలింది.

ధర్మయ్య : ఆ!

శ్రీరంగం : ఆ!!

దాసు : (ప్రకేళం; దొరగారూ !

శ్రీరంగం : ఏం!

దాసు : ఉతవంషి.

శ్రీరంగం : నీకూ యివ్వుడేతీరింపి!

దాసు : శాంత పుట్టిందిపుట్టినట్టేవుండె దొరగారూ! దానచ్చటా
ముచ్చటా ఎవరు చూస్తారు సెప్పండి!

శ్రీరంగం : పరపాలేదులేనోయ్! నీ చెల్లెలుచక్కదనం చిన్న
బోదులే!

దాసు : కాదండీ! మనువులొచ్చిపోతావుండె. దానికాత్ర
ముక్కుకీ సెవ్వు కన్నా...

శ్రీరంగం : యివ్వుడుగాదు పో!

దాసు : మల్లీ దొరగారుంటే మీరుండరు, మీరుంటే దొరగా
రుండరు.

శ్రీరంగం : సాయంత్రం హద్దాంపోరాంట!

దాసు : డబ్బులు సాయంత్రమే యిద్దుపగానిలెండి.

శ్రీరంగం : అశ్చే! మీరెందుకు వింటారా! ఏదీ! ఓమాట ఆ పుస్తకం యిలాయివ్వండి.

భర్మయ్య : (పుస్తకం యిచ్చాడు. బట్టిలోనుండి లేచి అటూఇటూ కదాళ కేట్టన్నాడు. శ్రీరంగం ఆలోచిస్తున్నాడు.)

శ్రీరంగం : 'రాజరాజ తోడవస్తా' అ... యిప్పటికి నీవు వాడు కున్నది నాగాలుగాక వందరూపాయలురా.

దాసు : నాగాల్లేవులెండి.

శ్రీరంగం : లేకపోవటమే?

దాసు : ఎక్కడుండి?

శ్రీరంగం : ఎక్కడా! (పుస్తకంమీద తట్టుతూ) కాటికాయలంత అక్షరాలతో యిక్కడవున్నాయ్.

దాసు : అ.....!

శ్రీరంగం : అ.....!! మార్చిలో తడవరపోసిందని వచ్చాలుగు రోజులు, మేలో ఎద్దుబాడిచిందని గుండెల్లో నొప్పి వట్టిందని.....

దాసు : దొరగారూ!

భర్మయ్య : (అటు చూచాడు.)

శ్రీరంగం : ఏం!

దాసు : అయ్యా నాగాలేనుండి!

భర్మయ్య : అంటే ఆ రోజుల్లో నీ కింద పనికొచ్చినవాళ్లువూరికే చేకారవా!

దాసు : కొత్త అయితే ఆ ఎద్దు మయ్యనినుంపిస్తట్టు పహ్నా

సంపాల్పినమాట. పోని ఆమాసలకి వండగలకి వస్తో
కొచ్చాగా!

శ్రీరంగం : వస్తే ఏవంటావరా?

దాసు : పోనీ ఆ రోజుల్లోకింద లెక్కబుట్టోంది.

శ్రీరంగం : ఎట్లా?

దాసు : ఆ రోజుల్లో అరకవస్తేదాయ. ఎద్దులూరికేవుంటావుండె.

ధర్మయ్య : ఎద్దులూరికేవుంటే మీరూ పూరికేవుండాలా ఏరా?
పిచ్చిపిచ్చి వేపాలువేయక లెక్కజూచుకొని న్యాయంగా
నీకు రావలసింది పట్టుకెళ్లు!

శ్రీరంగం : మాటలు జెప్పేవాళ్లేగాని ఒక్కపూట తిండిబెట్టే
వాళ్లులేరా దానూ! మన్నడిగావుండి మంచి అనిపించు
కోవాలంటే చాలాకాలం బడుతుంది. చెడుదేముంది
ఒక్కక్షణం. ఎందుకు జెడతావుగనీ విను! విను.

దాసు : చెప్పండి - బాగువడి సావబాయ్యావంట.

శ్రీరంగం : మీ నాయనతాలూకు దిగబడినవడ్డీబావత్తు యాభై
రూపాయల తొమ్మిదణల నాలుగుపైసాలున్నా, మీ
నాయన దినానికి వాడినవి వడ్డీఅనలుఫాయదాలు నూట
యాభై, వెరళి, మొత్తం, రెండువందలరూపాయాల
తొమ్మిదణల నాలుగుపైసలురా.

ధర్మయ్య : ఏమయ్యో శ్రీరంగం! వాడి జరుగుతాటూ అది
అలాగింది

శ్రీరంగం : అ...అ...అందుకే వందకు నోటురాయింది మీగ
లింది చెల్లురాయిద్దాం అనుకుంటున్నా. ఏవంటావరా?

దాసు : మీ దయొచ్చినట్టే గానియ్యండి.

శ్రీరంగం : మధ్య మా దయేంటాయ్. నీకష్టం నీకేచ్చేదానికి.

నిజంగా పెద్దబాబుగార్ని జెప్పకోవాలండి, ఆవులించితే
ప్రేవులక్కవేకేవారు.

ధర్మయ్య : ఊఁ.....

శ్రీరంగం : ఆకోరమీగుం, ఆ కోపులగుడ్డ చేతిలో ఆ హంకి
కర్ర, కీర్రుచెన్నలూ పెరపెరలాడుతూ వీధివస్తూవుంటు
ఆడది ఎదురువచ్చి ఎరుగటండి ఆయన చచ్చేవరకు!

ధర్మయ్య : ఊఁ..... (మీసం గవరించుకున్నాడు.)

శ్రీరంగం : మీరిట్లా మీనమేషాలు లెక్కవేస్తూకూర్చుంటు
పూరు మన చేయిజారి పోయేట్టుంది.

ధర్మయ్య : ఆదశేవస్తే పూరు వల్లకాడుగామారుతుంది గెల్సా!

శ్రీరంగం : తెల్సు. మీరు పూనుకుంటే పూనుకుపూనునే తిర
గ్గట్టించగలరనికూడా తెల్సు. మరీ... మన పాలం
మీదే బ్రతుకుతూ మన మీదకే యీ అలగాజన్నాన్ని
తోలుతున్నా లే యీ అమరయ్యా వ్రసాదులూ...ఆఁ
...ఆఁ.....

ధర్మయ్య : అవును. పుకేషించి పూనుకుందామా పూరు జారి
పోయేట్టుంది. తావోపేవోతేల్పుకుందామా స్లాసంతా
తల్లక్రిందులయ్యేట్టుంది...ఊఁ.....

శ్రీరంగం : ఏది ?

ధర్మయ్య : ఆఁ! వుండిగా. మనపూరుముందు యీబై యకరాల్లో
వీళ్ళదొక రెండోరాలు కడుపులూ వుండల్లే.....

అమరయ్య : (వచ్చాడు) దండాలండి!

శ్రీరంగం : (బట్టి చూపుతూ) ఆఁ... ఆఁ... రా అమరయ్యా,
కూర్చో.

అమరయ్య : ఎందుకులేండి.

శ్రీరంగం : అదేమిటయ్యా!

అమరయ్య : కుష్టిఎందుకులేండి.

శ్రీరంగం : కూటికిపేదపై తే కుటానికి పేదపటయ్యా! సాటిసంసారివి. పండుంటి ఆసామివి.

అమరయ్య : ఎక్కడకూర్చుంటే ఏవుండిలేండి.

శ్రీరంగం : అయితే కుష్టిలోనే కూర్చో.

ధర్మయ్య : కూర్చో! కూర్చో!

శ్రీరంగం : చైతులేందె రాజ్యంలేదన్నారయ్యా!

అమరయ్య : ఆ... ఏమన్నారో (కూర్చున్నాడు)

శ్రీరంగం : కాదులే. దొరవారికి వ్యతిరేకంగా సాక్ష్యం చెప్పిన అని,

ధర్మయ్య : ఊ... దానికేమొచ్చి. మనంఎరగని అమరయ్యా శ్రీరంగం!

శ్రీరంగం : అవునవును. వట్టిఅమాయకుడు. కుడుంయిస్తే పండుగనుకుటాడు.

ధర్మయ్య : నలుగురూవచ్చి పట్టుబడితే కాదనలేకపోయివుంటాడు. పోయింతరువారే యిష్టమున్నా లేకపోయినా వాళ్లు జెప్పమన్నట్టు చెప్పాలిగా.

అమరయ్య : (వచ్చి) నిజంగనుక్కున్నాడు.

ధర్మయ్య : దీనిదేమిటిగాని చూడు! మనవాడికేమిటా మూల చుట్టరికం! అంతపొద్దుపోకపోతే ఏకేరంపోర్లో చీట్ల పో యిక్కడే తగలేస్తూ వుండొచ్చుగా.

శ్రీరంగం : బంగారమల్లే, యిదేం పరిచయంలేనియిల్లా! పాత చుట్టలు, చక్కపాయలూ (బరికినవాళ్లు).

ధర్మయ్య : అవును. పొలం బుట్ట, కలం కోత్రంటే...
 జో! వార్లమయ్య! నందంటి ఆసామి! అదివరువా!

అమరయ్య : చెప్తున్నా. నెత్తిన్నోరుకెట్టుకొని కేమా కెవు
 తున్నా. అయ్యవా! తోపుంటి ఏదో ఒకటి! తగువుంట
 తాటజావుతాద్రాని. వాడికా విడేనే చేస్తే రాయ.
 ఏంకేసేది!

ధర్మయ్య : }
 శ్రీరంగం : } (ఒకరి కదవాక ఒకరు కెట్టా కెట్టాకు)

ధర్మయ్య : రంకువారికే పెళ్ళిపెండుకు అన్నట్టుంది. పోలి వాణ్ణి
 మళ్ళీ బడికంపితె పోడ్డిగా.

శ్రీరంగం : అవును. "సాంగత్యదోహం కన్యాని సోయించు
 రాజసోయించు మర్మంత్రోపలన" అన్నట్టుగా ఏళ్ళేపాం
 కేస్తే ఆ బుడ్తులే అప్పుతాయి. కె. బు. వాణ్ణి కాలే
 జికి సాగనందవయ్యా!

అమరయ్య : ఏం సాగనందమంటావా! యీ నోడైస్తే ఎన్ను
 మీదికి ఎక్కిరి ఏగానిలేదు. ధర్మయ్య! నడికె కొటి
 దైలు కోడ్రుకోకచే చేతికొనగొచ్చినోడ్డి ఎందుకు
 చెడగొడరావయ్యా చనుచని చచ్చిపోయి...

శ్రీరంగం : అంటారంటావా!

అమరయ్య : అన్నా, అనకపోయివా...

ధర్మయ్య : చూడు; శ్రీరంగం! ఓ. య్యో. చాకా చనివెస్తే
 ఏమాత్రమాతుండటా!

శ్రీరంగం : ఆ... వెంకువేలు, మహాఅనుకేమామవేయ్యేను.

అమరయ్య : అమ్మా!

శ్రీరంగం : నువ్వట్లా వుండవయ్యా!

భర్మయ్య : ఎన్ని రావటంలేదు ! ఎన్ని పోవటంలేదు ! కాలుదారు
వ్యాజ్యంలో డెంకుమూడువేలు పోయ్యిలోబోస్తేపోలా!

శ్రీరంగం : ఆఁ. ఎందుకుబోలా ?

భర్మయ్య : అందుకే; మనవూరుకోచిన్న నూకలు ఏర్పాటు
అయింది. లైబ్రరీకూడా శంఖుస్థాపనచేయించాం.

శ్రీరంగం : అవునవును. మంచిదీటిభావి, సత్రంగూడా ఏర్పాటు
చేయించాలని ఆలోచిస్తున్నాం.

అమరయ్య : సత్రమెక్కడంజీ !

శ్రీరంగం : ఎక్కడా! మనస్సుకొనంప్రక్క మైదానంలోనయ్యా!

భర్మయ్య : అందుకే ఒక బి. య్యె. విద్యార్థికూడావుండడం...

శ్రీరంగం : ఎందుకైనా మంచిది. ఒక్కోక్కో ఏమిత్తాగం
ఏమిత్తాగం! చెప్పించటానికి వీరే సమర్థులు! చదవ
టాని వాడే సమర్థుడు!

అమరయ్య : అందులో అబద్ధం ఏవుందంజీ. పలక వట్టింది
మొదలు తరగద్దప్పకుండా యినూకలుపైను దాకా
వచ్చాడు. చేతులో డబ్బులేక నేనే చెడగొట్టా..మృ..

శ్రీరంగం : అవును. చదువుమాని ప్రజాసేవలోబడి చెడిపో
య్యాడేగాని కుర్రవాడు తెలివైనవాడే.

భర్మయ్య : చేసినచదువు చాలుగాని ప్రజాసేవ యికవాణ్ణి కాలే
దీ పంపుదాం.

అమరయ్య : మరి అర్జుయిని తీసుకురమ్మంటారా !

భర్మయ్య : ఆ... ఆ...

శ్రీరంగం : చూచావా అమరయ్యా దొరవారిమనస్సు తెల్లు
కోలేక వాళ్లు అనవసరంగా కోట్లకీడ్పారుగాని కడుపులో
కూడు తీసిపెట్టమంట పెట్టరటయ్యా !

అమరయ్య : నాకు దెలియకుంటావా శ్రీరంగం. వస్తా ధర్మయ్య గారూ !

ధర్మయ్య : ఆ. ఆ.

శ్రీరంగం : చూడండి. ఆ చిల్లరవద్దులన్నీ ఆగంగా వడున్నాయి. అన్నిటిని కలిపి ఒక్కోతే...
ధర్మయ్య : పోనియ్యవయ్యా, శేపురాయించవచ్చు. నీలాకాదని పూరొదిలిపోడులే.

అమరయ్య : ఎందుకూ ! నోటురాసివుంచండి.

శ్రీరంగం : నోటు వ్రాసేవుంది. మళ్ళీ నేను పూరు వెళ్ళి తె వారం రోజులవరకు రాను. ఏముంది వేలగట్టమేగా !

అమరయ్య : సరే. కానివ్వండి... మరి వడ్డీలేలు ఎట్టాకట్టాను.

శ్రీరంగం : ధర్మవడ్డీయే!

అమరయ్య : అంతా అంతేగా!

శ్రీరంగం . అంటే నలుగురిలో ఆక్షేపణలేకండా మామూలు వడ్డీతోనే తక్కువేల్చాను. 7 వందలైంది.

అమరయ్య : అమ్మా! ఏమిందలే! నానీ అదిగూడా ధర్మవడ్డీతోనే!

శ్రీరంగం : అదెట్లా సాధ్యమయ్యా; అందరివద్దర మాడున్నర కాంపాండువడ్డీ వసూలుకేస్తూ నీవక్కడికి తగ్గిస్తే కాలు దార్లంతా నాగొంతుపట్టుకోరూ... యింతట నంతో పించవయ్యా... (శేజ అడ్డించాడు)

అమరయ్య (వాకిలివాకావచ్చి) చూడండి ! మనం కట్టించబోయే సత్రానికి నున్నంరాయి అది శేనే తోలతాను. ఎట్టా కట్టా రొంజో ఎద్దును కొంటాలెండి.

ధర్మయ్య : ఎందుకయ్యా అదోడుండూ! శేపాచ్చి మనదొడ్లో ఒకదాన్ని తోలించుక్కెళ్లక.

అమరయ్య : (వచ్చి) శేషశీర్షాక్షు !

శ్రీరంగం : శోలిండు కెళ్ల వయ్యా తీరకక్కడ వుంటుందట. వెనక మీరూ మీరు పిలావుండేవారు. కాడిగట్టు పొలాలు వాడకట్టు చాచిట్లు పన్నెండుంటాడెక లోగిట్లు. మాచే వాళ్లు ఒకతండ్రి పెళ్లలా అనుకునేవాళ్లు. మీరు పిల్లా జట్లా వడిమంది దిశేవాళ్లుగావటం కాస్త అస్పృశు చెయ్యజాపాల్సిరావడం పెళ్లిళ్లు పేరంటకాలు అల్లుళ్ల కట్నాలు ఒకటేమిటిలే! “అరయంగా కర్ణుడిల్లె ఆహ్వారి చేతన” అన్నట్టు యీనాటికి మీసంసారం యిట్లా అయిందిగాని, మీరీమంచాస్తే.

అమరయ్య : అయ్యో! ఆ వూరుముందు యాభైయకరాలు మాడేనండీ!

శ్రీరంగం : అందుకే రొండ్లో ఎద్దుంట బాడుగో బండలో యిల్లు జరుగుతూవుంటుంది. యీ కాలుపొలంలో నీ స్వంతపొలంలో అయినేజాపెట్టి యాటా ఒకయకరంకొని అక్కడ పారనేస్తే ...

అమరయ్య : కొనాలనే సూత్రన్నానండి. యాడజావను! ఆడా పాడా అన్నిటికి ఒక్కట్లైపోతిని. వస్తా దర్మయ్యగారూ!

భర్మయ్య : ఆ...ఆ...చూడూ శ్రీరంగం ప్రసాదు యిక్కడి

శ్రీరంగం : ఎందుకూ! మనంవెళ్ళి స్కూల్లో సీటుఖాళీవుండో లేదో అవన్నీచూచి గుడ్డలు అవీ కుట్టించి యాకంగా ఒకేపారి మంపేద్దాం.

అమరయ్య : పర్లలేండి...వస్తాను.

శ్రీరంగం : వెళ్ళిరా.. నే'వెళ్ళి సాక్షులసంతకాలు చేయించుకొస్తా.

ధర్మయ్య : ఊఁ ... (శ్రీరంగం వెళ్ళాడు)

కొండయ్య : (ప్రవేశం. వెళ్ళే ఆమరయ్యను శ్రీరంగాన్ని చూస్తున్నాడు.
తనకు తెలియకుండానే ఎవను చేతివొటున ప్రేమ తడుముకుంటున్నాడు)

ధర్మయ్య : ఏరా !

కొండయ్య : దండం పెడతా దొరగారూ!

ధర్మయ్య : ఆఁ...ఆఁ...

కొండయ్య : డబ్బులుండి !

ధర్మయ్య : ఆఁ...

కొండయ్య : డబ్బులుండి !!

ధర్మయ్య : (నవ్వి) డబ్బులు ! ఒలేయ్ కొండలూ ! కంకీ, కాదు
ఒక టేమిటిరా ! మనుషులకోసహా అన్న చాకైనా
డబ్బులు చాకయ్యేట్టులేదురా కొండలూ !

కొండలు : ఎట్టాగండి.

ధర్మయ్య : ఏదో పనిలోజల్లో వార్యే తీర్పుకుంటారు ఏ
మార్వాడీ దగ్గరో 10 వందలుదెచ్చి పాటిమీద
పోర్టాం అనుకున్నా. ఊఁ...చస్తున్నాను పావం !

కొండలు : చచ్చేదేందుండి ! సంసారాలు సంఘలకత్తి లేవబో
తుంటేను !

ధర్మయ్య : ఎక్కడికోయ్ !

కొండలు : బతకటానికుండి.

ధర్మయ్య : ఎక్కడుందిరా బ్రతుకూ ! ఎక్కడవడ్డామో అక్కడ
దేవులాడుకోవాలిగాని. రైతులీమిడిమేళం తెచ్చిపె
ట్టకపోతే మీ ముతావరకైనా సప్టుబాటుచేసేవాణ్ణి.
మర్నా ... చదువేంజేసిపోతావురా కొండలూ.

కొండలు : ఆ... సమయా ... వాడు.

ధర్మయ్య : వానియ్యకాకగా చచ్చాసి! చదువు మూడో సేత్రం అన్నారా.

కొండలు : కూటికి చెప్పులాడుకునేటకే తలపాణం తోక్కొత్తావుంటి యీ కేసుకుంటే చదివేది. పనికి బనికి తూగదులే దొర! మరీ ఈ లెక్కలులేప్పిచ్చరా!

ధర్మయ్య : ఏ! !

కొండలు : ఆ సో ప్లేటిన వట్టులుంటే!

ధర్మయ్య : ఎంతా!

కొండలు : యాదై యకరానికి.

ధర్మయ్య : లేకుట్లా చెప్పేదే!

కొండలు : ఒకరకంగా లేదుంటే.

ధర్మయ్య : వాస్తే వకరితో మనకొంతేవిటి!

కొండలు : పొద్దు న్లేళ్లే మీ పెళ్ళుసేతుల్లో మెలిగేవాళ్ళం దొరగారూ! మరీమను ప్రభువేలా బల్కట్టంతగిలిందుండి. తోటసి గట్టెక్కేతల్కి సతమతమైందనుకొండిముటా.

ధర్మయ్య : మీ కష్టం నా కెందుకురా! (జేబులో చెయ్యిపెట్టాడు) ఊ... ..

కొండయ్య : (వారికి చట్టాడు.)

ధర్మయ్య : సాయంత్రంవచ్చి మొత్తంగా రెండువందల యాదై వట్టుకొన్నాంటి. (అట్టి పెట్టి చీకాడు.)

కొండయ్య : (గట్ల కేంకడి. చీకలుచులుపుకున్నాడు.) సరేండి! (వారివారా వచ్చి అలాదింది తెక్కలేక.) దొరగారూ, ఎకరానికెంత వడివట్టుంటి!

ధర్మయ్య : అయిదు.

కొండయ్య : అయిదూ! అయిదేందుండి!

ధర్మయ్య : అయిదేందుండి!

కొండయ్య : దూరపుసీలుమోసి సచ్చిచెడి తోటేత్తే.....

ధర్మయ్య : ఎంతదూరమోయ్! కోసా రెండుగోనులా!

కొండయ్య : బుజాలు పచ్చిపుళ్ళయ్యియ్యని లబ్బున ఆగోరి
తందాగు మొగోళ్ళంతా.

ధర్మయ్య : వాళ్లెట్లాంటి మొగోళ్లురా!

కొండయ్య : ఏ మొగోళ్ళయినా ఏంజేతారులేండి. చేతుగడ్డ
కొట్టుడు. నలుగురు మడుసులు పాదులు బాడితేనేగాని
పనిబరక్కపోయి. వాళ్ళకూకలన్నా కట్టియ్యండి.

ధర్మయ్య : ఆ.....

కొండయ్య : వాళ్ల నలుగురికీ కూలండి.

ధర్మయ్య : ఎందుకూ ?

కొండయ్య : ఎందుకేందుండి !

ధర్మయ్య : ఒరేయ్ ఆరవకు. రేపొచ్చి యిన్ని పుల్లలో యింత
కూరో గోంగూరో పట్టికెళుదూగాని. యింట్లో మరీ
యిబ్బందిగాకూడా వుండన్నావ్గా.

కొండయ్య : ఆ... ఆయిబ్బందులులేరేది సచ్చిన తెల్లారేలేండి.
(కావ్యవ్వాడు)

ధర్మయ్య : అయితే యిప్పుడు ఏవంటావురా !

కొండయ్య : ఏవంటామే. పనిపోవల్లోనన్నా కడుపుపిండాకూడు
తినేట్టు సెయ్యమంటాం.

ధర్మయ్య : ఓ...అయితే కూడుతినకంటానేజేస్తున్నారన్నమాట.

కొండయ్య : ఆ... ఆడుగుతారూ మాకూడు.

ధర్మయ్య : ఊ..... ఆ వేళ అచటండెంతని ?

కొండలు : అడగండి ! దానియ్యేగా పిలిపించి.

ధర్మయ్య : ఒరేయ్ దానూ! దానూ !

దాను : (తెరలో) ఆ.... ఆ.... (వైటకొచ్చి) ఏండండి ?

కొండయ్య : ఆయీల ఏమడుకున్నామియ్యా ?

దాను : ఏయీలా !

కొండలు : ఏయీలా ! పోయ్యేయ్యను పిల్చిన్నాడియ్యా !

దాను : ఏమడుకున్నాం ? నలుగురితో పాటనిగదూ ?

కొండలు : ఓయ్! మొత్తానీ వొరగారి జతగాణ్ణివిపిచ్చినవే !

చేను పసిపిళ్ల మాడజ్జేవుండని సేనుమూల్చుకుంటని.

ధర్మయ్య : చేనుమూల్చుగాక ఎక్కడుందోయ్ కుంట ?

కొండయ్య : వుంది. కుంటదగ్గరమిడి? చచ్చేట్టరితై తోపేసే
వాళ్లకినవడలా. మూలనుండంటమూల్చు. నేల్చున్నా
గాక.

దాను : ఎంతిత్తావంటన్నాం ?

కొండలు : అయిదిత్తావంట.

ధర్మయ్య : లా . పడబాడిశారని పదిస్తారోయ్ !

దాను : కట్టం తగిలించంటన్నానుగా ! పారెయ్యండి ఒకటో
రెండో !

ధర్మయ్య : య్య. య్య. య్య. ఎంతేల్లిగ్గా జెప్పావురా.
పారెయ్. నిక్షేపంలా పారెయ్. ఒరేయ్ మాదొడ్లలో
రూపాయలచెట్టులేదురా పారెయ్యటానీ....

దాను : అదిగాదండి నలుగురితో పాటన్నా....

ధర్మయ్య : నలుగురితో నాళాంతా. పొద్దునేస్తే నాపొలాల్లోకి
రాంచే కెత్తవరగదు.

కొండలు : నాలుగు పాలివేల్లా కావిక్లేందెన్నునుడి !

ధర్మయ్య : అబ్బే సూకొదుల్తావోయ్. వారేయ్దానూ !
చెప్తున్నా, మీరు యకరంమేర తన్నుకుజచ్చినాసరే
అయిదుకన్నా కమ్మికి ఎక్కువిచ్చేసిలేదు.

కొండలు : నీ జీతంబో దిగట్టవయ్యా ! పైరామాలోడా అంటే
బండిపరం మీదేస్కుసచ్చాడంటా ! అంతా నీజీత
న్నట్టు సెప్పావుగా ఆయాల !

దాను : సేయించుకునే నాటిమాటలు యిచ్చేవాడుండకపోయే !
అంటే మళ్లీకోపాలు. సమ్మెలు కడతారంటుకట్టయా !
(లోనికి వెళ్లాడు)

ధర్మయ్య : ఊ... కట్టించు, నువ్వు కట్టించవోయ్ !

కొండలు : ఒకేదవ గట్టిచ్చేజేందుండి ! కడుపులో కాలేవోళ్లు
సత్తారా ! యీవజాన చేసినచాకిరి దగ్గరిజెట్టుకొని
సంపుకుంటుంటారే ! మాకుమాత్రం కడుపునిండా
తినాలని, వంటినిండా గుడ్డకట్టుకోవాలని, మాబిడ్డలు
సదువుకోవాలని.....

ధర్మయ్య : ఏదోయ్ నీవినుకుడు ! నేనిచ్చేదంతే ! తీసుకుంటారా
లేదా !

కొండలు : వుంచుకోండి ! మీరే యింకోఅంత్రస్సేద్దుకుగాని !

ధర్మయ్య : ఏరా ! కళ్లుపూకుకుపోతున్నాయా.

కొండలు : ఆ... మారాజుల మాన్నాల్లోకిని కళ్లు కడుపు
కాసరాకుండా పోతండై. (వెళ్లాడు)

శ్రీరంగం : (పత్తా) మూడుపుట్ల నల్లపూసలూ ఒకేరేవువ టెగా

లన్న బ్రహ్మాంధార సూక్తికి మహాచూట్లనే ప్రారంభోత్సలావుంది.

ధర్మయ్య : కోతపరువాచ్చిందండి !

క్రీరంగం : వచ్చినట్లేవుంది. (నోటులూరిస్తాడు)

ధర్మయ్య : (నోటులూరితూ) వూర్తి అయిందా ?

క్రీరంగం : పొట్టుపోతుందా.

ధర్మయ్య : (నోటు తోచాడని) ఏల్లెవరూ ! సాక్షులు.

క్రీరంగం : మొన్న జచ్చిన వెంకయ్యది, మనయింటి ప్రక్కలేదూ ఊయోగి కామయ్య, వాన్లెప్ప నేనే (చేకాని నైక కూడు)

ధర్మయ్య : ఆఁ...

క్రీరంగం : ఆఁ... కాలమొచ్చి చిక్కిందండి లేడీ ! యిరవై సంవత్సరాలనాటి కాగితాలు, శిరాలు, పట్టాప్తాంవులు అగావిళ్లలు కావాలంటే రావాలి !

ధర్మయ్య : ఏడువందలే అన్నట్టుగుర్తు.

క్రీరంగం : దానిదేముంది ! అంకెలవట్టు ఒకటి అక్షరాలవట్టు పది, కలిపితే పదిహేడువందలు అయినట్టేగదండి !

ధర్మయ్య : ఓరి నీ ఆసాధ్యంగాలా !

క్రీరంగం : అంటే మననోట్లకు ఒక ప్రత్యేకతవుంటుందీలెండి. యిట్లాంటి అవసరాలు వస్తూంటాయనే కొంచెంకొంచెం తోలువుంచే వాస్తూంటాను. (యిద్దరూ నవ్వుకున్నారు)

ధర్మయ్య : మరి దీని ఫలితం !

క్రీరంగం : చెప్తా.

ధర్మయ్య : చెప్పటం వివటంతో మనవుంటే గెల్పొంగదాని అంతలు సాగిస్తారేమో.

శ్రీరంగం : కాలుదాల్లేనా!

ధర్మయ్య : ఆఁ ...

శ్రీరంగం : సాగించనివ్వండి.

ధర్మయ్య : సాగించనివ్వండి!

శ్రీరంగం : అంతేనండి. మీరు లేవండి.

ధర్మయ్య : ఎక్కడికి?

శ్రీరంగం : (ధర్మయ్య చెవులో ఏవో చెప్పారు. తెరలో పాట)

ధర్మయ్య : ఆఁ ...!

శ్రీరంగం : ఆఁ!

(యిద్దరూ నవ్వుకున్నారు. యింట్లోకల్లాదు. శ్రీరంగం కాగితాలకట్టి తోసు, ధర్మయ్య పైశుడ్డ కొలువేసుకొని బైటకి వెళ్ళిపోయారు. యిది చూ గుమూపుండగా పాట పూర్తి అవుతుంది. తెరపడుతుంది.)

- పాట -

నీతివాక్యము లాడకుర - జీవా!

నీ నిజంబేదో

నిద్రామోక్షాని కనర నిజబోవ!

నీతులను వల్లించి నెత్తిన

చేతులిడి నిరుపేదసాదల

బాధలకు బంధించుటది - నీ

బ్రతుకుదెరువుకు బంధికాన!

నీ!

రాక్కముందని మిడిసిపడరావా!

భోగాలగని - వా

పెక్కి బగలిని ధిక్కరించేవా!

మిట్టిపడి కాలాసాచీములు

చుట్టబడి నశియించినట్టులు

నిక్కముగ చిక్కులకు చిక్కి
 సుక్ష్మైదపు నిక్కకురా - కుక్కా నీ!
 నాది నాదని వాడులాడేవా
 నీ పాడెంతో
 మంచి నెంచి పంచుకొనిపోవా
 ఇందుగల నిర్లక్ష మెవరిది
 అందరూ కెతకాలి శ్రమపడి
 మంచి మధ్యన మంచిపుట్టును
 అందమచటె అపరంజను నీ!

—(తెల్ల)—

2.వ రంగం

— అమరయ్యగారి యిల్లు —

(సులక మంచం, ఒకమూల్కు మంచినీళ్లపాన, యిత్తడి చెంబు రెండో మూల విడిసివగుడ్డలు, అమిడుగా దుప్పికొమ్మకు యారగట్టపామాను, అమ దంసీసా తగిలించివుంటాయి. ఎదరగా లక్ష్మీపటం తగిలించివుంది. అమరయ్య సులకమంచం కాళ్లకట్టగిత్తూవుండగా తెరలేస్తుంది. వీరమ్మ బుట్టచంక పెట్టు కొని పీఠిలోనుంచి వస్తూ)

వీరమ్మ : లేవూ, లేవూ, లేవూ, ఆరినీలేవు పాడుగాను.
వూడ్సుకుపోయినలేవు.

అమరయ్య : వందీ !

వీరమ్మ : ఎట్టా యీవూళ్లో కావరంజేసేది ?

అమరయ్య : ఏదంటే ?

వీరమ్మ : ఏవుంది ?

అమరయ్య : ఏమిలేనిదానికి ఎందుకట్టా యీగలుబడ్డగొడ్డలే
యిదిలిచ్చుకోటం.

వీరమ్మ : మనమూ జేతన్నాం నగుబాట్టమారి కావరం.

అమరయ్య : ఓయ్ ఎక్కడన్నా పెట్టుదొక్కొచ్చావా ఏం!
అసలు సంగతేందో జెప్పవేం !

వీరమ్మ : ఏదయ్యా పెప్పేది. పొద్దున్నుంచి కట్టినగడవల్లా
గాలిత్తే గిడ్డెడు కందివప్పు వుట్టకపోయె నా మొకానీ.

అమరయ్య : (వచ్చి) ఏడిసిపట్టుంది. యింకా ఏందోననుకుంటేనే.

వీరమ్మ : నీ కట్టనేవుంటది. వుప్పుతో తొమ్మిదీ వుంటేనే
(యింట్లోకిపోంది)

అమరయ్య : అదిగాదు నీ మేలంపాడుగాను. నాలుకురలు
నావకాయ పిండొంటల్నా బోంచెయ్యటానీ మనమే

మూరాలమా ! ఎప్పుడున్నీ పొద్దుకునేవోళ్ళకి మన
కెట్టా కడుగున్నీ.

వీరమ్మ : అయ్యోరామ. ఆహారం అరవశాకితే తలంటే కూట్టో
కూర్చారావ్నావు అబ్బో.

అమరయ్య : ఈ... కేసిగిరి లెక్కన్నంవొచ్చే. కారమో
నిక్కలోనికెట్టావోదక. ఏలో పాలో కాసినిబక్కనీలుండేగా.

వీరమ్మ : బాబోయ్ ఆ మారల్లే ఏమంటా కందిపప్పులేవందో
కాకిచ్చే ఆ బ్రెకుడా యీ పూట తన్నింది.

అమరయ్య : దానికేమొచ్చింది.

వీరమ్మ : గుప్పెడు ముట్టి గుప్పెడు తప్పుడు దానిమొకానెయ్యక
వాడివి.

అమరయ్య : అయితే తప్పుడుకట్ట అయిపోయిందీ ?

వీరమ్మ : యింకెన్నాళ్లొత్తది. మూషెల్లాచ్చింది.

అమరయ్య : ఏమొచ్చిందో. ఏ యమ్మనోటిన్నా మా యిల్లు
గడుత్తందంటే మా యిల్లు గడుత్తందంటారు. యిదేం
వాడికెయ్యటమోమరి.

వీరమ్మ : అంగో యింగో అయితే నేనెప్పుడూ లేదనుకో,
అయ్యో కొడుక్కి సంజలెట్టంగ ఎన్నిటికనో తదంటా ?
కావరాలెట్టా గడుత్రాయయ్యా యిష్టారం.

అమరయ్య : నీకన్నీ యిష్టారాలె. ఎన్నిటికని బావను. కొడు
కేమోగొమ్మనగాడై తిరుగుతావుండె.

వీరమ్మ : చూడమ్మా నదువు మాసిందగ్గన్నుంచి ఏదోఒక
పూట అరక్కెల్తానే వుండాడా.

అమరయ్య : ఊ.....

వీరమ్మ : బడిమీద పదోఅయిదోవత్తే ముద్దరసుద్దిగా నీకే
యిత్తన్నాడా.

అమరయ్య : యిత్తన్నాఁలే.

వీరమ్మ : బిడ్డ! వాడుమాత్రం పూసుకుంటుండేక్కడ. మయ్య
మాటబిచ్చుకునే మడికేనా?

అమరయ్య : అయ్యో నువ్వు మురుసుకోవాల్సిందే.

వీరమ్మ : ఏం మురుసుకోక. మయ్యబుద్దెవురికుంది.

అమరయ్య : ఉహు....

వీరమ్మ : మన్ని పువ్వుల్లోబెట్టి పూజిత్తాడో లేదో నూడు.

అమరయ్య : ఆ.....

వీరమ్మ : యిచ్చిందేవును నల్లంగా మాడాలెగాని. లోకానికి
పేరుదేకూమయ్య.

అమరయ్య : బద్దరం.

వీరమ్మ : సాల్లే లేకిమాటలు; నరేగానీ యివడన్నా వాడికా
రెండుగింజలు నెత్తినేసేమందా. చిడ్డ బమ్మారల్లే
తిరుగుతావుండాడు. వాణ్ణి జూనుకుంటే కడుపు పగిలి
పోతావుంది.

అమరయ్య : ఏం కేస్తాంబెన్న. ఎప్పుడూ తవ్వకూ పూడవనే
నరిపోతావుండే. కుంటలు సెరువులూ పూడతన్నా యీ
సాపిష్టి పొట్టలు పూడదారి కానరాకపోయే. రెండో
ఎద్దును కొందావంటేనే.....

వీరమ్మ : ఎమ్మా! ఎందుకూ ఎమ్మా (అట్లాకావాం పాట దూరంగా
పాడుకూ ఘట్టు వస్తుంటారు. వాళ్లు దుర్గకొచ్చి కొత్త అమరయ్య
మాటలు పెట్టగా చెబుతుంటాడు)

అమరయ్య : ఏం! రెండో ఎడ్డుంటే బాడుగోబండలో యిల్లు
 జరుగుతూ వుంటుందా? యీ చిల్లరమ్మలర కర్చులు
 ఎల్లిపోతంటయ్యా మనసొంత పొలంలో ఆ కాలు
 పొలంలో అయివేసేట్టి యాటా ఒక యకరంకొని
 అక్కడ పాకేట్టే యీ యతలుండవుగా.

తెరలో } పాడివంటలో కల్గివుం డ్వాల అల్లాకెనాం.

ఫకీస్ } తల్లిపిల్లలో నల్గివుం డ్వాల అల్లాకెనాం.

అమరయ్య : యహే వుండండి. ఏంగోల ఉ... ఉ...

వీరమ్మ : (యింట్లోకి వెళ్ళిం)

అమరయ్య : ఏమాటా యినవడకండా. నే నెరిగినాక ధర్మయ్య
 వందెకరాలు కొన్నాడు.

వీరమ్మ : (ఒకం తెచ్చి పెట్టిం)

అమరయ్య : మనవనేమో రోజురోజుకి గోసిబాలక గోగునార
 కట్టకున్నట్టు తగలబడతావుంది. ఎట్టోగట్టా ఆ రెండో
 ఎడ్డును గొని ...

వీరమ్మ : వూరుగో వూరుగో. యీ పులుసుతో యీ ముద్ద
 పోతే అంతేచాలు. యిప్పటికే మోపుడు అప్పలతో
 తలముసిగివున్నాం. ఎందుకాణ్ణి అప్పలపాలుశేత్తా.

అమరయ్య : యింకేం అప్పలుగాకుండా ఎలగబెట్టరాదూఅమ్మా
 కొడుకు ఎవుకోద్దన్నాడు. నాకోసమేనాయదంతా.

వీరమ్మ : ఎవుకోసమేనా యింకేముందయ్యా. తట్టలోకాపురం
 బుట్టలోకొచ్చే.

అమరయ్య : (కన్నాకు) యీరమ్మగారూ బట్టతెయ్యండి.

వీరమ్మ : అయితే కలనుయ్యా చీరదేకండా చేతులూపుకుంటా
 వచ్చానే యియ్యాలా యిట్ట నేవుంచాలనా.

చలమయ్య : చావమంటారా ఏవండే, మాపిచ్చి మొగముది
ధర్మయ్యగారి గుడ్డల్లో ఏత్తే.

వీరమ్మ : ఏత్తే తావడానికి తీరలేదా దొరగారికి. ఎవరికన్నా
యింతపీలికొత్తే దండం తాపారబట్టి తీసికెళ్తావే. ముందు
బోయి తీసుకురా.

చలమయ్య : ఆమంటేనా లేంమండీ.

వీరమ్మ : లేకేనై యిదా యదవసచ్చినోదా.

చలమయ్య : ఆ దొరసానిగారా నీరిచ్చి సావగొన్నారంటుండీ.

వీరమ్మ : సావగొన్నారూ! ఆళ్ళకేం పొయ్యేకాలముచ్చించిరా.

అమరయ్య : (పొగాకు పొయ్యిస్తూ యిట్లాడండివస్తూ) ఆ... పొర
పాటుపడ్డారేనోలే. లేకపోతే యీడే యక్కడన్నా
పారేసి యీ దగువుకు తిసుకున్నానో.

చలమయ్య : అదిగదీ.

వీరమ్మ : పెద్దోరుత్తే పొరపాటు. అదే మనబోలోళ్లమైతే
లాగు లాగు అంటారు. పోయినట్టెగా సేరె.

అమరయ్య : లేకపోతే పాతసీరెగోనం బజారెక్కుతావాదేం?

వీరమ్మ : ఏం?

అమరయ్య : ఏం! పోయిన చీరె పోట్లాడితే వస్తదా?

వీరమ్మ : అంత లేకనత్తవ్వారా?

అమరయ్య : పోనిస్తూ మనమేనంట అంతమాడిపోతావుంది.

వీరమ్మ : లే.

అమరయ్య : ఊం

వీరమ్మ : మూడు రోజుల్నుంచి పక్కసీరతో మురిసిపోతావుంటే.

అమరయ్య : సచ్చావులె నోకమాడ్డా. ఏళ్లొత్తన్నయ్, ఏం
లాభం.

తెరలో } శేవలై వాడలో చెంచీతా.
 చెంచులు } గోవమ్మ నీలాడె వై భామ.
 వీరమ్మ : మాయగుంపుకి ఎక్కడిదీ సాలబంలా. (యిట్టొక్కండి)
 తెరలో } చిన్నాని ఆటలా చెంచీతా.
 చెంచులు } చిలకల్ల కొలికి వై భామ.

అందాల ఆటాల చెంచీతా

కుందాల తిట్ల వైభామ. (మారంకుండి పాడుతూ
 మధ్యలో ఆపండానే ఆభివరణంవరకు వచ్చారు)

అమరయ్య : యిన్నాడేవయ్యో, యిన్నాం యిన్నాం.

చెంచులు : (తెరలో) మహారాజులు, మహారాజులు.

అమరయ్య : ఆ... ఆ...అంతా మారాజులే. అడ్డగాడిదలల్లే
 వుండాదు. ఏదన్నావనికి పోరాదురా. మాపాణాలు
 తియ్యకపోతె.

చెంచులు : ఒకపాలసీర దయసేయించండి.

అమరయ్య : సీరా. మాకుంది. మాకులేక మూడుమూసి ఆర
 తుకుతున్నాం.

వీరమ్మ : (ఒకం తెచ్చివెడుతూ) ఏదో వుట్టపగిలినట్టుంది మాయ
 చిచ్చుగోళ్లు.

శంకుయ్య : ఆమారాజేమారాజో వకరై లుకిరై లే దించిండంట
 గడండి కుట్టోళ్లని బొట్టోళ్లని.

వీరమ్మ : ఆమారాజాల మేడల్లోనే తోలకపోయ్యాడు.

శంకుయ్య : ఆనుకుంటాంగాని యారమ్మగారూ ఆరుఎంగిలి
 పేస్తో కానిదిలిత్తారా! తెవ్వనోకడ్డనో మనమెయ్య
 ల్లిందే కారకు మాళలు.

అమరయ్య : మీరేమంటావ్. చిచ్చుగాళ్లని బతికితావుంది.

చలమయ్య : మాకుందిబతుకు ... మరా మేరజింజలు కొలిపి
చ్చరూ. కొలిపిచ్చండి యింటో యిట్టుందిగావుంది.

అమరయ్య : ఊ... ఊ... కొలుద్దాం, కొలుద్దాం.

వీరమ్మ : కొలవండి. మాదాకవసలమ్మాంటే మాయింటాయ
న్నీకెదుర్రాజేదా అన్నట్టుంది.

చలమయ్య : యికెన్నాళ్లుండుకుంటానుండి. మళ్లీ చాలుగూడా
ఎల్లావుంటే.

అమరయ్య : యాడీకీ ఎల్లదుగానీ ఆగరా.

చలమయ్య : మాకుమాత్రం జరగొద్దా ఏవండి.

అమరయ్య : జరగాల్లే లేనితిప్పలే.

చలమయ్య : ఎద్దుగట్టి యెగసాయంజేసే మీదే యిట్టాంటే
మేంజేసేది కావరాలేనండి. 'మాలపన్న సత్తా మడకపెట్టు
కుంటున్నాడు)

అమరయ్య : అందరం ఏడిసేది అదేలేరా. సరుకమ్మంగానే నరి
పెడతాలె. ఆగు.

చలమయ్య : యీరమ్మగారు: మీ బట్టలెయ్యండమ్మా.

వీరమ్మ : (బైటకొత్త) వున్నవక్కసీరా వాళ్ళనిదానకొడితివి.
యింకేంఏనీ. మద్దాలనేనే కిందేనుకుంటాలెపో.
(లోనికెళ్ళింది)

శ్రీరంగం : (కొలా) అమరయ్యా! అమరయ్యా.

అమరయ్య : ఎవరో.

శ్రీరంగం : (కత్త) యిదేనటయ్యా మర్యాదా! మాటుంటే
చెల్లెట్టుండాలి; యిది నాలికయ్యా పీల్చిదు.

అమరయ్య : ఏంపీలికా ఏవండి.

శ్రీరంగం : యీపడు మిరపకాయలూ, పుగాకు ధర్మయ్యగారూ
యింటికే తోల్తానావా.

అమరయ్య : ఏమరూ! నేనా! అబ్బే, ఆయనగారుకూడా
ఏన్నడూ అన్నట్టులేదే.

శ్రీరంగం : ఆచాలబయ్య, ఆయన అడక్కముందేతోల్తే ఎంత
మర్యాదగా వుండేది. మ్హ్. తాకికం తెలియని మను
షులయ్యా.

అమరయ్య : వోనియ్ యిప్పుడు మించిపోయిందేవుందండీ.
మరిందా, కూడాండీ. తోల్తాలెండి రేపుట మావట.

శ్రీరంగం : ఆ హా హా కుదరదు కుదరదు యీ రోజే

వీరమ్మ : (తీవ్ర కష్టపోవట్లా, అయితే సీరంగంగారూ. యింకా
ఎంతందేవండి మాబాకీ.

శ్రీరంగం : వుంటుంది. షుమారు ఏడువందలపైచిలుకు.

వీరమ్మ : పొట్టల్నాయగట్టుకొని తీర్చేది తీరుతూనేవుండాం.
పెరిచేదిపెరుగుతూనేవుంది. మేంయిచ్చినియన్ని ఎక్కడ
తగలదని వోయూ యింకా ఏదొందలండను.

శ్రీరంగం : యక్కడికిపోలా, చెల్లులకు చెల్లులు జమలకు జమలు
అన్నీ వివరంగా వ్రాసి అట్టిపెట్టేవుండా.

వీరమ్మ : మారాజు ఏవంటా యిచ్చావో గుక్కలోకి గుక్కెడు
గంజిబాచిన పాపానబోలా.

శ్రీరంగం : తినేవాళ్ళ రాతమందిదిగావద్దు.

అమరయ్య : అవున్నేది. బుద్ధులు బూములేల్తావుంటే రాత
గాడిదలు గాసిందని ఏదో.

శ్రీరంగం : అదీ అసలువిషయం.

వీరమ్మ : ఏదోనయ్యా అంతా గండరగోళంగావుంది.

అమరయ్య : నీకెందుకు నువ్వుకో నీమేళాం తగలేయ్యా.

వీరమ్మ : వూరుకోక ప్రతిబోసుకుంటానా? నీయిట్టంబొచ్చినట్టే వూరేగుతుంటివిగా.

అమరయ్య : అదుగో అందుకే నోటిమీదగొట్టేది.

వీరమ్మ : మా తాత సంపాదించిందని నా బిడ్డ తినొచ్చేలకీ,

ఆ గోరెడంతా లేకండాచేసేట్టున్నావు. నీ కొలువలం

కట్టుకుపోను. వాయిదంతి పొడుగూ లోకులబొందలే

పొడుగుకేస్తుంటివిగా. ఏడుస్తూ యింబోక్కొండి

అమరయ్య : మాలకీముందు యాడవలంమాత్రం తెల్పు. నీ యెదుపు తగలేయ్య. ఛీ.

శ్రీరంగం : "తనమగడెంతి ఆర్జనవరుడైన పొడుగు పుల్లమ్మ కాపురము మెచ్చు" అన్నట్టు చేస్తున్నామయ్యా!

ప్రసాద్ : (తెలలా. కిర) కిర) అశేషాత)

అమరయ్య : ఆయనెవరు?

ప్రసాద్ : (కత్తా) నమస్కారం శ్రీరంగంగాదూ! (తెలలా ఫీల్డ్ గడకవుండు)

శ్రీరంగం : ఆ... ఆ... అదేమిటిరా అబ్బాయ్.

ప్రసాద్ : మా స్కూల్లో కుర్రాల్లు చిత్రవేషాలు వేస్తున్నారు. అందుకు. (లోనికెళ్లాడు)

శ్రీరంగం : ఎందుకొచ్చిన వెర్రివేషాలురా అబ్బాయ్. యీ రోజుల్నిబట్టి ఏదోవిధంగా పదికబ్బులు చేసుకున్నవాడే ఘనుడు. యిప్పుడుగాకపోతే యింకెప్పుడు నువ్వు సంపాదించేది. (ప్రసాదు లోపలినుండి కైటొచ్చాడు)

అమరయ్య : ఆ మాటెందుకంటారు. (ప్రసాదు శ్రీరంగాన్ని తల పోరబాస్తూ ఆయన చేతకర తీసుకొని కాస్తుంటాడు)

శ్రీరంగం : భర్తంతా నే భరిస్తాను. కావలసినంత చదువుతో
మంతు భర్తయ్యగాఁగిమాట కాదన్నావా? ఎల్ల కాలం
మీ నాయకుడి కోరికప్రకారమా?

అమరయ్య : నేజన్మించి బిడ్డని పూరికొనిపోదంటి.

శ్రీరంగం : యింకా నాలుకేళ్లు తంటాలుపడి ఏదోవిధంగా
ఆ డి. య్యె. కాస్త పూర్తికేసుంటే ప్రద్యోగంకూడా
ఆయనే యిప్పించేవాడా.

అమరయ్య : ఒకప్రద్యోగం ఏదంటి.

ప్రసాద్ : మూడుగట్ల రాసిచ్చేవాడు.

అమరయ్య : పూర్తి రాసియ్యాలిరా. ఒకటి మొకంటూద తన్ని
స్వల్ప బరకటానికి బాలబాపిస్తే బాలడు.

శ్రీరంగం : (ఁబ్బి, కుర్రతనం.

అమరయ్య : యింకా కుర్రతనం ఏదంటి. లేపోచ్చే ఏడు
వాళ్ళి యిరవైలో పడతంటు.

ప్రసాద్ : ఏమిటంటి విజయవాడ విశేషాలు.

శ్రీరంగం : ఏమున్నయిరా అబ్బాయ్. ఆ చెరువేదో బాగు
చేయించాలని ...

ప్రసాద్ : విజయవాడ పెల్లారు! (శ్రీరంగం చేతికి మంచమువకు
ఆనించుకాడు)

శ్రీరంగం : ఆ... (ఁబ్బాడు)

ప్రసాద్ : (పెక్కిరింపుగా ఁబ్బాడు)

శ్రీరంగం : ఏదో పర్మిషన్ తీసుకోవాలిగా.

అమరయ్య : అప్పుడంటి. ఏ చెరువంటి పూరజెనువా?

శ్రీరంగం : కాదు. ఆ... గొప్ప ప్రశంసచెరువు.

ప్రసాద్ : ఆ చెరువు పల్లెకూలీలు దున్నుకుంటున్నారా !

శ్రీరంగం : దున్నుతారు. దున్నుతారు. చెవ్వలూ దున్నుతారు. రేపు యిట్లా దున్నుతారు.

ప్రసాద్ : నోరున్న మహారాజు లేచెరువులైనా దున్నుకోవచ్చు
బ్రతకలేనాడు పనికిరాని చెరువైనా దున్నుకోగూడదు.
హు...

శ్రీరంగం : పనికిరాక పోవడమేం ? హు... ఎన్ని జీవరాసులు
బ్రతుకుతున్నాయ్ "ఆత్మవత్సర్యభూతాన"

అమరయ్య : కాదుమరి.

శ్రీరంగం : వెళ్లొస్తా అమరయ్యా !

అమరయ్య : ఊ... ఊ... వదండి.

శ్రీరంగం : మరీ... ఆయనకేం జెప్పమన్నట్టూ.

అమరయ్య : చెప్పేదేముంది. తోల్తాం అన్నాగా. తోల్తాంలేండి.
మాటాకటా కొండా.

శ్రీరంగం : ఆ... ఆ... (ప్రసాదుని కోరమాటలు చూచుకుంటూ
ఇకతాడు)

ప్రసాద్ : (శ్రీరంగం వెళ్లినవైపునూ, తిరిగి) ఏమిటినాన్నా తోలేడి.

అమరయ్య : ఆ... యీ ఏటివంట.

ప్రసాద్ : ఎక్కడికీ.

అమరయ్య : ధర్మయ్యగారికి.

ప్రసాద్ : ఎందుకూ !

అమరయ్య : ఆ... కాస్తబాకీ తగలబడగా.

ప్రసాద్ : వుంటే !

అమరయ్య : వుంటే !

ప్రసాద్ : సరుకుతోలటం ఎందుకూ అమ్మి డబ్బే యివ్వా
చుచ్చగా.

అనురయ్య : ఏంతోత్తే. ఆయ కేరింటా దా మిరపకాయలూ,
పుగాకు.

ప్రసాద్ : అయితే మిరపకాయలూ పుగాకూడా తోలాలన్న
మాట !

అనురయ్య : ఏంతోత్తే. ధొచ్చినప్పుడు అమ్మి తనకు రావ
లసింది చెల్లుబెట్టుకొని మిగిలించి యియ్యదూ.

ప్రసాద్ : ఆపనిమనమే చెద్దాములే పిళ్లన్నమ్మి సరుకుతోలటం
అంతమంచిదిగాదు.

అనురయ్య : ఆ!... సాబోడ్డి నమ్మక కూటికిలేని పకేరెదవల్ని
నమ్మి నె కింటా... రెండుసేతుల్తో.

ప్రసాద్ : అలా అనుకున్నా పిళ్లెట్టా మనసాటాళ్లవుతారో.

అనురయ్య : ఏమోయ్ కాక కూటికిపేదనైతే కులానికి పేదవ
య్యవా !

ప్రసాద్ : కులంలేదు గిలంలేదు. యీ రోజుల్లో పొలంవున్న
వాడే మహారాజు.

అనురయ్య : ఊ... ఎవ్రడికుండే మారాజుతనం వాడికేవుంది
రెనోయ్.

వీరమ్మ : (రోపలనుండి వస్తూ) వోరునట్టం పొందులాభం అని రోజు
యేందిరా యీ గోల ఎట్టోగట్టా తగ్గెట్టుకోనియ్.రా.
కూడుతియగాని.

ప్రసాద్ : ఏమిటమ్మా! నువ్వు అట్లాగే అంటావ్ చేయి
జాలింతరువాత అనుకుంటే ఏంలాభం వుండేబాగ్గత్తేదో
మొండేవుంచాలిగాని.

అమరయ్య : మాలావ్ జాగ ర్తగల్లోడివి బయల్దేరావులేవోయ్.

ప్రసాద్ : నువ్వేమైనాఅను. సరుకుమాత్రం తోలటాన్నివీల్లేదు.

అమరయ్య : యీల్లేదూ! నీపెత్తనం ఏదోయ్ బోడిపెత్తనం తోలేస్తోలేడె.

ప్రసాద్ : మంచిగ్గాదు. అంతా తలపట్లు పట్టుకొని చావటాని కొచ్చిపట్టుంది.

అమరయ్య : సావండిరా. అంతా కట్టకట్టుకుని దేంటోనన్నా దూకిసావండి. అంతెగాని మాటపొరపాటు రావటాన్ని యీల్లేదు. మడిసిబచ్చినా మాటజావదు.

ప్రసాద్ : యిట్టాఅనే సంసారాన్నీ కాడికి దెచ్చావ్.

అమరయ్య : ఏమన్నావ్?

ప్రసాద్ : యికదేం వీల్లేదు.

అమరయ్య : యీల్లేదూ! యీల్లేదంటరా! యింతకాడికొచ్చా (ప్రసాదు మోదకంబులున్నాడు.)

వీరమ్మ : బిడ్డ వాడిమాట కాదంటున్నాడు! (అడ్డంకున కొచ్చింది.)

అమరయ్య : ఏంది వాడిమాటా నీమాటా (ప్రసాదు మోదకం ఎత్తిన చెయ్యి వీరమ్మ పెత్తిన పడింది.)

ప్రసాద్ : నాన్నా!

(తీవ్రంగా గడిమాడు. వీరమ్మ ఏడుస్తూ లోనికొచ్చింది. తల్లికైతే అలాగేలాది కుర్రం తండ్రివిచారాడు. అమరయ్య యికఅక్కడ ఉండేలో పోయాడు. చరచరా విధిలోకొచ్చాడు.)

(అలాగే విచారంతో మంచంమీద చలికలగడాడు. యింతలో కాంత అడ్డవోడిలో పూలుకేసుకొని వీరమ్మతో కలుసుకొనుచున్నాడు కావాలి వుమారుగా వచ్చింది. ప్రసాదును మోదకంబులతో సంతోషం చూపుతుంది. ఏమిటన్నాయిన్నాడనే తలపటాయింపుతో పెమ్మడిగా లోనికొచ్చింది.)

జ్ఞానయ్య : (చెరలోపాట)

నిజముకల్లాతుంది. కల్లు నిజమాతుంది.

నిజము నిలకడమీదే తెలియాలి (బ్రహ్మయ్య
శివగోవింద గోవింద-హరి
ధజగోవింద గోవింద.

వర్ణభేదాలన్ని వదిలిపాడతాయి
వక్రమై ప్రజలంత వడ్డిల్లు (బ్రహ్మయ్య శివ)
వర్షధర్మాలన్ని వర్షించ బడతాయి
ధర్మ నాశ్రమాలన్న తామరాశాతాయి శివ!
(కైలాశాద్వి) ఆమ్మా! యీరమ్మశక్తి!

ప్రొసాద్ : రా తాతా!

జ్ఞానయ్య : నువ్వా బాబూ!

ప్రొసాద్ : రా. కూర్చోతాతా.

జ్ఞానయ్య : (పచ్చి కూస్తుంటూ) కూర్చుంటు ఎట్లాగయ్యా! ఏలవ
ట్టున ఆ యిట్లా ఆ యిట్లా శిరగొడ్డూ. ఏం బాబూ
అట్లావున్నా.!

ప్రొసాద్ : ఏం లేదు.

జ్ఞానయ్య : ఏం!

ప్రొసాద్ : మనస్సేం బాగలేదు తాతా. ఏదన్నా ...

జ్ఞానయ్య : మంచికాస్త్రం కెప్పనా!

ప్రొసాద్ : కాదు. మంచిపాటపాడు.

జ్ఞానయ్య : పాటా (పచ్చి న్నుతిపడేమీద గొంతు విధింపడేసి)

- పాట -

జన్మ జీవితం లభియించురన్నా

కాని సన్మార్గమందుభవించుమోరన్నా

కామాంధకారమున కాలుదువ్వచునుండు
 కాలుదువ్వకమునునె కనిపెట్టియుండు
 చెవలాత్మ చెయిజారి చెదరిమేయుచునుండు
 చెదరిమేయకమునునె కుదరబట్టుండు
 జ్ఞానభౌండము తరచు తరిగిపోవుచునుండు
 తరిగిపోవకమునునె తిరిగి నింపుచునుండు.

కొండయ్య : (వస్తూ) ఓరి నీ కొంపలు గుడ్లగాను. తిరిగి తిరిగి
 కాళ్ళదిగిపోవడం కనిపడిందిగానీ సోలెడు గింజలిచ్చే
 మారాజు కనపడజే --.

ప్రసాద్ : ఏం! ఏవన్నారు!

కొండయ్య : ఏవంటారు. తలకినూ నెడితాం. మేంబిలిసినవ్వుడు
 వస్తోకిరావాలన్నారు.

ప్రసాద్ : పనిరోజుల్లోనూ ఆ మానెడేనా!

జ్ఞానయ్య : మానెడుకాక గోనెడితారాబాబూ!

ప్రసాద్ : అవున్నే యేరోజుకారోజు వాళ్ళగడప కావలికాయా
 లిగా! రెండోపూటకి మిగిలేట్టిస్తారా!

కొండయ్య : అందరేనోగానీ, పెదకాపురన్నదే తెమ్మూ
 డంగావుందుండి! ముందలేకట్టిచ్చినందుకు యెవరం
 వోట నాపేసేట్టూ, రూపాయికి అణావడ్డీయంట, వాడ్డీ
 ముందే మినాయింతుకుంటారంట. కొంపలు కాళ్ళట్టు
 పెట్టి తలా పాతికెత్తుకెల్లమన్నాడుండి. ఏడాదెల్లాలికి
 యియ్యకపోతే, కాళ్ళట్టుకి వాళ్ళట్టుకి పెల్లు.

జ్ఞానయ్య : వోరి నీ యన్నాయం పాడుగాను.

ప్రసాద్ : తెచ్చుకోకపోయారుమరి.

జ్ఞానయ్య : ఎచకింత సావంలేదుబాబూ ! ఆ రోజుల్లో రైతులు
పనోళ్ళందరికీ మేకలిచ్చేవారు. నేలో రైతు కైలుశేత్రా
వుంటే, పనోళ్లంతా కోడాలాడుతూ పచ్చపచ్చంగ
కల్లంసుట్టూ మూగేవాళ్ళు.

ప్రసాద్ : ఇప్పుడు మాత్రం మూగటంలా తాతా !

కొండయ్య : ఏం బాబూ మూగేది ? జోరీగలా ?

జ్ఞానయ్య : కుండలిచ్చిన కమ్మరి, గుడ్డలిచ్చిన మాల, ఒకటే
టిలే. పనోళ్ళందరికీ కల్లంలో గింజలు కల్లంలోనే కన్న
తల్లి యే బిడ్డను యెలా చూసుకుంటుందో అలాగే
చూచి తలా చాడకువంచి, తానూ చారెడుంచుకొనే
వాడు ఆనాటి. ఆ రోజులేవయిపోయాయి బాబూ !

కొండయ్య : అది సత్యకాలంలేవే ! ఇప్పుడంతా యెంపలచెట్లకి
నిచ్చునేస్తున్నారు.

దాసు : (కోపంతో) ఎవ్వరూకున్నా మేవూకుదానివీల్లేదు.
డబ్బురీయ్యలచొచ్చేలకి అన్నీ పేవీలే.

ప్రసాద్ : ఏమిటి దానూ ! (అంతా కేచాకు)

దాసు : వంచిన్నదున్నెత్తకుండా చాకిరీ సేయించుకుంటారు...

జ్ఞానయ్య : ఏం దయా ?

దాసు : ఏవేండే ! నేనీన కాకిరి నాగాలకింద సెల్లిపోతావుంటే,
మీరు సెప్పండి పెసాదంగారు యీనాయం. వూరంతా
అమానలకి పెద్దపండగలకి సెలవలిత్తన్నారా లేదా !

ప్రసాద్ : ఊ.

దాసు : ఈయనీడంటు అదేదో మరి.

ప్రసాద్ : ఇయ్యకపోతే ఆయనేనిక్కా. యెక్కడైన చెయ్యని
చాకిరీస్తుందా !

దాసు : ఇంకో చోటకి పోనీయండే.

జ్ఞానయ్య : ఏవంటాడు ?

దాసు : ఏవంటాడు. రెండువందలకి పైన దమ్మిడియడంట. సెల
వలు సెలవలు వచ్చుకోడంట. నాగ్గిట్టదు బాబూ నే పోతా
నంటే. నా బాకీ నాగ్గట్టి పామ్మంటుండే. ఆ బాకీజావ.
యిక్కరం యిడబడితే త్రావుండా, యెప్పటికప్పుడు ఆ వంద
మిగుల్తా తేవుండే. యిట్టాగండి సచ్చేడి?

(తెలిలో చాటింపు)

సమత్తవయినవారికి తెలియకెళ్ళే దేవనగా ధర్మయ్య
గారి పాలాల్లో యెవరూ అరకలు కట్టగూడదమా !

(ఈ చాటింపు విని అందరూ చూసి మొహం లోని చూడుకున్నాడు)

ప్రసాద్ : పంతులు విజయవాడ కేరెత్తరానేకెడకి పోయాడేమా
అనుకున్నా ... ఊ

కొండయ్య : ఎవరు!

ప్రసాద్ : ఇంకెవరు కీరంగం!

జ్ఞానయ్య : బాబూ! ఆకేసింకా తెగలేదాయేంటి?

ప్రసాద్ : తెగనిస్తేగా!

జ్ఞానయ్య : హూ! కాలికేత్రే మెడకీ, మెడకేత్రే కాలికీ
యాత్తుంటే... యింకేం తెలిస త్తదిలే.

ప్రసాద్ : వాళ్ళకాబట్టు మొనటినుంచీ వున్నదేగా తాతా!

కొండయ్య : అసలుమన్నోమనకి మాటకలిసి చచ్చిందొక్కడుండి.
ఆయనగారిని యేవంటేయేం పెవాడమోనని యెప్పుడు
కాదు వొంగొంగి దండాలు పెడతొండి.

జ్ఞానయ్య : చెయ్యెత్తి మొక్కితే చేతులు నరికినట్టు కేత్రండాడు
మారాజు.

ప్రసాద్ : ఊ...! స్వేచ్ఛర్లకు తెచ్చారన్నమాట.

కొండయ్య : అంటే యేమిటాబూ?

ప్రసాద్ : ఏవుండీ! కేసు ఆటోయిలో తేలేదాకా యెవ్వరూ
అరకలు కట్టకూడదని.

కొండయ్య : అయితే పోయినంతపోడుగూ యీ సాపాలబండి
యిట్టా నోపోవల్సిందేకేముండీ?

దాసు : ఆ, ఏంటిట్లుబట్టి యెగతే నువ్వేంజేశా? నాజీతం
యిరక్కోస్తే నేవేంజేశా? అంతేవారూ!

కొండయ్య : ఖూ! ఏమిండీ యీబతుకు బతక్కపోతే. మొగబిడ్డ
పుట్టి నచ్చాడన్నా అది ఒక పేరేనుండీ!

ప్రసాద్ : కొండయ్యన్నా అరిటాకు సామెతగా వున్నాం.
ఈ చాటింపువిని నైతులకు నడుములు విరిగిపోయిందై.

కొండయ్య : నైతులేమిటాబూ! ఆమారాజు ఆపాలవంతు
అట్లా పాడుపెడితే యింకా యేవైనావుందా వూరి
బతుకు.

కొండయ్య : యసె. పదండి సీరపోతులు గుక్కుకొనేకంటే
బాంతు తగలేసిందిమేలు.

ప్రసాద్ : పోదాం. యీసాటికి నైతులంతా రచ్చబండదగ్గర
చేసుంటారు. మీరెళ్ళి మీవాళ్లందరినీ కలుపుకురండి.
అందరం కలిసి మంచిచెడ్డా వివరంగా మాట్లాడుకుందాం.
ఏదోఒకటి తేల్చేద్దాం. (కొండయ్యబుజుమీద చెయ్యిపెట్టి)
ఏవంటూ!

అమరయ్య : (పస్తా) ఏనోయ్ కొండలూ! బొత్తిగా కుడి
చెయ్యి యెడమచెయ్యి లేకుండాబోయివ్వుండీ!

ప్రసాద్ : నారేలే పదండి. (అందరూ వెళ్లారు)

అమరయ్య : నువ్వెక్కడికిరా ? (ప్రసాదు అగాడు)

ప్రసాద్ : మనాళ్లతో మాట్లాడుదామని.

అమరయ్య : ఏంది నువ్వు మాట్లాడేది ?

ప్రసాద్ : ఏదంటే ! విన్నేదా చాటింపు.

అమరయ్య : యింటే ?

ప్రసాద్ : ఆ విషయమే మాట్లాడుదామని.

అమరయ్య : ఏం ! వాళ్లు మాట్లాడుకోలేరా ? చెప్పేవాళ్లులే
చెడిపోయారని. నీ కెందుకురా ?

ప్రసాద్ : అదేవిటి ? మన పాలంమాత్రం పోదూ ?

అమరయ్య : ఆ సంగతి నాకూ తెలుసు. అందుకేమీ నువ్వం
బాగ్గిత్తచేసుకోవాలనేది. వూరందరితో జైలుకుంటే
ఒకందాసరాదు.

ప్రసాద్ : ఊ !

అమరయ్య : ఎవడినూల యెవడి స్వేచ్ఛింది. నీముందు నీమాట,
నాముందు నామాట, మడిసిముందు మడిసిమాట
మాట్లాడే మాయదారి కాలమైపోయేసే. యింకెప్పుడా
నీకు తెల్పేదీ ?

ప్రసాద్ : తెలియందేవుందినాన్నా. ఏది పథాల్లుగు సంవత్స
రాలనుంచీ పోట్లా పీట్లా దున్నీ ...

అమరయ్య : దున్నీ లేవంటా ? ఈ పోలీసు ఆయనపాలం ఆయన
దున్నుకుంటానంటున్నావు.

ప్రసాద్ : ఆయనస్వేచ్ఛేనా ?

అమరయ్య : ఏదది ? ఆయనస్వేచ్ఛేనా ? నీ యిష్టవా !

ప్రసాద్ : పండితేవార్లెప్పుడేమేలేదా? ఏచేసు ఏమూలుందో.
తెలియదు. మే చెబుపట్టుకోవాలన్నా తెలియదు.
మన్నుతాడంట మన్నటం. ఆయనకున్న మాత్రం
హక్కు మనకులేదే?

అమరయ్య : వుంటే అయ్యన్నీ వాళ్ళు వాళ్ళు తేల్చుకుంటా
రులే. కూట్టో రాయితీసుకోలేనోళ్ళం మనకొద్దు.

ప్రసాద్ : వాళ్లేవరూ?

అమరయ్య : ఎవరూ? కవులుజేసే ఆసావులు.

ప్రసాద్ : మనం కాదా?

అమరయ్య : అవునోకాదో, ఏందిరా! పీడనవాళ్ళు. మన
కూడదని చెబుతుంటే యినవే?

ప్రసాద్ : కూడదని కూర్చుంటే కూటికీ గుడ్డకీ మాడిచావ
టవే బరికేది.

అమరయ్య : ఊ! చచ్చేవార్లని బరికిల్తాడియన.

ప్రసాద్ : ఎవల్లేవరూ బరికించేవాడు లేడు.

అమరయ్య : అందుకే యెవడిబతుకాడు దేవులాడుకోవాలనేది.

ప్రసాద్ : ఇప్పటిదాకా దేవులాడుకుంటుండదేగా! దేవులాడు
కుని దేవులాడుకుని యీస్థితికొచ్చాం.

అమరయ్య : ఏవో!

ప్రసాద్ : కనపడ్డంతే. ఏవైనా పూరందరిదీ యేదారో మస్తి
అదేదారి.

అమరయ్య : అదేనొద్దంటున్నా.

ప్రసాద్ : ఒడ్డాన్నాకడ్డాన్నా పలుగురితోపాటు నడవాల్సిందే.

అమరయ్య : ఇదిగో చెప్తున్నా. బాగా ఆలోచించుకో. కొంప
మీదికేవలై నా తెచ్చిపెట్టాలో. నాగడప తొక్కటానికి
యీలుండదు. ఆఁ!

(ప్రసాద్ : సరేలే. (చరచరాబ్బాడు)

అమరయ్య : ఆఁ! ఏండావోవటం. వోతావంట్రా! ఏమిలో!
ఒక అబ్బాయ్!..... ఆఁ. సరేలో. (యిట్లాంటి జుగు
న్నాడు)

(తెర)

3.వ రంగం

— ధర్మయ్యగారి యిల్లు —

(అంతా వెళ్ళిపోయిపోయి. ధర్మయ్య తుపాకిని తుడుస్తూవుంటా, కాంత అక్కడికి వెళ్ళిపోయి. తుపాకీలు వేసుకొని వెళ్ళిపోయి యింట్లోకి వెళ్ళిపోయి.)

ధర్మయ్య : ఏమిటే అది!

కాంత : (వచ్చింది)

ధర్మయ్య : నవ్వుతావేమే! పిచ్చిముండ.

కాంత : మనాలాదినుసులు బాబుగారు.

ధర్మయ్య : సరేగాని, అవక్కడబెట్టి అమరయ్యగారియింటికి వెళ్లి ఎవరెవరున్నారోచూచి త్వరగారా.

కాంత : ఏదోనండి పూరంతా గండరగోళంగావుంది. యింకే పురుషున్నా పంపించండి.

ధర్మయ్య : ఊ... ..

కాంత : (యింట్లోకి వెళ్ళిపోయి)

ధర్మయ్య : కాంతా! చూడూ. చింతచేసుకొని మీ అన్నయ్యకి అన్నయ్యిచ్చి అక్కడేబదుగుతుందో చూచిరా.

కాంత : (రానిది వెళ్ళింది)

ప్రసాద్ }
కాండయ్య } (పక్కం) నమస్కారమంది.

ధర్మయ్య : (యింట్లోకి వెళ్ళిపోయి)

ప్రసాద్ : ధర్మయ్యగారూ!

ధర్మయ్య : (తనపనిలో తానున్నాడు)

ప్రసాద్ : మీకో మాట్లాడడానికి ...

ధర్మయ్య : (చురుకుగా మాచాడు)

ప్రసాద్ : నైతులంతా పంపితే వచ్చామండి.

ధర్మయ్య : ఊ... ..

ప్రసాద్ : అపాలా ఎప్పుడూదున్న టూనిక్స్ వేళ్లదన ఆర్డరు తీసుకొ స్తిరి.

ధర్మయ్య : ఏం?

ప్రసాద్ : మీకే ఆలోచించండి.

ధర్మయ్య : అక్కణ్లేదు.

ప్రసాద్ : పోనీ మీకు న్యాయంగావుందా?

ధర్మయ్య : లేదు.

ప్రసాద్ : తరుణంలో యీ ఆర్డరు తీసుకొ స్తిరి. బలాలుగట్టి
బలపర్చిన పోలాలు బీళ్లయిపోతావుండే.

ధర్మయ్య : ఎందుకుపోవు.

ప్రసాద్ : బంగారంవంటి పాలం.

ధర్మయ్య : అందుకే మీరు పాడుబెట్టినా...

ప్రసాద్ : పండించుకుతినలేక పాడుబెట్టామంటారా ధర్మయ్య
గారూ! యీ మూడుసంవత్సరాలనుండి గొడ్డుమేతికి
లిండిగింజకి మేం పడే అగచాల్లు ఎవరితో చెప్పకొం
ముసలి ముతక పిల్లాబల్లావున్న కొంపలు దినవస్తుతె
వుంటున్నాయ్.

ధర్మయ్య : పాపం!

ప్రసాద్ : పాపంలేదు. పుణ్యంలేదు.

ధర్మయ్య : ఏం లేకపోవటమేం! నాపాలం నే సాగులేమోవట
మంతు ఏమిటి! మీనోటికాడకూదు పోర్లదోయటమే
గదూ!

కొండయ్య : తప్పుచూచికి న్యాయంలేవుందిలెండి.

ధర్మయ్య : కాళ్లు తగ్గించమనటం బకాయీలు రద్దుచేయమనటం అధికవడ్డీలని కూలనీ గోంగూరని అలగాజనాన్ని నామీద రెగడోలటం న్యాయం ధర్మం. ఏం?

వీసాద్ : బాత్తగా పండని సంవత్సరాల్లో అడుగుతున్నామంటే బకాయీలు రద్దుచేయండి అని.

ధర్మయ్య : ఏం! ఏందుకంటే?

వీసాద్ : పండండి ఎక్కడదెచ్చిస్తాం చెప్పండి. పండిన సంవత్సరాల్లో డమ్మిడిలతో సహా యిస్తూనే వున్నామా.

ధర్మయ్య : ఏం! ధర్మం యిస్తున్నారా?

వీసాద్ : మాటకోసం. మీరూమ్మ మాకెందుకంటే. మా రెక్కలకష్టం మాకు దక్కతెచ్చాలు.

ధర్మయ్య : మీ రెక్కలకష్టం మాకెందుకంటే. మాకివ్వవలసింది మాకిస్తేచ్చాలు..... ఏం! పండకపోతే బకాయీలు రద్దుచేయమనే న్యాయస్తులూ పుట్లకుపుట్లు పండిన సంవత్సరాల్లో పూదికపుల్లంతైనా అకనం యివ్వరేం? అందుకు మీన్యాయం ఇంకేకరించదుకాబోలు. ఏం?

వీసాద్ : అట్లా అనుకున్నా మేం వేసిన మేడలూ మిద్దెలు పోగుపోసిన డబ్బూ దరకం ఏవంటి. గట్టిగా గాలిపీస్తే తలదాచుకోటానికి ఏలుగా వొక్క కొంపుంచేమో చెప్పండి. ఎవకు తనకోసంతాను బ్రతుకుతున్నాడో చెప్పండి. మేమూ వున్నాం; చచ్చేచావూ బ్రతికే బ్రతుకూ తెలియకండా.

ధర్మయ్య : మీరు చెస్తున్నారో బ్రతుకుతున్నారో అదంతా నాకవసరం. నాక్కావలసింది ఆ పొలం.

వీసాద్ : కావచ్చు. (కైరోబద్దాం)

ధర్మయ్య : ఓ ... అయితే వెళ్ళొచ్చు.

కొండయ్య : యింతకీ ఏం దేలిసట్టుండీ!

ధర్మయ్య : ఏం తేల్చటానికొచ్చావోయ్?

కొండయ్య : పూర్ణో యిట్లా లేదు. పొలంలో సేనూ లేదు.
సేం దేల్చేదేవుండిలెండి. తేలేనాటి కదే తేల్చింది.

ధర్మయ్య : ఊ ... కానివ్వండి.

ప్రసాద్ : ధర్మయ్యగారూ! పండంటి గ్రామాన్ని ఎందుకు
పాడుజేసుకోవటం చెప్పండి.

ధర్మయ్య : ఆ ... అదే సేనూ అనేది.

ప్రసాద్ : ఊ ... రాజులేడంటారా?

ధర్మయ్య : ఏం? అరకల కడ్డంవస్తారా?

ప్రసాద్ : ఎవరూ ఆ పొలం దున్నటానికీ పట్టేదని అర్జును
తెచ్చిందీమీరే కోర్టులో వ్యవహారం కోర్టులోనేవుంది.
మళ్ళీ అరకలు కట్టించిందీమీరే. ఏం చెప్పమంటారు.

ధర్మయ్య : మీరు చెప్పేదేంటిరా. అనాదినుంచి ఆ పొలంమీది.

ప్రసాద్ : అట్లా అనుకుంటే ఆదిలో అందరిది. జనం అంతా
బ్రతకటానికి ప్రకృతికల్పించిన నిత్యపాల్లో భూమి ఒకటి.
అతిప్రధానమైందిగూడా. ప్రకృతిశిద్ధంగా మీరే విధమైన
ప్రత్యేకాధికారాలులేవు.

ధర్మయ్య : పున్నాయ్.

ప్రసాద్ : అబద్ధం. వచ్చి అబద్ధం.

ధర్మయ్య : దానడమన వినిమయవిశ్రయాలతో పుత్రపాత్ర
వర్యంతం అనుభవించమని న్యాయచట్టం యీ నిముషం
వరకు అంగీకరిస్తూనేవుంది. అంగీకరించటమేగాదోయ్.
పవర్నామాగూడా యిచ్చింది.

ప్రసాద్ : కనకన పనితేసేవాడు మమ్మ మేసి పోతున్నారు.

ధర్మయ్య : అయితే న్యాయచట్టాన్ని చేతనైతే ప్రభుత్వాన్నే మార్చుకోండి.

ప్రసాద్ : అందాకా అరకలు పూల్లోకి తోలించుకురారన్న మాట.

ధర్మయ్య : పిల్లేదు.

ప్రసాద్ : పిల్లేదు!

ధర్మయ్య : పిల్లేదు!

ప్రసాద్ : పిల్లేదు. పై. ఆర్డరుతో అరకలు కట్టించటానికిపిల్లేదు.

ధర్మయ్య : పిల్లేదని చెప్పటానికి మీరెవర్రా. నాపాలం నా యిష్టమైతే దున్నిస్తాను కష్టమనుకుంటే బీడుపెట్టిస్తాను. మీరెవర్రా అడగటానికి. యీరోజునుంచి ఎవడైనా పాలంలో కాలుబెట్టాడా నరికిపోగులేయిస్తాను. మీరాడిందాట వాడిందిపాటగావుందా? ముండేల్లందనుకున్నారా. పూరుబాగు సర్వనాశనం అయినాగురే పూల్లోకి అరకలురావు. వెళ్లండి.

కొండయ్య : రాండి. చెరుకా బెల్లంబెట్టవే అంటున్నట్టుదేంటి.

ధర్మయ్య : పట్లరాల్తాయి.

ప్రసాద్ : అదీమాస్తాం. కాలుదాకీచట్టం వస్తుందనగా నె స్సాంత సాగంటూ మాగొంతులు గొయ్యబోతున్నావు. పూరు నుకాదన్ను పెళ్ళి-దరకలు కట్టిస్తావో అదీమాస్తాం. పద. (కాళ్ళకు)

ధర్మయ్య : లేయ్! ధంకా బజాయించి కట్టిస్తానోయ్. పూరుగాదు అయిదుగట్లు కట్టగట్టుకొచ్చి ఏం! కడిలిస్తారోమాస్తా.

(తెరలో జనంపాట)

బంధించుట కెవరితరం

దండించున దెవరిబలం

ఏదిబలం ఎవరితరం

మాశక్తిని ధారవోసి

శ్రమశక్తిని వారవోసి

ఘనసంపద నిర్మిస్తామి.

జనక్షేమం సాధిస్తామి. ||బం||

మముకాదని హద్దుమీరి

తమదేనని తలమోతిన

మెలివేయును కౌలుపొలం

బలిదీయును ప్రజాబలం ||బం||

ఏదిబలం ఎవరితరం ఏదిబలం ఎవరితరం

శ్రీరంగం : (ప)వేళం పాడావుడిగా, కోటుమీద పెడతరలు కొట్టి

యన్నామి) హద్దుహద్దులేకండా పోయింది. నాశనం.

“వినాశకాలే వివరీతబుద్ధి” అని పూరు సర్వనాశనం

గావటానికి వచ్చింది.

ధర్మయ్య : ఏమిటి?

శ్రీరంగం : చూడండి.

ధర్మయ్య : ఏళ్లేనా?

శ్రీరంగం : ఎవళ్లే. కుర్రతెగవలు. ఎవళ్లని అడిగేటట్లుండా గుంపులో.

ధర్మయ్య : గుంపు. వెధవగుంపు. పెరిల్లిసొట్టుకుంటున్నాడు. కాల్చేస్తా వెధవల్ని. (కుహా అందుకన్నాడు)

శ్రీరంగం : (అడ్డంకెళ్ళి) ఆగండి... కాగలపని గంధర్వులె తీరుస్తారు. మన వెందుకు చెయ్యజేసుకోవటం.

ధర్మయ్య : వస్తున్నారా?

శ్రీరంగం : ఎవడికోసం.

ధర్మయ్య : మాట్లాడావా?

శ్రీరంగం : చస్తే!

ధర్మయ్య : అదేమిటయ్యా?

శ్రీరంగం : ఏమిటండీ!

ధర్మయ్య : సర్కిల్ తోనయ్యా?

శ్రీరంగం : అదెసండి. రెండేరెండుమాటలడిగాను. మీరున్నట్టే లేనట్టే మాకర్థంగావటంలేదు. మమ్మల్ని ఆపూర్ణో పుండమన్నారా? నెత్తిన కొంగేసుకుని ఏబస్తీకన్నా లేచిపోమ్మన్నారా అని బాగా అడిగాలెండి.

ధర్మయ్య : రిజర్వువాస్తీతో నె వస్తున్నారా?

శ్రీరంగం : ఆ... వానూగీనూ. కన్నంవేయబోయేవాడు కత్తి మర్చిపోతాడటండి.

చలమయ్య : దండంపెడతా దొరగారూ?

ధర్మయ్య : ఏంరా! దొరికిందా?

చలమయ్య : ఓ! యీవరకంటె యాదో ఒకమూలుండేది. ఎవకాడుబోయేరలకే ముందాడు మింగికూనున్నేవాడు. యిప్పుడేంకరువుండి.

ధర్మయ్య : నుంచిదేనా?

చలమయ్య : సరుక్మం ఆచూపన లేదులెండి. నివ్వతో సమావంగావుంది.

శ్రీరంగం : ఆరేయ్! గ్లాసుతీసుకురా.

చలమయ్య : అమ్మో దొరగారు పైకి అట్టావుంటారుగాని ఏమి ఎరగనట్టూ; ఎత్తినకాయ దించకండా ఒక్కగుక్కలో మింగేత్తారుండే.

ధర్మయ్య : ఊ... ఏడిశావ్... పద. లోపలికి తీసుకుపా.
(యిద్దరూ లోనికొక్కారు.)

శ్రీరంగం : (వక్కపాడి నమజుతూవున్నాడు. అటూ యిటూ పచ్చాళ్లు కేస్తున్నాడు.)

ధర్మయ్య : (మాతితుడుచుపంటూ, మీసం సవరించుకుంటూ వచ్చి).
ఒరేయ్! చలమాయ్. ఒరేయ్

చలమయ్య : అయ్యా!

ధర్మయ్య : అగ్గిపెట్టె. అగ్గిపెట్టె.

చలమయ్య : (అగ్గిపెట్టె తెచ్చియిచ్చాడు.)

అమరయ్య : దండవండి.

శ్రీరంగం : ఊ.....

ధర్మయ్య : దుడాలకి తరుగేవుందిలే.

అమరయ్య : ఎందుకొ రమ్మన్నారంట!

శ్రీరంగం : ఎందుకైనా తల తగిలించువాత తడివిచూచుకుంటే ఏంలాభమయ్యా. ఎవ్వు ఎదురుతిరక్క-ముందే ముక్కుతో ముగతాడు పొడవాలి.

ధర్మయ్య : ఎవరిజాగ్రత్తలో వారెవున్నారు.

అమరయ్య : ఏదండీ! (అధంగా అవస్థపడుతున్నాడు.)

శ్రీరంగం : ఏముంది. ప్రసాదు పెద్దవాడయ్యాడుగా.

ధర్మయ్య : పెద్దవాణ్ణి కేసిందాయెనగా.

అమరయ్య : ఆ... నేనేకా నానాండ.

శ్రీరంగం : నువ్వేం కేస్తావులే. ఎంతకెద్దా కన్నకొడుకు.

అమరయ్య : ఆ... కొడుకూ కొరివి.

శ్రీరంగం : కొరివైన కొడుకుమూ పెలా కాదంటావులే.

ధర్మయ్య : ఎందుక్కాదనాలయ్యూ, లోకులసామ్ము తేరగా
తెస్తావుంట పచ్చేవరవుంట చచ్చేవాడు లేచొస్తాడంట.

అమరయ్య : ధర్మయ్యగారూ! నేనేంజేశేది జెప్పండి.

ధర్మయ్య : అవును. చేసేదేముంది. చెయ్యాలిందంతా ఇదివరకే
జేశేవుగా.

అమరయ్య : నేనా? నా సంగతి మీకు తెలియదు.

ధర్మయ్య : యింకా తెలియకండ ఎలావుంటుంది... అంతా
మోసం.

అమరయ్య : ఆ... నాదా?

ధర్మయ్య : నాయింట్లో దిని యింటివాసాలు లెక్కెడుతున్నారు.
అంతా దగాకోర్లు దగుల్ బాజీలు.

అమరయ్య : ధర్మయ్యగారూ!!

ధర్మయ్య : ఏం! యింతకన్నా తక్కినట్లకో గొంతులుకోయటం
యింకేముంటుంది.

అమరయ్య : ధర్మయ్యగారూ!

ధర్మయ్య : ఏం! పున్నదానికింత పులుకెందుకు?

అమరయ్య : (కోపంతో నిలచువా వణికిపోయినాడు) వుంటున్నాడు.
పోలేపాయ్యుడు నాకు పుట్టినేలేదు యీ కొడుకనుకుం
టాను. (బెగ్గడు)

ధర్మయ్య : ఏడి వ్యవహారం ఎంతవరకొచ్చినట్టు?

శ్రీరంగం : పూర్తిఅయినట్టెలెండి.

ధర్మయ్య : బాగ్రత. రెండోకంటివాడికి తెలియగూడదు.

శ్రీరంగం : మామనల్లన్న వాడిక్కడా తెలియనివ్వను.

దాసు : (పొడవించి నిలబడిపోయాడు)

ధర్మయ్య : ఏంరా వచ్చా?

చలమయ్య : (ఒక ప్రక్కన వండిపోయాడు)

దాసు : దున్నటానికి వట్లగానని చట్టెళ్ళుమాశాగండి.

ధర్మయ్య : ఎవర్రా?

దాసు : ఆసాములు.

శ్రీరంగం : భూస్వాములేంగానా? వాళ్లు పట్టెళ్ళుమాస్తే చెవులు
 ఝాడించుకుంటూ వచ్చావన్నమాట!

దాసు : రాక తన్నులు తినమంటారా? ఏవండి.

ధర్మయ్య : ఏంరాతింటి నువ్వుజస్తే మట్టుకేంరా. నేలేనూ.

శ్రీరంగం : అనుకుంటాంగా? నై తునాయకుడు పట్టెళ్ళుమాస్తే
 పాతేళ్ల నాయకుడు,.....

దాసు : అదేంపండి. నై తునాయకుడేంది పాతేళ్ల నాయకుడేంది.
 ఎట్లెట్లు పట్టాడుకొని తేగలకాళ్లు యిరగదొక్కినియ్యని
 ఆరూఆరూ సమర్థులు మదైమాకెందుకొచ్చినండి.

ధర్మయ్య : యిన్నాళ్లనుంచి నాయంట కుక్కతిన్నట్టుతిని...

దాసు : వూరికే తిన్నేమటెండి! కెక్కలు ముక్కలుకేమకుంటేనే
 ఆబొక్కెడుమెతుకులు ఏశాదు. (హాని! పెగుతుండగా)

ధర్మయ్య : ఆ... వూరికే తిన్నేమరా. (హాయికన్నాడు.)

దాసు : (హాసపడినట్లు) ఏంటండి తన్నటం!

ధర్మయ్య : (తలవక్రం మీదవత్తు కొరదాపితు) తిన్నేమరా (కొడు
 కున్నాడు.) తిన్నా!

దాసు : అమ్మా! బాగా చచ్చానండో శ్రీరంగంగారూ.

చలమయ్య : బాబూ బాబూ శ్రీరంగంగారూ.

శ్రీరంగం : (హ్లాపిడి తింటున్నాడు.) ఏం!

చలమయ్య : (అతన్ని కొట్టివట్టు వాదపడుతూ) స్వంపుకు తింటు
న్నారండి; రాండి. (ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయాడు.)

శ్రీరంగం : అరేయ్! కదిలావంట పెళ్ళలు జారతాయ్ వెధవ,
నీకెందుకురా?

చలమయ్య : (కోపంగా) యింతన్నాయవండి ఎవ్వరైనా
యింతేగా మీరుకేసేది. సంపుతారండి. తు. (వైట్
పూట్టాడు.)

ధర్మయ్య : (వానుకు మెడపెట్టివైటికింటాడు. వానువచ్చి బొక్కబోల్లా
పడ్డాడు.)

కాంత : అన్నా!..... (దెబ్బలన్నీ పడికించింది. వల్లమండిపోయింది.)
చంపుతారండి చంపుతారా? దిక్కులేనోళ్ళమనా? మీకు
పిల్లాజల్లాలేరు!

ధర్మయ్య : ఏయ్! (కొట్టిపోయాడు.)

కాంత : (కెళ్ళుచున్నది)

ధర్మయ్య : (తలతిరిగింది. అగిపోయాడు. అలాగించాడు. జాలిపడి వైట్
కెగుతున్న వాను కాంతనిచూచి) ఆగు.

వాను : రా అమ్మాయ్. రా. (కెళ్ళిపోయాడు.)

కాంత : (ఏడుస్తూ నిలచుంది.)

ధర్మయ్య : కాంతా! యిలారా. (పదిరూపాయలు నోటుకేబుల్
కుండితీసి) ఊ... యిదిగో, యామన్నా వండుకుతినండి.
నన్నండి.

వాను : రావే అమ్మాయ్.

కాంత : (పెల్లెటికి చూపుతున్న వానుకేవిని, నోటు అక్కడే పడి
పోయింది. కంగారుగా వెళ్ళిపోయింది.)

ధర్మయ్య : (యెంట్లోకివచ్చాడు) చలమాయ్!

శ్రీరంగం : వాడప్పుడే వెళ్ళాడండి.

ధర్మయ్య : పోనియ్ (యింట్లోకి వెళ్ళాడు.)

శ్రీరంగం : (కిందపడివున్న నోటును మెల్లగా తీసుకుని అలుపుతూ చూచి
కళ్ళకన్నులు కేయిలో పెట్టుకున్నాడు.)

ధర్మయ్య : (మీసం సవరించుకుంటూ యింట్లోనుంచి వచ్చున్నాడు.)

శ్రీరంగం : చూడండి యీ నెత్తురుమరకలు.

ధర్మయ్య : (పనివాళ్లని పిలవటానికి లోనికి వెళ్ళాడు.) ఆం. ఆం...

తెరలో : (కారుహరణ్)

శ్రీరంగం : ఆం... ఆం... నమస్కారమండీ.

ధర్మయ్య : (బుచ్చిమాపురూ) దయచేయండి.

సర్కిల్ : (మర్యాదలు అందుకుని) ఏమిటండీ!

ధర్మయ్య : (సవ్వకూ) ఏం జెప్పమంటారు!

శ్రీరంగం : పూర్ణోవుండే ఆస్కారం లేకందాపోయిందండీ.

సర్కిల్ : పోదూ! చూట్లాడితే కూలోళ్లని పాలేళ్లని కొట్టడం
తిట్టడం కాలుదాల్లను బలవంతున పాలాల్లోంచి గొట్టి
వేయటం కదిలై కోర్టులు. మెదిలై వ్యాద్యాలు ఏమి
టండీ యిది.

శ్రీరంగం : విన్నారా!

సర్కిల్ : ఏమిటయ్యో వినేది. యిదిగో..... (కేయిలోనుంచి
మహాబలు తీశాడు.)

ధర్మయ్య : ఏమిటండీ!

శ్రీరంగం : ఏముందీ! గిట్టనివాళ్లెవరో కాలిముద్దన్నూ వేలి
ముద్దన్నూ.

సర్కిల్ : ఏం?... ఉం... మీపూర్ణో మూడువందలమంది
పంపుకున్న మహాబలు.

ధర్మయ్య : ఎవడా అక్కడా!

శ్రీరంగం : ఆ... ఆ... (జానికట్లాడు)

ధర్మయ్య : యింతభూమిని మేనేజ్ చేస్తున్నప్పుడు ఏవోకొన్ని గొడవలు వుంటూనే వుంటాయనుకోండి.

సర్కిల్ : ఎందుకుంటాయండి. భూమికి మీరు ధర్మకర్తలనే విషయం మచ్చిపాతున్నారు. అగలు ప్రభుత్వం లేనట్టే ప్రవర్తిస్తున్నారు. ప్రభుత్వాన్నింత తేలిగ్గాచూట్టం ప్రమాదకరం.

ధర్మయ్య : (వత్సరం) మీకు తెలిసిందంతా యదార్థమే అనుకుంటున్నారా.

సర్కిల్ : మరి.

ధర్మయ్య : (మళ్ళీ వత్సరం)

శ్రీరంగం : (ప్రవేశించి రెండుచేతులు యింట్లోకిచాపి తై) అతని చేతులూ వుంచుకోనే) దేభిమొగం వేసుకొని నువ్విక్కడకెందుకు అదిలాతె. (తెచ్చి బల్లమీద వుంచుతాడు)

ధర్మయ్య : కాఫీ పుచ్చుకోండి మాట్లాడుదాం.

శ్రీరంగం : పుచ్చుకోండి. పుచ్చుకోండి. (ముగ్గురూ ఫలహారాలు తీసికుంటున్నారు)

(స్క్రిం ఆగ్గడ పేజర్ మీద పుచ్చుకున్న అందంగా ఆర్డర్ చేయగావున్న ఫలితాన్ని చూస్తున్నాడు)

ధర్మయ్య : ఆప్టివాన్లుండటంగూడా ఒకప్రాణ కంటకంగానే వుందండి. లేనివాళ్ళవనే మెరుగు. తెచ్చుకున్నాడు తింటారు. లేన్నాడు కడుపులోకాళ్లు ముడుచుకొని హాయిగా పడుంటారు.

శ్రీరంగం : అవును అడిగేవాడు లేడు.

సర్కిల్ : (ఫలితాన్ని చూస్తూ) ధర్మయ్యగారూ! దాన్ని మీరే వేళారా!

శ్రీరంగం : అవునండి మీ పెదతాతగారు వేశారు.

సర్కిల్ : బావుంది.

ధర్మయ్య : దానికొక పెద్ద కథవుందిలండి. అందుకే చాన్నంత బాగ్రితగా వుంచుతున్నాం.

సర్కిల్ : పెద్దల జ్ఞాపకార్థమైనా వుంచాలిగామి.

ధర్మయ్య : అవును. ఒకపంటి పందికోసం వారంకొడువు వులి వాగువద్ద యేపెమానుమీద కాపుకొరట తాత గారు.

సర్కిల్ : (విచారింపగా) ఉహం...

ధర్మయ్య : మాబులోవుండగా ఎలుగుబంటువచ్చి వాగులో నీళ్లు తాగుతూవుండటం. అదే పండనుకొని యీయన సప్తకుంటున్నాడు. యింతలో ఆనొడ్డు పొడలోనుంచి పంది యీనొడ్డు పొడలోనుంచి వులి రెండు ఒకేసారి వచ్చాయి. ఇంకేముంది... వాటిరెంటికి అగ్గిమీద గుగ్గిలంగదా. రెండు ఒకదాన్నొకటిమాస్తూ కూర్చున్నాయి.

సర్కిల్ : (విచారింపి కుతూహలంగా అన్నాడు) అహా!...

ధర్మయ్య : వాటినిచూచి నీళ్లుతాగే ఎలుగుబంటుంది చూశారు... గబగబావచ్చి యీయనపున్న చెట్టె ఎక్కి యీయనముందే కూర్చుంది.

సర్కిల్ : (బాగావింటున్నాడు) అరెరె...

ధర్మయ్య : వినండి. అప్పుడు తాతగారు తనూయించుకొని చెట్టు గూబకు బెత్తెడుతప్పించి పోట్టాడు.

సర్కిల్ : పురిసి!

ధర్మయ్య : పండిసి. అమాంతం పులిమీద దూకింది.

సర్కిల్ : పండి!

శ్రీరంగం : (నాటికా మాటల్లో పుంటె తను తినేవ్యవహారంలో వున్నాడు.)
పండింట్లెవండా.

సర్కిల్ : ఆ... నువ్వండవయ్యా.

ధర్మయ్య : ఎలుపునా పులికి అమాంతం చీల్చేసింది. రెండూ
అక్కడే చచ్చేయి. యిక యాయనముందు కూర్చున్న
ఎలుగుబంటుంది చూశారు; ఎప్పుడైతే చెవుప్రక్కన
తుపాకీదెబ్బ ఫేలేమని మోగిందో అక్కడనుంచి గభే
లున పడచూ..... ఉ... ఉడాయించింది. (అంతా
నవ్వుకున్నారు.)

సర్కిల్ : పండర్, పండర్.

ధర్మయ్య : పోనీ కావాలంటే.....

సర్కిల్ : చాలా రోజులుగా అరుకుంటున్నావండి.

ధర్మయ్య : అయితే అమ్మాయిగారి పెండ్లినాటికి పంపిస్తాను
లెండి. యింగోడాన్ని వేసి. ఆ... పెద్దమ్మాయిగారి
పెండ్లి తలపెట్టారటగా. ఏవయ్యా!

శ్రీరంగం : (నకిళ్ళు విగబట్టి) ఆ... ఆ...

సర్కిల్ : (శ్రీరంగాన్ని చూచాడు.)

శ్రీరంగం : నిరుడే చేయాల్సిందని చేతిలోడబ్బులేక యీడేర్ని
బిడ్డని యింట్లోవుంచుకోవల్సి వచ్చింది అని చాలా
యిదిగా అన్నారులెండి.

సర్కిల్ : ఆ.....

శ్రీరంగం : అమ్మగారు.

ధర్మయ్య : ఆ... సంబంధం స్థిరపడినట్లేగా.

సర్కిల్ : కట్టుందన్నలే కొంచెం "ట్రైబుల్ సెం" గావుండండి.
వాళ్లేమో పదిహేను అడుగులున్నాడు. మనంవదిలో
సరిపెట్టాలని చూస్తున్నాం.

ధర్మయ్య : ఆం అయిదువేళేగాలేదా. కానివ్వండి. ముహూర్తం
ఫిరవచ్చుంది.

శ్రీరంగం : చదువెక్కడ-సి.

సర్కిల్ : సర్వేయి ఆం యిదియూ చూడండి.....

శ్రీరంగం : అం పె అదేలేస్తుంది.

సర్కిల్ : (విసువ్వా) బోర్డుమీదే వుంటుంది చదువుకోండి.

(ధర్మయ్యతో) దాని పెక్రొలిగారబ్బాయ్. బి. యె. ఫస్ట్

య్యుక్ట్ డ్లాక్ చదువుతున్నాడు..... యిదేమిటండి

(సిరిలో వేలింది మాస్తూ. అక్కడక్కడ ఏదో.....

(శ్రీరంగం ధర్మయ్య బిరియూగాలితు మానుకంటున్నాడు.

సర్కిల్ తుట్టించుంచి తది, నెత్తురుమగళ్లూ వున్నాయ్.

శ్రీరంగం : చిత్తం.....

సర్కిల్ : ఏమిటి చిత్తం?

శ్రీరంగం : ధర్మయ్యగారి జీతగాడ్డి

సర్కిల్ : కొట్టారా?

శ్రీరంగం : కొట్టడమేమిటి.

సర్కిల్ : చంపేశారా?

శ్రీరంగం : మీరు వస్తున్నారని విని పొగలలో విడిచిపెట్టారు
గాని అసలు ప్రాణాలులేనీ అకేసు.

సర్కిల్ : మీమీద బనాయించాలని వాళ్ల ప్లాను. అంతేమా?

శ్రీరంగం : నిజం గ్రహించారు.

నర్సిల్ : ప్రభుత్వానికి చెవులూ చేతులేగాని తలకాయలేదనుకుంటున్నారా!

శ్రీరంగం : అంటున్నారండి.

నర్సిల్ : (అలాచవలాపడి సిగరెట్ విపరీతంగా టిబ్బున్నాడు.)

ధర్మయ్య : అన్యాయాలు చేయాలన్నా అబద్ధాలాడాలన్నా గొంతుపిసుక్కు చస్తాం.

శ్రీరంగం : మనం.

ధర్మయ్య : వాళ్ళ కేమిటి చెప్పండి.

శ్రీరంగం : వాళ్ళకు! అస్తిపాస్తులూ అక్షిగేవనిలేదు. పరువు మర్యాదలు అంతకుముందేలేవు. పరపతి అంటారా నెత్తిన కాని బెడితె దమ్ముడి ఖరీదు జేసేవాడు ఏవొక్క చూలేడు. యిక కొంపలాచ్చాలన్నా ఖాసీలు చేయాలన్నా వాళ్ళకి లెక్కేమిటి చెప్పండి.

నర్సిల్ : అవుననుకొండి.

ధర్మయ్య : కదిలే పండ్లపైళ్లు పరికేయటం. పశువుల నోటిదగ్గర మేత కాలేయటం.

నర్సిల్ : జరుగుకొందా.

ధర్మయ్య : జరిగి లేకుండు.

శ్రీరంగం : యీవోజు గవన్న మెంటువారి ఆర్డరు చేతిలోవుండి. అగతలు కట్టగూడదురా అబ్బాయియీ అన్నందుకే... వాణ్ణి అలా చావదితకతన్న సాగనంపారంటే—

నర్సిల్ : ఆసాములేనా!

శ్రీరంగం : ఆ... వాళ్ళ పనివ్వడాలా వ్రందంటారు.

నర్సిల్ : ఏది వాడొకడ.

ధర్మయ్య : యిప్పుడే మందేయించి కట్టుగట్టించి ఓ అరమాట
సాతబియ్యం వేసి బండిమీద యింటికి పంపించాను.

సర్కిల్ : పదండి.

తెరలో } (పదండి. యింతదుర్మార్గమూ ఎంతమందిని కొడ
జనం } తాడు. ఎన్ని ప్రాణాలుతీస్తాడు.)

ధర్మయ్య : ఊ... అయినా కాల్యమనండి. వాళ్లు మాటల్తో
ఆగేవాళ్లుగాదు.

సర్కిల్ : (హుషారుగా పిష్టల్ దీకాడు.)

తెరలోజనం : చస్తే చచ్చాం. (బతికి తెబ్రతికాం. యివ్వాలజస్తే
లేవటికిరెండూ పదండి.

సర్కిల్ : ఆగండి. కాలు కదిపారంటే కాల్చేస్తాను. వెళ్లండి.
ఎక్కడవాళ్లక్కడ వెళ్లండి. డిస్పర్స్.

తెరలోజనం : వెళ్లం యిదేదో తేలేవరకు వెళ్లం.

సర్కిల్ : మర్యాదగా చెప్తున్నా. మీలో పెద్దల్ని పంపండి.
యింతమంది ఎందుకు వెళ్లండి.

(ప్రసాద్ కొండయ్య దాను చలమయ్య వస్తారు.)

ధర్మయ్య : (ప్రసాదును చూస్తూ) వీడేనండి (ప్రసాదు.

శ్రీరంగం : వీళ్లేనండి యీవూరుకు యీతిప్పలు దెస్తున్నది.

(ప్రసాద్ : మేనూ! కాలుదారిచట్టం వస్తుందనగానే కాలు
దాల్లందర్ని పొలాల్లోనుంచి గెంటి దయాదాక్షిణ్యాలు
లేకండా కోర్టుకీర్తి దిగువకోర్టులో గలిస్తే అకసికోర్టి
హైకోర్టుకు అప్పీలుతేసి దుర్మార్గంగా ప్రే ఆర్జరుదెచ్చి
కాలుదాల్లందరి కొంపలు.....

సర్కిల్ : ప్రసాద్. నువ్వు ప్రసాదేనకుడివా.

(ప్రసాద్ : కాదు.

సర్కిల్ : దేశభక్తుడివా.

ప్రసాద్ : ఆసామిని కొలుదాము.

సర్కిల్ : అయితే అందరివిషయం నీకెందుకు?

ప్రసాద్ : అందరి బతుకుతో నాబ్రతుకు వుందిగాబట్టి. ఆస్తి పోతున్న వారిలో నేనూ ఒకడిని. ఎప్పటికప్పుడు ఏవో ఆర్డర్లువెచ్చి పంజేభూమిని పాడుపెడుతుంటే ఈ మూడు సంవత్సరాలనుండి అన్నమో రామచంద్రాని అల్లాడే వారిలో నేనూ ఒకణ్ణి. వీళ్ల పుణ్యమాలంటూ దివ పస్తులుంటూ.

దాసు : చేసేచాకిరిచేస్తూ తన్నులుతింటూ చస్తూ బతుకుతూ.

శ్రీరంగం : ఒలేయ్ నువ్వెందుకొచ్చావురా దాసు.

దాసు : దొరగారితో మనవి తేసుకుందామని

సర్కిల్ : (ఏమీ అర్థంకాలేదు) ఏమిటి ప్రిసాద్.

ప్రసాద్ : వారినే అడగండి.

దాసు : అడిగేదేవుందిబాబూ పెబుపులు న్నాయం ఇసారిచ్చాలి.

ధర్మయ్య : అవన్నీ మేం మాట్లాడాంలేవోయ్.

కొండయ్య : ఏంకండి మీరు మాట్లాడింది.

సర్కిల్ : సైలెన్స్.

దాసు : పరిశ్రమకు బతకకండా అన్నాయింగా పుత్తిపున్నానికి యిట్టా సంపుకులిన్నారె.

సర్కిల్ : నిన్నేనా!

దాసు : నన్నేనుండి.

సర్కిల్ : కొట్టారుగదూ.

దాసు : చూడండి.

సర్కిల్ : అక్కణ్లేదు. (వాస్తున్నాగా. చూడు. నిన్ను కొడుకు
న్నవును మీవాళ్లేవరూలేరూ... 'ఇంట్లో' చూచాడు.
ఏదో అనుచునంది లేచాడు.)

దాను : ఎప్పుడుదారుబాబూ మా అమ్మా అమ్మా చిన్నప్పటి
పొయ్యారు.

సర్కిల్ : వున్నవాళ్ల సంగతి చెప్పనోయ్. 'ఇంట్లో' మీదగా
ఇంట్లోకి చూచాడు. లోపలిలో కనిపించింది ఇంట్లో లోని
కట్లాడు.)

శ్రీరంగం : ఎప్పుడువున్నామంది.

చలమయ్య : (కోపంగా) ఎవరూలేరూ. ఎందుకయ్యా నయ్య
న్నంతినేమారాజులు కటికబద్దాలాడతారు. నువ్వులేవు.
కుక్కలో దేవిదేవరల్లే కూర్చుని. అయ్యోవాసం అంటూ
నికి నోరు రాకపోయేనే. అన్నంపో బాబూఅంటే పైగా
పక్కలుబారతయ్ అన్నావ్. ఎవరూలేరంటే వాద్దను
కున్నా యిదివూరుగాదు! న్నాయం అన్నాయంలేదు!
(చలమయ్య అంటూవుండగానే సర్కిల్ పోయినకైపు భర్తయ్య
శ్రీరంగంచూచి కొంపమునిగిందని ఒకరికొకరు చూచుకున్నారు.
భర్తయ్య కంగారుగావచ్చి శ్రీరంగం ప్రక్కన నిలుబడ్డాడు. సర్కిల్
లోపలనుండి కొరడా తీసుకువచ్చాడు. అదితెగిపోయి చివర మీద
లేగివుంది.)

సర్కిల్ : (చలమయ్య ఆఖరిమాటలు చెపుతుండగానే ప్రవేశించి.) సైలెన్స్
ఊ—నువ్వెవడివిరా. గెలవువ్. ఆ ఏమంటారు.

భర్తయ్య : చెప్పాగదండి యిందాకే. పోనీ ఆమొత్తం నేనే
భరిస్తాను.

సర్కిల్ : ఊ.....

శ్రీరంగం : సందేహించకండి. ఏళ్ళంతా లంచాలుమీసి దొమ్మిలే
తయ్యారయ్యారు.

కొండయ్య : లంచాలుమేసివా డీవాలాప్పినా

సర్కిల్ : పై లెన్స్

కొండయ్య : మీకు తగును.

సర్కిల్ : పుట

(యింతకేళ్లు కొలిదాడంటి, దానుకు ఎలాకొట్టింది. తానెంత బాధ పడింది. చలచయ్య ప్రసాదుచెరిలో చెబుతున్నాడు. మాటలువివరించడంలేదు కాని అనిమములలో అవంతా వ్యతీతం అవుతుంది.)

సర్కిల్ : మిస్టర్ ప్రసాద్ యుజిక్ అండర్ అరెస్టు మిమ్మల్ని అరెస్టు చేస్తున్నారు. (యీ మాటవివరగానే చలచయ్య పారిపోతాడు.)

దాసు : అరెస్టు! యిదేనాకాబూ మీరికాచిచ్చేన్నాయం.

సర్కిల్ : న్యాయా న్యాయాలు విచారించేది. ప్రభుత్వన్యాయ శాసనం.

కొండయ్య : ప్రభుత్వం న్యాయం ఎక్కడుందండి అది. హు...

ప్రసాద్ : ధర్మయ్యగారి గుప్పెట్లో, ముచనెత్తిన.

సర్కిల్ : ప్రసాద్ మీరిప్పుడు నేరస్తులు తెల్సా.

ప్రసాద్ : అవును. యిప్పుడేగాదు ఎప్పట్నుంచో నేరస్తులు గానే వున్నాం. యింకా కొంతకాలం వుంటామనిగూడా యిప్పుడే తెల్సుకుంటున్నా.

సర్కిల్ : అయితే నడవండి. ఊరి (వాకిలివకూ నడిపించి) ఏ 444

వీల్స్ ముగ్గుర్నీ వ్యాను ఎక్కించండి.

తెరలో పోలీసులు : కమాన్ సర్ కమాన్.

తెరలోజనం : వీల్లేదు తీసుకుపోతానికి వీల్లేదు. మా పోలీసులు పోయినా తీసుకుపోనియ్యం.

సర్కిల్ : ఎందుకై నా మంచిది. అక్కడదాకారండి.

తెరలోజనం : తప్పంతా ధర్మయ్యది శ్రీరంగానిదే.

సర్కిల్ : ఆగండి.

తెరలోజనం : వాస్తవ్యుని అరెస్టు చేయాలి.

సర్కిల్ : ఆగండి.

తెరలోజనం : వాస్తవ్యుని చావాలి.

సర్కిల్ : ఆగండి. మాదిన్యాటి ప్రకారం యిరువయ్యే అరెస్టు
జేశాం. (చర్చించుకొంటున్న వ్యక్తులు) యి
న్యామాన్యామాల విచారించేది గీతించేది కోర్టు.
మీది న్యాయమైతే మీకే తెలుస్తారు. కమాన్ నాక్
కమాన్.

తెరలోజనం : మాదిన్యాయం ఎప్పుటికైనా మేమే తెలుస్తాం.

(తెర)

4-వ రంగం

అమరయ్యగారి యిల్లు.

(అంతా వెళ్ళిపోయిన పురి. కాంత స్వల్పబింద బుజాన పెట్టుకొని రానదగ్గర కల్గింది. దిండు అట్టదమించి రావను కడికేండుకు వైటకు తీసికల్గింది. అమరయ్య నిండా ముమ్మప్పుకొని ఇంట్లోనుంచి వైటకెళ్ళాడు. కాంత కాంతో యింట్లోకొచ్చి నాన మహాస్థానములోపెట్టి నీళ్ళుపోస్తూ)

కాంత : జీవితమంతా - ఇంతేనా

మాజీవితమంతా - ఇంతేనా

నా యువవారు - నాకేలేరా.

తీరని దిగులె.

నీకునీవయూ

||జీవి||

చిన్నతినాన - అమ్మానాన్న

నిన్నమానినా - పక్షినిజేసెను.

కన్నులబెంచిన

అన్నయునేడు

కైదుకొట్టానో - కుములుచుండెనా

||జీవి||

వీరమ్మ : (చీకా నాకెనినా. నీచా అడుగుల కొద్దిగా నూనెవుంది. నాదా తడిగా వస్తానే) అమ్మాయీ! కాంత! కాంత!

కాంత : ఆ.....

వీరమ్మ : = గొప్పదా కొద్దిన్నానే! మీ అన్నయ్యగూడా వత్త న్నాడు.

కాంత : ఆ (అక్కోయంగా) నిజంగానా?

వీరమ్మ : ఆ!

కాంత : ఆ!

వీరమ్మ : ఓ! ఏంజను, ఏజనం, చూడండి! వాళ్ళు మట్టివుండెత్తల్లా.

(యింకంటా వాదాత్తడిలో నవ్వింది. కాంతి చూసుకొని అసందానంగా వుంది. తనకేమిటో ఏదో ముచ్చాడుతోందో తెలియకంతగా వుంది. చప్పుట్లు చూసినచుండా గుండ్రంగా కొరికా వీరమ్మమ్మలా తిరుగుతూ.)

కాంత : చందమామ కానా బాబిష్టిరానా

బుడిమీదరానా బుడిమీదరానా జేనా.

వీరమ్మ : (తెల్లనయింది. తనకు మారితో అసంబంధం వుండగానీ, ఏదో తొందరగా కాంతిని చూసిన చుండా నవ్వింది చెప్పినట్లు.)

కాంత : (వీరమ్మ కన్నా ముఖావృత్తిలో భ్రాతృమా వుండగా)

వీరమ్మ : వుండు స్తల్లా.

కాంత : కాక్ కాక్ కాన్ కాన్

శకునంచెన్ను చెక్కిరి పెడతా

మా అన్నోస్తే ముక్కెరయిస్తా

కావయ్యోస్తే ఏయిస్తా

వీరమ్మ : ఏందా నీ చెప్పి కేయిస్తా.

కాంత : హా! ఏదమ్మా..... (హా.... (బుంగమాతిపెట్టి మారం గాకర్చి నిలిచింది.)

వీరమ్మ : (పొపి నవ్వింది.) మూలోచెగాలు తరువార అమ్మో వచ్చుగాని (బుగ్గిస్తూ) కాసిని ఎర్రనీళ్లు చెయ్యాలి వుండమ్మా (నవ్వింది.)

కాంత : (ఏంతో వుడ్డాసంగావుంది. ఆ వుడ్డాసంతో పాటుగా నవ్వింది.)

అన్నయ్యా మా అన్నయ్యా

వస్తున్నాడూ, వస్తున్నాడూ

పాడులైలు జేరి

నేడే వస్తుంటాడ

అన్న!

చందమామ కన్నా

చల్లనైన అన్నా

నాన్న కన్న మిన్నా

సన్న జూచు అన్నా

!అన్న!

అన్ని వనులామిన్న

అన్న మనసు వెన్న

దుక్కి పెద్దకన్నా

కప్పటివి అన్న

!అన్న!

వీరమ్మ : (లోపలకుంచి ప్రవేశించి కలిపిన చెంబుతో వస్తుంది. కాంతపాట అయిపోయింది.) అయ్యో నామతి మండిపోనూ. (వీరమ్మని చూసిపోయింది. బుజంమీద మూచుకొని చెంబులక్కడపెట్టి లోపల వెళ్ళింది. కుడుచుకుంటున్నామూ కువాలా వెళ్తుంది.)

ప్రసాద్ : (చాచతో పాటు చాచావైడిగా వస్తూనే) అమ్మా!

(ప్రసాద్, చాచు వీధిలోనుండి యిట్లాంటి అడుగుబెట్టడం వీరమ్మ లోపలకుంచి రావటం! ఒకేసారి జరిగింది. ఆత్మ అమాంకం)

వీరమ్మ : నాయనా. (అంటూనే కొడుకుని చేతిలోకి తీసుకుంది. సంతోషంతో కంటికింపు పడగావున్నాది.)

కాంత : (వీరమ్మ నాయనా అవగానే) అన్నా!

చాచు : అమ్మాయ్! (చెల్లని చేతిలోకి తీసుకుని తలనిముసుకు తీశాడు. సంతోషముగా కాంతకు క్రమంగా కొద్ది విచారంతోకి విడుదలైంది.)

వీరమ్మ : అయ్యో నామతి మండిపోను. వదండయ్యా! వాటిల్లాంటి వదండి.

(అపిచ్చివల్ల యిట్లాంటిగాని ఆ చెంబు పూసకముత వచ్చిందిగాడు. అదృష్టంగా చెంబు అందుకుని ఆ యిద్దర్నీ వాటిల్లాంటి వదుల్రుతుంది)

ప్రసాద్ : ఏమిటమ్మా! యిదేమిట!

వీరమ్మ : అయ్యో పూచు కళ్ళన్నీ మీ మీ దేవుండయ్ రా.

(యిర్లపల్లి వాకిట్లోకి వడిలించింది. పైటకొడుడించింది. అక్కర్లు పచ్చని చెట్టుమీదపోయిచూచిపో ఏమో పైటకొట్టింది. ప్రసాదు, దాను యిర్లపల్లిలోకిపోయారు. గాంధీ కిశుకాగా 25 మూల నిలబడి చూచి ఏదో అలోచించుకుంటోంది.)

ప్రసాద్ : ఏమిటి శాంత! ఏమిటి!

శాంత : ఏమీలేదు.

ప్రసాద్ : వచ్చాముని సంతోషపడాలిగానీ!

శాంత : సంతోషం. ఏం సంతోషం. ఎలా మాయదారి లోకంలో ఎక్కడుంది ఎలాలోకం నాశనంగాను. ఈ లోకం పూడ్చిపెట్టుకువారు.

ప్రసాద్ : వున్నారుమంటూ కూర్చుంటే పూడ్చిపెట్టుకు పోతుందా. పనిలేనుకు బ్రతికే లోకంకావాలని, పనివాళ్ళని నారవించే లోకం కావాలని, పైట నడుంకుచుట్టి, పిడికిలి బిగించి.....

కొండయ్య : మీసందువ్వి (మీసం మెలిపేస్తూ యిరుకుగా వచ్చాడు. అంతా విస్తుపొయ్యారు. శాంత నవ్వింది. అంతా నవ్వాడు.)

ప్రసాద్ : వెనకాడివి వెనక నే పొయ్యూవేం కొండయ్యా!

కొండయ్య : ఆ...సోపయ్యోదో సోపిజెప్పే.

జ్ఞానయ్య : (నవ్వాడే) ఏదో మొదలెట్టాడే గండరగోళం!

ప్రసాద్ : ఏకంగా మీసం మెలెయ్యమంటున్నాడే శాంతని.

జ్ఞానయ్య : శాంతనే. (నవ్వాడు. అంతా చుట్టి నవ్వాడు.)

శాంత : చూడు అయ్య మొకం.

కొండయ్య : ఆ మొకం బాగుందా! (ప్రసాదుని చూపుతాడు.)

శాంత : చూడన్నా.

దాసు : ఆహే పూరుకో నీదంతా.

శాంత : పాడుగోల మల్లవచ్చింది. (యిల్లకోళ్ళింది)

జ్ఞానయ్య : జైల్లో మీకెట్లాగడిచిందోగాని యీ పదిహేను రోజులనుంచి పూర్వో సందజే లేదురా కొండలూ!

ప్రసాద్ : జైలంతా చుట్టాలయ్యారే యీపదిహేనురోజుల్లోనే కొండయన్నకి.

దామ : అన్నే మొగానితాతా. ఎవురికుండా లేకపోయినా కొండయ్యదగ్గనుండేయే కట్టలకట్టలు పుగాకుబీజీలు.

జ్ఞానయ్య : ఎంతమందుండాలే జైల్లో!

కొండయ్య : ఎంతమందిలేకేమయ్యారే. జేబుదొంగలూ సారా గార్లు, పోలీసుల్లు నెలపాడుకూ సచ్చేంతమందుంటేను. పొద్దున్నమగొత్తై పడిమందివి.

జ్ఞానయ్య : ఎంచుకో!

కొండయ్య : సారా గాయలేదని. (కొంటెగా అన్నాడు.)

దామ : అయ్య లేలివేయిరా! కాయలేదనా!

ప్రసాద్ : వాళ్ళు దేవునిత. రాజుపాలం జైలులోకాకవైమంది.

జ్ఞానయ్య : వాళ్ళు దేవు!

ప్రసాద్ : ఆ వాళ్ళకి మనగోలకిమత్తేనే వుండిత.

కొండయ్య : వాళ్ళకినాందాకీ గోల మనకీగోల.

దామ : అంతేనా. గోదాడిజిల్లా కూర్చిల్లేదా!

కొండయ్య : ఆ రేలుదగ్గర కూర్చిలంతా సమ్మెగట్టారంటనే.

ఆ మొయిన పోలీసులబోయి; కూలెంతిచ్చినా సాలూ

సాలూ అని దండాలుపెట్టిందాక తన్నారంటనే. వాళ్ళొ

ట్లంది తాతా. అబ్బ నాయాల్లది దెబ్బలేని తావులే

మనుకో.

జ్ఞానయ్య : తప్ప. తప్ప. తప్ప. పాపం.

దాసు : అన్న దెబ్బలు తింటున్నా... హూ... ఏంటాబూ
యింకా ఆ పైతుల్లో యిళ్లేమైందో చాలం వస్తేందో
అనే గుంటాలప కనపడిందాని. ఆ.....

కొండయ్య : నిజమే. పైతుల్లో తానామంది దేదెముగా లేకారు
గాని మనోళ్లు గట్టిగానే వుండారు దాగుయ్యా.

ప్రసాద్ : గట్టేం. వాళ్ళు చచ్చడం వుంటే మనం ఏనాడో
బాగుపడేవాళ్ళం.

జ్ఞానయ్య : ఆ....!

ప్రసాద్ : వాళ్ళు ఒక్కటేమాటన్నారు తాతా. నిజంగా ఆ
మాట నా జీవితంలో మర్చిపోలేను. నేనేగాదు. ఎవరూ
మర్చిపోలేను.

జ్ఞానయ్య : ఆ..!!

ప్రసాద్ : ఏవుండండి మారుపోను. పోతే యీ దరిద్రమేగా
యిట్టాలోకా జచ్చుకంటే బతకటంకోసం పోట్లాడతాం.
అంతగా చావాటనివస్తే అంతా యేకంగా ఒకేసారి
చస్తాం. ఏం మేంజస్తే మాబిడ్డలన్నా నుకవడకారేకా

దాసు : ఆ మాటలు ఆళ్ళు సెవుతుంటే తాతా నానామరంగా
రోమరోమం నిక్కరపొడిగిందనుకో.

జ్ఞానయ్య : హూ నిజంగా నే మనకేముందిలాబూ పోను. పోతే
యీ కష్టాలేగా.

అమరయ్య : (సకిలించుకుంటూ వీధిలోనుండి లోనోక్తున్నాడు. అంతా
తేలిపోతావని. యిట్లాగోళ్ళుకూ.) ఎంతవ్వైందిరావచ్చి
దాసు! (సహధావం వివక్షగాదాకే లోనికొకడున్నాడు.)

దాసు : యిప్పుడేనే.

చలమయ్య : (హస్తాశే) ఏంబాబూ (అమరయ్య తన్నే అనుకొని తిరిగి చూచాడు. ఆ గాడు) యిడిసిపెట్టి నట్టేగా యివ్వట్టో యిడిసిపెట్టరని పూరంతా గుబ్బట్టాడి పోతందిలె.

అమరయ్య : పూరికే మాటల్తో వదిలారా చలమా. నేతులు గావు కాళ్ళనుకోమని కాళ్ళావేళ్ళాపడి కాసినిచ్చే బ్రతి నమ్మి ఆ శ్రీరంగం దోసిట్టోబోస్తే

ప్రసాద్ : అయిందీ! (వీరమ్మ చెంబుతో యిప్పటికి వచ్చింది. లోనికా కుకూ సుభామనిని అగింది.)

అమరయ్య : అప్పుడే ఏంటయింది. యింతూరివీరిద ఏలుబెట్టి నూపిచ్చినోడు లేడు యింతవరకీ. ఏంలాభం ఎవరు పెస్తే యిస్తేయిందీ. ఎవరిట్టం వారిదిగావుందీ, కొంవలో!

వీరమ్మ : నువ్వు అన్నానికి రారాదంటయ్యా (అమరయ్య పండు) నిన్నే నయ్యా

అమరయ్య : వత్తన్నాల్లే (జిల్లికింతగా అని, గది, లోనికాకుకూ అని) కాళ్ళకుకూడా రమ్మను ఎవ్వడు తిన్నారో ఏమో అపాడుకూడు.

వీరమ్మ : వాళ్ళకా'త్ర ఆలస్యంవుందీలె. (తనూ వెళ్ళింది.)

ప్రసాద్ : చెప్పకుండా చెయ్యకుండా నోలురాసి తగలేకాడు. వద్దని మొత్తుకున్నా వినకుండా సరుకుతోలి అట్టాముద నవ్వం తేకాడు. గేదెనమ్మాడంట. గేదెని. వాళ్ళ మాటలునమ్మి కొంవంతా కొల్లబుచ్చుతున్నాడు. (తనలాగే గాడు వెళ్ళిన్నాడు.)

అమరయ్య : అదేంటో ఆరిమాటలే ఏమబాబూ.

గాడు : దేలేందీ. కొమ్ములులిడిన మొగాళ్ళయినా వాళ్ళిద్దరి మద్దెవడారంట గింగరాల దిరగాల్సిందె.

కొండయ్య : ఎంతమంది సింగరాల్ దిరగంబె ఆరొంబరాళ
పొలం ఆరలచ్చకవెల. అంతపెద్దమేడ అమిరాయంకా
యహా వాళ్ళకి. పదిలసామ్మ పంచదారతో సమానంలే.

చలమయ్య : ఎట్టయినా ఆళ్ళ తెలివె ఏరుతె కొండలూ.

కొండయ్య : ఏంది. ఆకి తెలివి నీ తెలివి. ఆ పొలంవాడిలిపెట్టి
నామాదిరి రెక్కలమీద బతకమను. తేలిద్ది.

ప్రసాద్ : రెక్కలమీద బ్రతకాల్సిన ఖర్చు వాళ్ళకే మొచ్చింది.
అన్ని అమ్మిపెట్టె ఆసాములు, కూలీలు వున్నంత
కాలం, యీ న్యాయనూత్రాలున్నంతకాలం అన్ని
సుఖాలు వారివె. వారి ఆశకు అంతమె వుండదు.

జ్ఞానయ్య : అవును కాబూ. ఆశకంతంతం పె జ్ఞానమొచ్చింది.
యెనకటికోమారా.....

కొండయ్య : ఆ ఆ ఆ... చెప్పవేళాత్రం... (అందరూ ఆ ఆ ఆ)

అమరయ్య : (కారెచ్చి వాణకిస్తూ) ఒరే అబ్బాయి దానూ ఇది
కాస్త చీలువమ్మా! కాళ్ళకట్టకాదు బొత్తిగాపోయింది.

ప్రసాద్ : కాంతా కాసినిమంచి నీర్పిచ్చిపో. (కాంత వాణకిస్తూంది)

దాసు : చెప్పకాతా. మంచికాత్రం తెప్ప.

కాంత : (ప్రక్కనున్న కుండలో నీళ్ళునుంచి ప్రవాదకిస్తుంది)

ప్రసాద్ : (కుంచినీళ్ళు కాసి వ్వాసు కాంతచ్చాడు. కాంత వ్వాసు అండు
కొని ఒక చుక్కగా తూర్పుంది.)

కొండయ్య : నిజమే నే నీ కాత్రం యిది కానాళ్ళయింది.

వీరమ్మ : (చాటలో రియ్యంపోడుకొనివచ్చి కాంతతో) కాస్త రాళ్ళే
రమ్మా నాక్కనపడిసావ్వ.

చలమయ్య : కానియ్యవె నీన్నయ్యా.

జ్ఞానయ్య : ఊఁకొట్టండి మరి.

(ప్రసాద్ : ఊఁ కానియ్.

కాంత : (రాశ్మీదత్తా వడ్లసింజలు పోట్లో వేసుకుంటూంది.)

చలమయ్య : (శిదాపంగా విసిబోతూ అక్కడున్న గుడ్డలు మడుసుకుంటున్నాడు.)

జ్ఞానయ్య : అనంగసంగా పుజనీమాంకాళనే వట్టనాన్ని ఓ మా రాజు పాలిత్తన్నాడంట ఆయనఒకానొకనాడు మంత్రిని బిలిసి మంత్రి మంత్రి ఆకాళకి అంతంయెక్కడా అన్నాడంట. ఆనేటికి మంత్రి పుక్కిరిచిపిక్కిరి అయినవాడై సమాధానం చెప్పలేక నాలినంత ద్రవ్యాన్ని గట్టుకొని కాట్లో అక్కాన్ని దీసికొని కాకులుదూరని కారడివి చీమలుదూరని చిట్టడివి గండాభేరుండాలు ఎలుగులు పులుగులు మద్దలు మారేళ్లు జెల్ల పిల్లలు రొయ్యపీతలు చాటి ఏడేడునద్దాల్లు సముద్రాలు వెతికినా సమాధానం దొరకలేదంట.

కొండయ్య : యిప్పటికి దొరికినచ్చిందీ !

జ్ఞానయ్య : ఆమట్లు పట్నానికి వెచ్చాడంట.

కొండయ్య : తిరిగి తిరిగి యిసుగు పుట్టించిగామాలు రాక నర్తాడా.

జ్ఞానయ్య : వచ్చి ఆనట దుడోరా ఏయించాడంట. ఏవని మారాజుగారి బీట్టా ఎవరు ఎన్ని అడుగుల గరికమేతై అన్నెకరాలు మారాజుగారు బవుమతి యిత్రారెహె అని దుడోరా ఏంచాడంట. ఏయించాలకె ఆహ్లానే కయారయ్యారంట. ఎవరు యిద్దరు ఆకగొండోళ్లు. (ప్రసాదు సత్తుకా కాంతు తాచాడు.)

కొండయ్య : ఏవూలో లేర్లే.

దాసు : మద్దే నీదేండ్.

చానయ్య : నేనెక్కవ తెచ్చుకోవాలంటే నేనెక్కవ తెచ్చు
కోవాలని పోటీలమీద బీటి కొచ్చారంట.

చలమయ్య : సిన్నయ్యా. తెచ్చుకునేదేండ్.

చానయ్య : బవుమతి.

చలమయ్య : గరికమేళా!

(ప్రసాద్ : డబ్బుకో ఏపనైనా సాదిస్తాం. అనుకునే వాళ్లు
ఆడబ్బుకోసం ఏ గడ్డైనాగనుస్తారు. ఏం కొండయ్యన్నా.

కొండయ్య : అవునే

దాసు : యిచ్చేవాళ్లుంటే కొండమామ పూసుకుంటాడా!

కొండయ్య : ఏమియ్యా... హూ... (హింపించుకొని) బండవగల
గుడ్డి పావలా డబ్బులు కళ్ళమాత్రానయ్యా.

ఏరమ్మ : (యింట్లోకి లైట్ కి వస్తూపోగువుంటుంది యాసలే కాంతి
కాది.) ఒకేయ్. కాంతి. మట్టితింటున్నా.

కొండయ్య : తిందువులే అమ్మా తిందువులే. నిమ్మకాయలూ,
చింతపండ్లూ పాలకొలకెలు.....

కాంతి : కొండమావో! నా సంగతెరగవ్.

దాసు : కుండెడు కూడుంచుకుని మట్టితింటు ఏండమ్మాయ్.

కాంతి : ఎవరుదిన్నారయ్యా. ఆ (అనిసాళి ఎల్ల తెల్ల నోడమిడి)

ఏరమ్మ : (కొండయ్యకాది, వివాదాత్మక) ఆ నేమాట అవసరమే
తెలుపజేసా బాండవా.

(ప్రసాద్ : ఎవరో ఒకర్ని ఏదోకటి అంటూవుంటారా కొంత
యన్నా.

జ్ఞానయ్య : అబ్బే ఎవరిసేతో ఒకరిసేత సివాట్లుతింటూంటెగాని
వాడికి నమ్మంగవుండదు.

చలమయ్య : తిట్టేసోరు తిరిగేకాలు పూరుకోదుగాని నువ్వు
కానియ్యే సిన్నయ్యా పోవాల.

కాంత : చెప్పకతాతా.

జ్ఞానయ్య : చెవుకానమ్మా. ఆ... ఆమట్టునేంజరిసిందంట...
ఉ... ఉ... ఇప్పుడెక్కడికొచ్చాం? (అంతాసవ్వారు)

కాంత : అల్లివ్దూ పోటీలమీద బీటికొచ్చారు.

జ్ఞానయ్య : ఆ... ఆ... వచ్చి అట్టాదిని అట్టాదిని నాలుగంళ్ల
పొద్దుదాకా దిన్నారంట.

కొండయ్య : అబ్బా!

దాసు : ఎహే నువ్వుండు.

జ్ఞానయ్య : తినాలక నవిరికిరిక్క. (ప్రసాద కాంత సవ్వారు)

చలమయ్య : ఆ... (నోరడకినాడు)

కొండయ్య : కాదుమరి.

వీరమ్మ : త్తు. త్తు.

దాసు : తిరక్కా!

జ్ఞానయ్య : నవిరికి తిరక్క పాట్టలు ఖేరికుండలల్లే పుబ్బకరాను,
చావను.

చలమయ్య : చచ్చారూ!

కొండయ్య : సావలా పాదాలిడిశారు... యిందుగ్గాదంటయ్యా
మదమాంసాలు తినేవోళ్లకి మెదురు తక్కువనేది.
అయితే కలమయ్య పుండంతసేపూపుండి. మాంచి
మొసగాడి ముండమోపిపెళ్ళ వశినవే. (అందరూసవ్వారు)

చలమయ్య : (కల గొడుగుంటూ) అదిగాదులె.

కొండయ్య : యింకేందయ్యా! ఇకనోయ్యా! (అంతరంగము)

చలమయ్య : (పట్టుకున్నచు) ఇట్లుగా...

పీరమ్మ : అన్నానికి శేవనయ్యా!

ప్రసాద్ : లే దానూ... తాతా...

జ్ఞానయ్య : వెళ్ళొస్తా బాబూ.

పీరమ్మ : నువ్వూదాదాకే సిగ్గుయ్యా.

ప్రసాద్ : భోంచెట్టాంచావే... కొండయన్నా.

(భోజనం ముగించుకొని మిట్టకాబ్బుకొని అచటయ్య పీరితోకన్దాడు.
ప్రసాదునూదా ఎండుకోర్కెకన్దాడు. యింతలో వాడు తాతతో
వీదో చెప్పాడు. యింతలోకే ప్రవాసవచ్చి.)

ప్రసాద్ : ఉర... రంజీ.

జ్ఞానయ్య : బాబూ వాళ్ళకోర్కెవల్లకంఠంకా దాచుదాను.

ప్రసాద్ : ఎవరికే!

జ్ఞానయ్య : అదే! శాంతిని అడిగిపోయ్యారే.....

ప్రసాద్ : వాళ్ళకా (అబ్బోచిస్తాను).

జ్ఞానయ్య : ఎదిగినట్లైతే అట్లావుంచటం.....

ప్రసాద్ : మంచిదిగాదనుకో.

జ్ఞానయ్య : దాని దరిద్రమేమో. తల్లికి దండ్రీవి యిద్దరి కీదు
పుకేనుకుకే బాబు. నిజంగా అన్నచైలుకునోయి ఆద
రించే దిక్కులేక అల్లాడతంబు సమయానికి మీయమ్మ
దగ్గరికి తియ్యబట్టి సరిపోయె. శేకపోతే దానిబతుకు ఏం
గాను బాబు.

ప్రసాద్ : ఏదిచెయ్యటానికి ఎటూ తేలిచావకపోయేగా యీ
పొలంగోల.

దామ : యీ వాయిదాతో అటోయిటో తేలుద్దనగా వీడయా.

ప్రసాద్ : అన్నాడనుకో.

జ్ఞానయ్య : ఏమీలేదుగాని బాబూ. దాన్నొక యింటిదాన్ని
జేసి దానింటికిదాన్ని బంపితే దానిబతుకు అది బతుకుచ్చి.

ప్రసాద్ : యిప్పుడుంది దానిల్లుగాక వాయిదంటగాని, రంపి
తరువాత మాట్లాడుకుందాం.

జ్ఞానయ్య : అరేయ్. దాశూ

దాసు : ఆఁ ఏంటే.

జ్ఞానయ్య : పంతులు బాపయ్య పెజ్జీతగాడు మానుకున్నా
డంటరా.

దాసు : నేనుంటానే

జ్ఞానయ్య : సన్నే. అన్నంతినివోయ్ మాట్లాడుకో. (అంకరూ కది
లయి.)

—(తెర)—

5-వ రంగం

ధర్మయ్యగారి యిల్లు.

(అంతా వెనకటిమందిరమునకు ధర్మయ్య చాలా దిక్కు వచ్చాడు.)

శ్రీరంగం : (ప్రవేశించి) సమస్కారమండి.

ధర్మయ్య : అప్పటికే వచ్చావేం?

శ్రీరంగం : యిప్పటికే దేవిలిచచ్చింది.

ధర్మయ్య : చావదు. ఇప్పుటికే గారు. ఎప్పుటికీ దేవిలిచావదు.

శ్రీరంగం : ఊ... యిందుకే చెప్పేవాడికి చేసేవాడు లోకువ
న్నాడు.

ధర్మయ్య : ఎందుకయ్యా! వారం రోజుల్నాడు పండపట్టుకెళ్లి
నందుకా ఒక్కణ్ణి పంపనందుకా. అన్నారంట.
అన్నాడు. పైకంబర్గర చూపేత్రేక్ష పరిమీదచూపొద్దూ.

శ్రీరంగం : చూపక చేసేం తేస్తున్నానంటారు.

ధర్మయ్య : ఏమీ చెయ్యటంలేదులే ఎందుకు.

శ్రీరంగం : నన్నేం చావమన్నారా చెప్పండి.

ధర్మయ్య : నీ ఖచ్చేంకాలింది. యీ వూరుగాకపోలే యింకో
వూరు. అదీ గాదనుకుంటే కొద్దివరకే చెట్టు నీడైనా
చాలనుకుంటావు.

శ్రీరంగం : మీరట్లా అంటారుగాని.

ధర్మయ్య : అనేదేముంది. వూరుమీద వూరువడినా కరణం
మీద కాసుపడదని...

శ్రీరంగం : ఊ...

ధర్మయ్య : నీ ఎద్దులుబండ్లు కదలండేముంది. నాకోసం మీరే

వరూ ఏశ్రీమా తీసుకోనక్కరలేదులే. నా విషయం నేను చూచుకుంటాను. చేసుకుంటాను.

శ్రీరంగం : టైల ఎలావుందో ఏం జరుగుతుందో మీరు తెల్పుకోకండా.

ధర్మయ్య : టైలు. నాకన్నీ టైలు. నేనంత కట్టుమానుకూ-
గోలులూ ఏమాదిరి.

శ్రీరంగం : ధర్మయ్యగారూ! పూరు ప్రియివేలుబోయి పూల్లో
పరవతిబోయి పోనోబుగూడా వ్రాయించుకునే దిక్కు
లేక...

ధర్మయ్య : లేదనుకోలు ఎందుకు! అన్నీబోయినా నన్ను
బట్టావుగా.

శ్రీరంగం : ధర్మయ్యగారు నేను మిమ్మల్ని బట్టానా!

ధర్మయ్య : అవురాలా.

శ్రీరంగం : అలాంటి కాదన్నకొద్దీ కోర్టుకేగింది మీరు.

ధర్మయ్య : కోర్టుకివచ్చింది మీరు.

శ్రీరంగం : అనా!

ధర్మయ్య : మన పాప పాటయ్యా!

శ్రీరంగం : ఐ...ఎందరూనీ... పైకవేసుకొని (పాకులా
డినా చివరికి అనవలసినమాట అన్నే అన్నాడుగా ధర్మ
య్యగారూ ఐ...నరేకానివ్వండి. నిజా నిజాలు ఎప్పు
టికైనా తెలియనా అప్పుడైనా అనకపోతారా.

ధర్మయ్య : అప్పుడైనా ఎప్పుడైనా ఎప్పుడైనా ఎవళ్ళేం అన
వలసిన పన్నాకేం లేదులే.

శ్రీరంగం : యీ ముదనప్తపు న్యాయంలో తలదూర్చిం దగ్గర
నుంచి వేళకుతిండి తిప్పలనక కంటిమీద కునుకెట్లాటిదో

పోక ఎన్ని బాధలు పడుతున్నానో ఎంతమంది కాళ్లు
గడ్డలు గరుస్తున్నానో.

ధర్మయ్య : ఎందుకూ అన్ని బాధలూపడి మీరునాశించిన ఘన
కార్యమేదో ఒక్కటివేలుమడిచి చూపండి! ఒక్కటి!

శ్రీరంగం : కాలం కల్గిరావచ్చును. మనం ఏంకేస్తాం చెప్పండి.
యీ మూడువోలనుంచి కాలికిబలపం కట్టుకొని
ఎన్నివూళ్లు తిరిగానో....

ధర్మయ్య : ఏంలాభం. నలుగురు మనుషులు ఏంకలా.
పూళ్ళల్లో మనుషులే లేకుండా పోయారు.

శ్రీరంగం : ఏం చెప్పమంటారు. చుట్టుప్రక్కల వూళ్లు వివరీతంగా
భయపడి పోతున్నాయి.

ధర్మయ్య : అవున్నేవయ్యా ఎవడన్నామింట నవ్విపోతారు.
భయపడుతున్నారట. భయం.

శ్రీరంగం : అవునండి. మనూర్రావాలన్నా మంచిప్లోపుండాలన్నా
ప్రతివెధవా పారిపోతున్నాడు. వూళ్లోవాళ్లుకొడకారని,
చంపుకారని.....

ధర్మయ్య : వాళ్లు లక్షంటారు. నీ తెలివితేటలు ఏమైనట్టూ!

శ్రీరంగం : చెప్పానూ. అలాంటి పిచ్చివేషాలేమీ జరగవురా
అబ్బాయిలూ అని.

ధర్మయ్య : ఎన్నో అన్ని చెప్పారు.

శ్రీరంగం : కనుకొండి.

ధర్మయ్య : ఎందుకూ.....ఇంతకీ మళ్ళీ చూడొక
పట్టేగా.

శ్రీరంగం : ఒకవిధాన దొరికాదా! యుగంధర ప్లానువేసి భగీ

రథ ప్రయత్నంజేస్తే చివరకి వొక్కడు చిక్కాడు.
వంటకి.....

ధర్మయ్య : వంటకా?...అదైనా?

శ్రీరంగం : ఆ... చెయ్యదిరగా చేసేవాడేనటలెండి. మనిషి
గూడా చాలామెత్తనివాడని.

ధర్మయ్య : ముందు మెత్తగానె వుంటారులె. నిన్నటిదాకా
చెలమాయ చచ్చినకుక్కల్లే వడుండలా. నేడుగా నెత్తి
కొమ్మొచ్చింది. మరి వాణ్ణెవ్వడు రమ్మన్నా.

శ్రీరంగం : చెప్పాలెండి.

ధర్మయ్య : ఎవ్వడని?

శ్రీరంగం : శేపు... శేప్పార్డు పాడిచేరటి పంపించమన్నా.

ధర్మయ్య : ఎవరికో.

శ్రీరంగం : వున్నాడులెండి. శ్రీరాంపురంలో మావేలు విడిచిన
మేనల్లుడు.

ధర్మయ్య : వుంటే.

శ్రీరంగం : వాడికితం అమ్మి మూట్లాడి

ధర్మయ్య : పంపించమన్నావ్. నువ్వుమాత్రం మూట్లాడలా

శ్రీరంగం : అక్కర్లేనులెండి. ఆవూరు కరిశేకం వాడిదె. మంచి
మాటకాకిగూడాలెండి.

ధర్మయ్య : చెప్పాడులె నోక్ ముయ్యవయ్యా!

శ్రీరంగం : అదిగాదండి.

ధర్మయ్య : ఏదిగాదండి... ఏదిగాదు. నీవల్ల ఏదిగాదు. ఎంత
డబ్బు ఎంతడబ్బు పూర్లో వెధవలుఅట్లా నీవిట్టానా.
నన్నున్నిందాలా నాశనం జేస్తున్నాడు. మీరంతా నన్ను

సాగనంపాలని జూస్తున్నారు. నాచావు కోరతన్నారు.
నేనుండటం ఏ వక్కడికి యిష్టంలేదు.

శ్రీరంగం : (మెల్లగా ఆకీడుకొని! బాదుకుంటున్నాడు)

ధర్మయ్య : కానివ్వండి. కానివ్వండి. ఆనోకేనస్తే... ఊ...
అటుక్కడికి..... విజయవాడ వెళ్ళాలి.

శ్రీరంగం : ఎప్పుడూ!

ధర్మయ్య : ఇప్పుడే.

శ్రీరంగం : పని!

ధర్మయ్య : పనుండబట్టేపోవాలంటుంది. నీ ఆక్షరమరమ్మతేస్తూ.

శ్రీరంగం : ఆ రద్దుతేస్తూ.....

ధర్మయ్య : సాగుతేసుకులేండు వాళ్ళకివచ్చిపక్ ఇచ్చిందికొమ్మ.

శ్రీరంగం : ఆ క్రిందికొమ్మ తీర్చునే భాయంకేపించన్నమాట.

ధర్మయ్య : ఎందుకు చెయ్యదు. న్యాయశూత్రాలు తెలియని
వాళ్ళంతా న్యాయాధిపత్యాకాతుండు.

శ్రీరంగం : హు.....

ధర్మయ్య : అధికొత్పర్తికి ఆటంకముట ఆటంకం.

అమీనా : (హస్తాకే) నమస్తే సార్!

ధర్మయ్య : ఆ... ఆ.....

శ్రీరంగం : ఓ! అమీనాగారా... రండి. రండి.

అమీనా : వేలం నోటీసుజెచ్చా సార్.

ధర్మయ్య : ఆ

అమీనా : వేలం నోటీసులు.

ధర్మయ్య : ఏవీ!

శ్రీరంగం : ఆ ఆ అవెలెండి.

అమీనా : తొందరగా ఆచాటింపువిషయంబాస్తే నేనెక్కానండి.

శ్రీరంగం : భోంచెయ్యకుండానే.

అమీనా : ఆ యిప్పుడిక భోజనం కుదిరేట్టులేదులేండి.

శ్రీరంగం : అమ్మా, అకాలం అయిపోతేనూ, అన్నందినకుండా
మిమ్మల్ని ప్రాణంవుండగా జోసిస్తానా?

అమీనా : కాదులేండి. యింకా చూడూట్లున్నాయ్.

శ్రీరంగం : సరే మీయివ్వు పదండి. మాట్లాడుదాం. (జల్లు
కున్నాడు);

ధర్మయ్య : యిదిగో శ్రీరంగం.

శ్రీరంగం : ఆ ఆ.....

ధర్మయ్య : మాట. (శ్రీరంగం వచ్చాడు.) కరణం ఏమన్నా పేచీ
పెడతాజేమో!

శ్రీరంగం : ఆయనేం పెడతాడుపేచీ యీ విషయంలో ఆయనా
గొంతువరకున్నాడు.

ధర్మయ్య : అంటే!

శ్రీరంగం : ఏవుండండి జమాబందీమామూళ్ళమీద, బాయింటు
పట్టాలమీద పోలంజోరు పెట్టమీద

ధర్మయ్య : ఆ ఆ ఆ

శ్రీరంగం : పది పన్నెండుండలు గిడుతుండేవండి.

ధర్మయ్య : ఆ.....

శ్రీరంగం : ఆ మరీ వచ్చే పొయ్యేవారందరికీ కోళ్ళని కొక్క-
రాళ్ళని విందులని వీరంగాలని ఎట్లా పెళ్ళదీస్తున్నా
డంటారు.

ధర్మయ్య : ఉహూ...సరే బాగ్రత్రగా సరిజేమకురా.

శ్రీరంగం : ఉ...ఉ (వాకిలివాకా పెళ్ళాడు.)

ధర్మయ్య : చూడూ, మరీయన విషయం.

శ్రీరంగం : ఆఁ ఆఁ..... (వెళ్ళాడు.)

ధర్మయ్య : (అటుజూస్తూ) శ్రీరంగాశ్చ ని మాట్లాడుకొచ్చినట్లే
జేలేవ్. (అంటూపదార్థకేస్తున్నాడు. లైటాకావడమ(హాసింది)
ధర్మయ్య అటుమాడాడు.) నమస్తే! నమస్తే

సర్కిల్ : నమస్తే!

ధర్మయ్య : దయచేయండి. దయచేయండి.

సర్కిల్ : దయచేసేట్టేవుంది. యీ వూరు మా(పాగాలు
తోడేబువుంది.

ధర్మయ్య : అందుకేగదండి అన్నికబుర్లంపాను.

సర్కిల్ : మీకేం మీరెన్ని కబుర్లైనా అంపుతారు.

ధర్మయ్య : అంవక, అనవసర ప్రచారాన్ని అరికట్టక చేతులు
ముడుచు కూర్చుంటామంటుంది.

సర్కిల్ : మీరెందుకూర్చుంటారు.

ధర్మయ్య : ఎలాకూర్చోవండి. ఎవరినైనా...

సర్కిల్ : మీరుకూర్చోరు. మమ్మల్నికూర్చునూ కూర్చోని
వ్వరు. ఆ స్తమానం చస్తున్నాం మీ పిటిషన్లుతో మహా
జర్నల్తో.

ధర్మయ్య : మహాజర్నలేనా! వాళ్ళమాటలు, మీరు లంచాలి,
కలవంచారని

సర్కిల్ : వాగేస్తున్నారు.

ధర్మయ్య : వూరంతామాత్రమేగిస్తున్నారు. కాదంట; కదా
నిక్కాలుదువ్వ తున్నారు. అన్నిప్లాన్లు వేస్తీమి, అంత
హడావుడికేస్తీమి. చివరికి ఏనుగుసామెత కేస్తీమి.

సర్కిల్ : చేళాం. అనవసరంగా వాళ్ళని అరెస్టుచేళాం, తేలి
పోని రిస్కు పెట్టి చాటుకున్నాం.

ధర్మయ్య : ఏం మాటలండి.

నర్సిర : నావా! మీవాయింటు ఏది? ఏకోర్పులో నిలిచిందో మీరు చెప్పండి!

ధర్మయ్య : దానంతటది ఎలాసలుస్తుందంటి.

నర్సిర : నోట్లోనాలికలేని పాట్లకూటి వెధవల్ని పోగుజేస్తేరి వాళ్ళో నానాయాతనాపడితిమి. తీరా బోనక్కస్తే తై. తై. తై. మ్మో. మ్మో. మ్మో.

ధర్మయ్య : ఏమైనా పోయారని పోయినమాటకాదుగాని దేని కైనా ఆ యింట్లోనువాళ్ళని చెప్పకోవాలండి. వాళ్ళ మతలబేసేరు.

నర్సిర : వాళ్ళమతలబును. వాళ్ళన్యాయ సూత్రాలను కాదన్న దేమున్నదండి!

ధర్మయ్య : కాదన్నారా కావాలన్నారా అనేదికాదంటి. కావల్సింది కార్యపాఠన. ఏదోవిధంగా యీ జనాన్ని అదుపులో పెట్టండి కాలికదవటానికి వీలుండదంటాను.

నర్సిర : వీలుండదుకుంటే కానివ్వండి. పాపం అనివొదిలేస్తే

ధర్మయ్య : పాపం అనుకోబట్టే పెచ్చరిల్లి పోతున్నారు.

నర్సిర : అందుకే కానివ్వమంటున్నాగా; పై ఆఫీసరుగూడా మంచివాడొచ్చాడు.

ధర్మయ్య : ఆ!

నర్సిర : ఆ. అయినాచేసేది కాస్తఘట్టి ప్రయత్నంగానె తెయ్యాలి.

ధర్మయ్య : గట్టిప్రయత్నమే చేద్దాం. కాకపోతే వెయ్యనుకున్న చోట యింకోవెయ్యి. లేవండి. యింకోకే అర్జరు

వేయించుకొద్దాం. ఏమైనాసరే వాళ్ళ ఆర్జును రద్దు చేయించాలి.

సర్కిల్ : అగండి. పెద్ద ఆఫీసర్లతో కూడిన వ్యవహారం. మన ఆడుర్దాకొద్దీ పనులు జరుగుతాయా!

ధర్మయ్య : ఏం! పర్మిషన్ వుట్టించలేమంటారా!

సర్కిల్ : ఏదో కారణం చూపెట్టాలిగా.

ధర్మయ్య : కారణం లేకపోవటమే. యిదంతా ఏమిటంటారు. ఏళ్ళంతా వ్రాకుమ్మడిగా నా భూముల్ని ఆక్రమించుకోవటం నా యింట్లో పనిపాటలు చేయకుండా నన్ను విధాల వూరంతా వొత్తిడిచెయ్యటం కారణంకాదుంటారా! నా ధన ప్రాణమనాలకు రక్షణమివ్వండి.

సర్కిల్ : అంతదూరం ఆలోచించాల్సింది ప్రభుత్వం అనుకోండి.

ధర్మయ్య : ప్రభుత్వం అయినా పెద్ద ఆఫీసర్లైనా యీజబ్బు నాతోనే పోతుందనుకుంటున్నారా!

సర్కిల్ : ఎవరేమనుకున్నా రోజులు మారాయో సార్.

ధర్మయ్య : ఏం మారాయండి యీరోజుకి పందెంకొరాలకి శిస్తు చెల్లిస్తుండెవరు! ఇన్ కంట్రోలిచ్చేదెవరు! సూపర్ ట్యాక్స్ పేడెవరు! మరణసుంఖాలు ఎక్కడ వనూలు అవుతున్నాయో!

సర్కిల్ : నిజమే మరి.

ధర్మయ్య : కొట్లకొద్దీ అప్పుకావలసిన్నాడు మేమూ! మాకు రక్షణివ్వాలన్నప్పుటికి రోజులు మారాయంటారు! ఏమిటంటియిది.

సర్కిల్ : (శ్వాస) మీరొచ్చింది స్టేషనుదాకానా సార్.

(సవ్యాడు) సరే మీ ప్రయత్నంలో మీరుండండి. నేతీసు
కునే జాగ్రత్త నేనూ తీసుకుంటాను.

ధర్మయ్య : ఎప్పుడో తీసుకోవటంగాదు. లేవండి. చెప్తా.

సర్కిల్ : యిప్పుడే వెళ్దాం అంటారా.

ధర్మయ్య : ఆ....

సర్కిల్ : (అలోచిస్తున్నాడు) యిప్పుడు కుదిరేట్టులేదే.

ధర్మయ్య : ఏమిటంటారు?

సర్కిల్ : శేలపు పెట్టబోతున్నానండి. యిప్పుడు మళ్ళీ యీవ్యవ
హారంలో తలదూరిస్తే యింటివనులు కంటుపడేట్టు
న్నాయి.

ధర్మయ్య : అదేమిటండి మీరు వుండగానే యీ వ్యవహారం
అటోయిటో కేల్చావ్దాం ఆనుకుంటుంటు.

సర్కిల్ : నిజమేమరి ఏం చెయ్యను.

ధర్మయ్య : ఏమంత ముంచుకొచ్చిందంటారు. ఎందుకు శేలపు
పెట్టడం.

సర్కిల్ : పెద్దమ్మాయి పెండ్లి తలపెట్టానండి. నిన్ననే పెట్టిలేంది.

ధర్మయ్య : ఆహా.... (మొలం మొడుగుతుంది)

సర్కిల్ : పది రోజులనుంచి నానా అగచాట్లూ పడితే 15
వేలు ఇస్తేనేగాని ఏళ్లేదని మొండికేస్తే సరే పోనీలేమ్మని
అంటరించి శేపు 18వ తేదీ ముహూర్తం స్థిరపర్చాం.

ధర్మయ్య : శుభస్యక్రమం... కానివ్వండి. ఏంజేస్తాం.

సర్కిల్ : ఎందుకు ప్రసాద్ వాళ్లను ముససబు యింటికి పిలి
పించి పెట్టవలసిన నాలుగు చివాట్లూ గట్టిగా పెట్టేవో
కాలెండి... ఊ... మరి మీరూవచ్చి ఆ పెండ్లి
వారిభుజియలూ వుంటు....

ధర్మయ్య : ఓ... తప్పకండానూ, మీమాట కాదంటానా.

సర్కిల్ : అన్ని విషయాల్నూ అక్కజ్జే తేల్చేస్తాం. మీరు కొంచెం ఘట్టి ప్రియత్నంగానె రండి.

ధర్మయ్య : ఆ... ఆ...

సర్కిల్ : సమస్తే!

ధర్మయ్య : ఆ...ఆ... సమస్తే! సమస్తే! వదండి. (సర్కిల్ వెళ్ళాడు. ధర్మయ్య వాటిలాకాపంపి అటేకాస్తూ) గుట్టంగుడ్డి దైనా దానాకి తరుగులేదని చేసింది లేకపోయినా చేతులుమాత్రం చావుతుంటారు. పెండ్లి తల పెట్టాడంట. పెరి. (అటాయితూ పదాట జేస్తున్నాడు)

శ్రీరంగం : ఆ... యికలేవండి.

ధర్మయ్య : ఏవన్నాడు. పెట్టాడా సంతకం.

శ్రీరంగం : లక్ష పెన్నుల్లు పెచ్చాడు.

ధర్మయ్య : కరణం.

శ్రీరంగం : ఆ! ఆయనకి కష్టంవచ్చినప్పుడు ఎవరూ ఆదుకోలేదట. ఎవరికే దొచ్చినా తానేదో.....

ధర్మయ్య : మిడికాకులె వద.

శ్రీరంగం : చివరికి చేశాకులెండి.

ధర్మయ్య : మరి... యియన

శ్రీరంగం : చాటింపు వేసిన్బు రాసుకుపోయ్యాకులెండి.

ధర్మయ్య : అదిసగ్లేవయ్యా! ఎంతలో సరైయ్యామా అని.

శ్రీరంగం : ఆ! ఎంతో! ఏదై

ధర్మయ్య : నల్కాడా.

శ్రీరంగం : ఆ! నల్కాకండ్లికి కొంచెంకూ, నెధవ జేరం. మీరు లేవండి.

ధర్మయ్య : లేవటం నరేగాని ముందా బ్యాంకి ఏక్కంటు చూడు.

శ్రీరంగం : ఏం జూడమంటారు.

ధర్మయ్య : డబ్బు ఎంతందో చూడవయ్యా

శ్రీరంగం : చూసేదేముంది. పాతిక వేలున్నాయ్.

ధర్మయ్య : హూ... పాతిక వేలదాకా దేకిందీ! నరేభోంచేసిరా.

శ్రీరంగం : ఆఁ యిప్పుడిక భోజనం లేదూ నిద్రలేదు.

ధర్మయ్య : ఊ... అదేమిటి! అన్నం తినకండానా? యిది
యివ్వాలిటో తెగేదా చచ్చేదా

శ్రీరంగం : అంతగా అయితే అక్కడే ఒక అణా అరటిపండ్లో
ఏవో సరిపెట్టకొవచ్చులె వదండి.

ధర్మయ్య : సరే; వద. ఎన్ని వేలు ఎదురుపెట్టినా సరే యీ
అర్జును రద్దుచేయించాలి. (బానిశాక్షాత - తెరలో పాట)

నొక్కముందరి మిడిసివడతావా

భగవంతుని - వా

చెక్కి ఎక్కడినీ ఇక్కడించేవా.

మిట్టేవడి కాలాపీ చీమలు

చుట్టేవడి నీలియించి నవ్వులు

నిక్కముగ చిక్కలను చిక్కి

నృక్కదవు నిక్కకుర కుక్కా

సేరి

(పాట అయిపోయిందేగా ధర్మయ్య, శ్రీరంగం వైకుంఠాక్షాత)

(తెర)

6-వ రంగం

(ఉరుములు మెకపులుతో వాడుకున్నాంది. కోడి కూరింది వాడ తలిసింది. ఎక్కడో చికగంధీరమైన స్వరం యిలా వినిపిస్తోంది)

కుక్కలో యిది తొలకొడి కూచెనపుడె

వృక్షములనుండి కేచిన పక్షులయిల

మనగచీకటి ముసుగులో మనలుచున్న

పేదలోకము బ్రతుకును నెలకనానె.

(తూర్పున పొద్దు పొడుస్తోంది. వైకుంఠా ఏరువాక పాదాపుడిగో శున్నాడు)

శాంత : (పనుత్ర తుంకుమతోపున్న పక్షం ఏసుకొని యింట్లోనుండి బయట వైపుకు వెళ్లుతూ)

- పాట -

సాగవయ్యా ఏరువాక	ఆసామి
ఆపవయ్య కరువుల రాక	"
నీటుగ తలపాగ చుట్టి	"
కోపేరు తీరిచి దిశ్చి	"
చేలన్నీ అరకలమయమూ	ఆసామి
సాలుకు నెయిపుట్టనుమోయి	"
వంటలు మాటాగా వండి	"
యింటింటానందంనిండి	"
అగిపోవు నాకలిశోకం	"
అన్నదాక అంటుది లోకం	"

(పాట పూర్తికాగానే పక్షం చంకలోపెట్టుకొని వీధిలో వెళుతుంది)

ప్రసాద్ : (బాగాన చండ్రకోల, తలగుడ్డ, చేతిలో ముంగిట్రతో కాంత)

కామకాన్తాశీ) ఓహో! యింకా బొట్లూ బోదాలకాడె
వుండె వ్యవహారం ... అమ్మందా?

కాంత : (వచ్చిని మును) లేదు. విత్తనాల జొన్నలు తీసుకురా
బోయింది. (అంటూ పోయింది)

వీసాద్ : (కాంతకు ఎలోమా? గానాస్తూ) అబ్బో సాలుకు వెయ్యి
వుట్లు పండాలిగామాలు యీ సంవత్సరం.

కాంత : (తీసి ప్రసాదవంక చూస్తూ) ఓం (వత్సరూ కలుకుండాగా)

వీసాద్ : ఆం ... (అంటూ అడ్డంకస్తాడు)

(యంతలో వీరమ్మ వస్తూంది)

వీరమ్మ : కానియ్యమ్మా కానియ్యవే.

వీసాద్ : (కంగారుగా యిట్లోకనుకాడు. కాంత నైటకకుమారి)

వీరమ్మ : ముసలయ్యెస్తే అనుస్తుంటాడు. ఎంత పొద్దుకాడ
లేసినా చింతకుంటకాడె అన్నట్టుండేమి పాడైన వని.
(యిట్లో కళ్ళింది)

వ్రసాద్ : (కుష్టమట్టివున్న ముప్పలపట్టిక తీసుకువచ్చి కుంభపుకూ కుంభం
కేస్తుంటాడు. యంతలో కొండయ్య వస్తాడు.) గొర్రుకట్టించ
టం అయిందా?

కొండయ్య : ఓ.

వ్రసాద్ : గింజిలు మూడుచక్కలా సమాసంగారాబున్నాయ్యా!

కొండయ్య : ఓ. ముప్పెన్న.

వ్రసాద్ : అయితే కాస్త గొర్రుకట్టించురాయి. అదిగో సినా.

కొండయ్య : (నీపాక్షంకను కున్నాడు)

వ్రసాద్ : ఆ యారగట్ట సామానుకూడా తీసికెళ్ళి ఒకేసారి
కోటకేస్తే పొద్దిగా!

కొండయ్య : (యారగట్ట పాడుస్తూ) దానయ్యేడి బాబూ

ప్రసాద్ : జీతంలో కళ్ళాడుగా.

కొండయ్య : ఎళ్లాడూ! (అంటూ టైలకళ్ళాడు.)

వీరమ్మ : (యింట్లోనుంచి పిలిచిపోతుంది)

ప్రసాద్ : ఆ... ఎక్కడికమ్మా!

వీరమ్మ : చంద్రమ్మగారి కోటమ్మని పిల్లి ఎక్కడికి వెళ్ళిపోతున్నా
కుతుకయ్యత్తాంది. యియ్యిచ్చి అయిబెన్నానని.

ప్రసాద్ : అమ్మా! పంతులు బావయ్యగారింట్లో తియ్యదోస
గింజలుండాలే వాళ్ళ వారిగ సేలోని కుడుపురాగ్గాసినియ్.

వీరమ్మ : ఏవోరా! ఆయనసలె గుబుళ్ళ మారాడు. ఏవం
టాడో ఏమో.

ప్రసాద్ : ఆయనమాట ఆయనకే వుంటుంది. పకఅడుగేసిరా
మ్మా..... అమ్మా. లేకపోతే చంద్రమ్మని పంపించే.

అమరయ్య : (వీరమ్మ కడుపు) యింకా కొంచెలువట్టుకొని తిరిగే
కాడనేవుంది. తేలిరానియ్యబాక. (ప్రసాదనిచూచి) రెండో
అరకెవురదయ్యా.

ప్రసాద్ : వెంకట్రాయుడిదే.

అమరయ్య : దున్నలుగదూ.

ప్రసాద్ : అయినా బాగానే బోరయ్యే!

అమరయ్య : ఏలేపేడు తయ్యా! మరితనాలు పెట్టటానికి
ఎవర్ని పిల్చా.

ప్రసాద్ : కొండయ్యని పిలిస్తినే! అదేం. ఇవ్వాలిల్లా మనమ్మోనే
వుంటాడు.

అమరయ్య : ఎక్కడన్నా మానెడుగింజలు దెచ్చుకునేవోళ్లే
వాళ్లెందుకు చిల్చావురా. ఎట్టోకట్టా ఆనాలుగుగింజలు
నేనే రాలిపేవాణ్ణిగా.

ప్రసాద్ : అట్టావుండి అరకమ్మటి తిరుగుతా. మంచిపనే. మను
గులో తిరగ్గూడదన్నాడు డాక్టరు.

అమరయ్య : పొద్దుట్నించి తలనాడు. లేత్తేయిసిచేత్తందయ్యా.

ప్రసాద్ : అందుకేనా అరకమ్మట తిరుగుతానంటన్నావ్.

కొండయ్య : (వస్తూ) అమరయ్య బాబూ పడునైందా పొలం.

అమరయ్య : బుంగనోత పోస్తే పడుచుగావోటు ఏందిరా.
(అనికొట్టాడు)

కొండయ్య : దేవుడు నల్లనినూపేనూత్తందాడు. మడుసులుకె
వుట్టింది. మాయ తేగులు. ఏంది బాబూ యీరుమల్లీ
సంచులు పుచ్చుకొని పెద్దోరుసుట్టూ పదచ్చనం చేత్త
న్నారంట.

ప్రసాద్ : తిరక్క మాటల్తో వదిలిపెడతారా! పొలం! నరే
గాని నువ్వు అన్నం దినొచ్చానా.

కొండయ్య : నద్ది దానొచ్చాలె. మరేంటికాలకం. పూర్వో
అరకలన్నీ నోరంట.

ప్రసాద్ : అయిందేంది. (పట్టెడ వస్తాడున్నాడు)

(కొంత ధూళి ధూర్తికేసుమని వస్తూ పక్కెంబోవున్న పసుపుమొద్ద
కొండయ్య నోట్లోవేక్కి యింట్లోకి పూర్తింది)

కొండయ్య : య. య. య. చూడు బాబూ చూడు.

ప్రసాద్ : కాంత. కాంత.

కొండయ్య : అదేంది. మల్లీ బెట్టమనా?

వీరమ్మ : (వచ్చింది) ఏందిరా యీగోల (కొండయ్యనుజూచి నవ్వింది)

కాంత : (యింట్లోనుంచి వచ్చుకూవచ్చింది)

కొండయ్య : చూడమ్మా. (అని నోరు చూపించాడు)

కాంత : బెట్టమన్నాడత్తయ్యా! మా అప్ప అన్నంపెట్టనందంట.

కొండయ్య : అంటా. అంటా. (ప్రసాదతో) అబ్బాయ్ సెవు

తుండా. నాగనక కోపంవచ్చిందంటే మంచోడ్డిగాదు.

ఊ... ..

ప్రసాద్ : (వచ్చుచూ మువ్వలపక్కైతే గలగలా మోగించుచూ వైటకల్లాడు)

కాంత : (చిరువ్వుతో సిగ్గుతో ఇంట్లోకెళ్ళింప)

అమరయ్య : (యింట్లోనుంచి పొగాడ పాయబీళ్ళూ వచ్చి) తుమ్మరు దగ్గనే పదండిరా కొండలూ, ఆ నాలుగ్గండలూ సల్ల బూట రాలిపిరండిరా. అబ్బాయ్! ఓరబ్బాయ్.

వీరమ్మ : రామ్మ రావె యిత్రనాలో సప్తదాం. కొండయ్యూ.

అమరయ్య : ఏమిటో.

ప్రసాద్ : ఆ. ఆ. (వచ్చి) ఏమిటి! నాన్నా!

అమరయ్య : నూడయ్యూ! చుట్టూకారువొన్న పట్టెలే. రెండు గొల్లదట్టంగానే పెట్టించు. పిల్లె పిచ్చు కొంచెం ఎక్కువ గానే గలుపులె. ఆ... పల్లులో కొచ్చాక క్రిందికి మీదికి ఒ గొర్రుపెట్టించు గోగులపట్టె.

ప్రసాద్ : సగ్గే (గలగలా వైటకల్లి అక్కడనుండి దిగగా) నాన్నా మరి కందో!

అమరయ్య : చారెడుసేలో పట్టెలెందుగ్గావి. పాలుకండే పెట్టించోయ్. ఓయ్.

ప్రసాద్ : (హాళంగా) ఆ...ఆ...

కొండయ్య : (యింట్లోనుంచి యిత్రనాళిపాకిన అంజురట్ట గత్తిని ఎత్తుకుని వచ్చాడు.)

అమరయ్య : అరేయ్ కొండలూ పైరెట్టుండారోకెల్లా. కర్ర కర్రంటుకుండా అచ్చన గాయలుండటంకల. (కొండయ్య వెనుక వీరమ్మ కాంత వచ్చాడు.)

వీరమ్మ : అమ్మోవ్! మద్దాలే. చారెడుచియ్యం ఏయింది

యిసిరి జావగాసి మీ మావయ్యకి (చెప్పిమంచుకు
సాగుకున్నాను.)

అమరయ్య : సున్నే పప్పుచూ.

అమీనా : అమరయ్యగారూ. అమరయ్యగారూ.

అమరయ్య : (వచ్చి) ఏవుచూ.

అమీనా : అమరయ్యగారు మీశేనా

అమరయ్య : నేనేనండి.

అమీనా : యీ యిల్లుమీదేనా?

అమరయ్య : మాదె. ఎందుకు?

అమీనా : ఆ అరకా మీదేగా?

అమరయ్య : ఆ ఆ

అమీనా : (వైటకువూచి) ఏవండి. ఆ అరకని పోనీయకండి.

కొండయ్య : సుఖవాంట ఏరువాక నాగబోంతటేనేమో...

అమీనా : సాగావులె ముందాబుట్టక్కడ చెట్టనోయ్.....

అమరయ్య : ఎందుకండి?

అమీనా : ఎందుకా ధర్మయ్యగారికి 17 వందలు బాకీవున్నంట్లు
(వ్రసాద్ : (అది ఆమెచూగా, యింతిలోక వచ్చాడు.) 17 వందలూ

అమరయ్య : 7వందలేనండి. ఏవండయ్యో (వచ్చి) అడుగుతాడు.)

అమీనా : 7 వందలో 17 వందలో ముందు డిక్రీవినందయ్యో.

విజయవాడ డిప్టీస్ ముససబ్ కోర్టు వరిజనల్ మాట్

నెం. 318 of 1952వ. సంవత్సరం.

వడ్డీకానులు ధర్మయ్య..... వాది.

డిక్రీహోల్డర్.....

ఎది... నేరని అమరయ్య... ప్రతివాది.

బడ్జెట్ మెంబర్ డెటూర్.

ప్రతివాది ధర్మవరంగ్రామకాపురస్తుడు నేరని వెంకయ్య కుమార్డు అమరయ్యవల్ల వాడికి రావలసిన ప్రోనోటు బాకి 17 వండల చూపాయలున్నా అందుపై 12% చొప్పున దావా తేజీవరకు వడ్డీయున్నా సదకు తేజీ నుండి 6% చొప్పున దరిమిలా వడ్డీయున్నా యీదావా ఖర్చులున్నా మొత్తం 2033-11-9 లు. ప్రతివాది స్థిరచరాస్తులువల్ల రాబట్టవలసి యున్నది. కాబట్టి యీ దిగువ షెడ్యూలు దాఖలా స్థిరాస్తియున్నా, యితర చరాస్తులున్నా, వాది ఏకేంటు వాయిదాల శ్రీరంగంగారికి వప్పగించవలసినది. ఆటంకపరచే ఎడల పోలీసు సహాయంతో ప్రతివాదిని ప్రతివాది మనుషులను తొలగించుటకు అధికారము యివ్వడమైనది.

నాచేవ్రాలున్నా కోర్టు మొహురున్నా వేయబడినది—

ప్రసాద్ : స్లయింట్ చేసిందీ డిక్రీ పొందిందీ మాకేం తెలియక-
స్లేదేమండీ? (పిమ్మ కాతకో చప్పింది కాంత బైటకి పుక
గత్తింది)

అమీనా : ఎట్లా తెలుస్తుందండీ. వచ్చినోటీసులు వచ్చినట్టే
తిరగొట్టిస్తే.

అమరయ్య : నోటీసులువచ్చిందెప్పుడూ తిరగొట్టించిందెప్పుడూ!
ఏవయ్యా! శ్రీరంగం!

కొండయ్య : మాట్లాడవేవయ్యా ఆడిగేది నిన్నుగాదు.

అమీనా : ఏమిటయ్యా ఆయన్నడిగేది నిన్నడిగేది. ముందు
యిల్లు భారీతేసి బైటకి నడవండి.

అనురయ్య : ఎందుకు వెళ్లాలి. చస్తే ఎల్లను. నాదీయిల్లా పొలం. ఎవడబ్బా సాక్షేంగాదు.

అమీనా : నిన్నటిదాకా నీడ.

అనురయ్య : ఎప్పటికీనాడె. నే చచ్చేదాకానాడె.

అమీనా : యిప్పట్నుంచి ధర్మయ్యగారికి హాక్సేర్పడిందయ్యా. ఇదేం అల్లాటన్నా వ్యవహారంగాదు. బుఖాయిస్తేపోను. ప్రభుత్వ ప్రత్యర్థి.

కొండయ్య : ఏ ప్రభుత్వవండి.

అమీనా : మీ ప్రభుత్వమేనయ్యా.

కొండయ్య : మా పెబుర్ని మొ మారాజుల పెబుర్త మొ 7 వందలని 17 వందలుకేసి ఎవడికొంప ఎవడికెయ్యాలని!

అమీనా : అమాట ప్రభుత్వాన్ని అడగవోయ్.

కొండయ్య : యెవరితో చెప్పిజేసిందీపనిపెబుర్తం. ఎవరితో చెప్పకుండా చెయ్యకండా జప్తులు ఏలాలు అన్నీ ఆర్టికల్ మియిట్టవేనే!

అమీనా : (శ్లోకం) అరన్నీ మీరు కోర్టుద్వారా మజ్జువుజేసుకోవాలండి. మీరు తెలియదు; యిదిమామ్యూటీ.

కొండయ్య : ఎక్కడించుట గాలకట్టెయమంటవేనా? దూటీ అంటున్నాటి.

అమీనా : యింతకి మీర నే దేమిటండి. కడలమంటారా?

ప్రసాద్ : అవీ ఒక సమేగా.

అనురయ్య : నేరం. నా యింట్లోనేనుంటం నేరం.....కాదు.

ప్రసాద్ : అవున్నాన్నా మనింట్లోమనం వుండటం నేరం చమింట్లో పండించటం నేరం పనిచూపించ మనటం నేరం పిల్లలల్లా విచ్చవచ్చగా బ్రతికేడి నేరం.

అమరయ్య : కాదు. కాదు. నేరంకానేకాదు. నాదీ యాయులు
ఏవైనా నాదెయిలు.

(ప్రసాద్ : నాన్నా. యిప్పుడీ యాయన్నికాదుంటే పోలీసులు
వస్తారు. పరువు మర్యాద పాటించకుండానే బలవంతాన
బజార్లో కీడుస్తారు. అదేవంటే ఏమైనాజేస్తారు.

అమీనా : అమరయ్యగారూ.

అమరయ్య : ఏంటాబూ! మీరూ పిల్లజల్లాగలోలేగా మా
కుంది ఆరెండకరాలు యీ కొంటేకే. యీకాస్తపోలే
మేమెట్టాబతికేట్టు చెప్పండి. వాయం యిసారించండి.

అమీనా : నాన్యాయం ఎవరిక్కావాలి చెప్పండి. చెప్పింది.
చెయ్యటమేగాని చెప్పిచేయించే అధికారం మాకులేదు.

(ప్రసాద్ : అవును లేదు. మీకేగాదు. దున్నిపండించి దేశానికీ
జీవంపోసే ఆసాములకే లేదు. ఒక్కసారి ప్రభువైస
వాడు. ఎంతక్రూరంగా ప్రవర్తించినా ఎంతదుర్మార్గంగా
పాలించినా ఎన్నికాజ్జన్యాలు చేయించినా వాడిని గట్టె
నుంచి దొర్లించే అధికారం ప్రజలకే లేకుండా పోయింది.
ఎప్పుడు ఎందుకులేకుండా పోయిందో ఎవరికీ తెలియదు.

శ్రీరంగం : ఏమిటండి యీ సోదీ.

అమరయ్య : ఏందిరా. సోదంటరా. మాసోదనీకు సోదైంటం
టరా. (మీడికక్కాకు)

అమీనా : అమరయ్యగారూ.

కొండయ్య : తన్నూ యీడబ్బు ఎవడక్షంవస్తావో చూద్దాం.

దామ : (తీక్రంగా పట్టాకే) దొంగనోట్లు పుట్టించి ఎవడిదీపం
తీద్దాం అనుకున్నావురా. (కొట్టబోయాడు. ప్రసాద్ ఆపాడు)

(ప్రసాద్ : దానూ! - ఆగు...

దాను : ఆగండి. యీడిపాణాలు తియ్యాలి.

(ప్రసాద్ : దానూ. (పెద్దగాలి వాటేసుకున్నాడు)

అమీనా : చూడండి. అన్ని ఆర్డర్లు దీసుకొచ్చిందాయన.

అమలు జరపటానికొచ్చిన మాడేముంది చెప్పండి.

మేం గాదంటే మరొకరైనా వచ్చేదేగా. మీరేదన్నా

అడగదల్చుకుంటే ఆ ధర్మయ్యగార్ని అడగటంమంచిది.

అమరయ్య : అవును. ఆయన్నే అడుగుతా. ఆయనకాళ్లే పట్టు
కుంటా. నాకింత కూడుబెట్టమని ఏడుకుంటా (గబగబా
బైటకట్టుకున్నాడు. అమరయ్యతోబాటు)

(ప్రసాద్ : నాన్నా!

వీరమ్మ : నాయనా.

(ప్రసాద్ : (తెరలో) దానూ. (అందరూ బైటకట్టారు)

అమీనా : ఊ... ఊ... యింటికి తాళం బెట్టిండి శ్రీరంగం
గారూ.

(శ్రీరంగం : (పత్నీకూ)

పరిత్యాగిణి సాధూనాం

వినాశాయచదుష్కృతాం.

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ

సమ్యక్వామి యుగే యుగే.

తాళించి కేబుల్ నుండి బైటకు తీశాడు.

(తెర)

7వ రంగం

ధర్మయ్యగారి యిల్లు

(ధర్మయ్య అబూయబూ తిరుగుతూ. కైటవ్యారమువంక వచ్చి వచ్చి సోఫాలో కూర్చుని శేషవచనప్రతున్నాడు.)

అమరయ్య : (వస్తూనే) బాబూ! బాబూ! (కాళ్ళమీద పడి) వకే దుగాదు రెండేళ్లుగాదు. 14 ఏళ్ళనుంచి నీ పొలం జేస్తన్నా. నెత్తురు మాంసానాడవట్టుకున్నా. పోట్లా ఓట్లుదున్నా. పండినా పండకపోయినా కాళ్ళిచ్చా. బకాయాలకు వడ్డీలు; ఆ వడ్డీలకు వడ్డీలు చెల్లించా. తిన్నానో తిన్నేదో దేవుడికే తెలియాలి.

ధర్మయ్య : నోక్ ముయ్. చిలకీ- చెప్పినట్టు చెప్పా. నాకెదు (రావడ్లని. విన్నారా!

అమర : నన్నన్నాయంసేయకండి. నీమాటకాదన్న దెప్పుడూలేదు నా నోటికాడ కూడుపీయకండి. నాటి నంసానిని. పూలు అమ్మినూళ్లో కట్టెలమ్ముకోలేను. బాబూ. బతికించండి.

ధర్మయ్య : (మెల్లగా అవతలకగుతూ) నాటి నంసార్లు. పండంటిలసా ములు. (వ్యాకు)

ప్రసాద్ : నాన్నా ! (ప్రహేళికచి కండ్రివిశేషిస్తున్నాడు. ఆ వెళ్ళి కొండయ్య, పీరయ్య, చలమయ్య, భూషయ్య వచ్చారు) నాన్నా ! యిప్పటికీపూళ్లో మనం ఎన్నో వాళ్ళం నాన్నా.

అమరయ్య : అవును బాబూ ! యిన్నాళ్లనుంచి నీ మాటవమ్మ లేకపోయ్యాను. నీ కన్నాయంజేశాను. నిన్ను అన్ని దాల నన్నా నీనిజేశాను. నిలవనీడ నా అని చెప్పకునే దుకు గోరెదంత నేలసూడా లేకందా శేకావంటూ) ఆయ్యా (కానించుకుని ఏడుస్తున్నాడు. అంటే కళ్ళలో నీరుబింద.)

ప్రసాద్ : పోతెపోయింది. యిప్పటికై నా సజం తెల్సుకున్నావ్.
అదేవదివేలు.

అమరయ్య : ఆ! ఎందుకుబాబూ. బమ్మళారల్లేవున్ననీనత్తిన
పిడికెడు బియ్యం పోసేబదులు బండల సంసారాన్నే
శానంటరా అయ్యా నీకెందుకురా యాయయ్య.
యింకెందుకురా. (ఓమ్మ పడుస్తూంది.)

ప్రసాద్ : నాన్నా!

అమరయ్య : న్నిన్న.

ధర్మయ్య : ఏమిటి ఏమవు. బైటికినడుస్తారా? గెంటించాలా.

అమరయ్య : నాకెందుకయ్యా యీ బతుకు నాపాలంతోబాటు
నన్నుగూడా. ఎత్తుకుపోగూడదయ్యా దేవుడు,

ధర్మయ్య : చెప్పేదిమీకే

శొండయ్య : సెబుతారండి. ఎందుకుసెప్పరూ. మీరెప్పుడూ
సెబుతానేవుంటారు. మాకేబుద్దిలేదు. యహేపదండి.
నవీలికంటికి నీకుగాలిచె యూటగాడికి ముద్దంట.

ధర్మయ్య : ఆశేయ్

ప్రసాద్ : అమ్మా రా! (మంచకు పొగాకు)

వీరమ్మ : ఎక్కడి కల్లామయ్య ఎవరిపంచన తలదాచుకుందా
మురా. మమ్మల్నేగంగలో కలుపుతావురా. మనం
ఎట్టా బతుకుతారా అయ్యా!

శాంత : బాబూ! బాబూ! పొలం అంతా రాశీలమయ్యమై
పోయింది. అరకలు ఆపేశారు.

ప్రసాద్ : ఆ... అరకలాపేశారా!

శాంత : ఆపటమిగాదు. అందినవాళ్లని అందినట్టు లాశీలతో

చావబాతున్నాడు. పూరంతా పొలంఅంతా అల్లకల్లోలంగా వుంది.

కొండయ్య : లేవండి. కోజా యిట్టా జచ్చేకంటే బశకటం కోసం పోట్లాడదాం. అంతగా సావాల్సివై అంతా కట్టగట్టుకొని ఆ కాలు పొలంలోనే నద్దాం. పడండి.

ధర్మయ్య : అగండి.

ప్రసాద్ : ఏలేదు. ఏ పొలంకోసం యిన్నేళ్లుగా కోర్టులుచుట్టూ తిరుగుతున్నామో. ఏ పొలంకోసం నాకుటుంబాని కీ గతులొచ్చాయో ఏ పొలంకోసం దేశంలో చావుబ్రతుకుల పోరాటం సాగుతుందో ఏ పొలంకోసం వండులమంది విక్లవయోధులు తమ పవిత్రమైన ప్రాణాల బలిపెట్టాకో ఆ పొలంకోసం ఆ కాలు పొలంకోసం ప్రాణాలకు తెగిస్తాం. మీరుగాదు. మిమ్ములను సృష్టిం చినవాళ్లువచ్చినా ఆగేదిలేదు. పడండి.

ధర్మయ్య : నిలు. కాలుకడిపారంటే కాల్చేస్తా. (కుపాతీ అంటుకున్నాడు)

అమరయ్య : కాలువు. వన్నుకాలువు. నేనూ చావాల్సింది. మూడుదమ్మిడిలు చెయ్యని నేను నీసాటోళ్లగా విర్రవీసందుకు కాల్చు. కులంఅని, తలంఅని లేనిగొప్పకోసం పాకులాడినందుకు కానియ్. పదుగురిమూట పాటించో నీ అండకో లోకాన్నీలదామని కలలుగన్న యీడ్లి. యీడ్లిగాల్చు. అన్నాయంగా నాపొలం తీసుకుంటున్నావుగా. నాపాదాలుసూడా తీస్తా.

ధర్మయ్య : ఆరేయ్! (అమరయ్యకు తోగిరాడు. అయ్యయ్య పడిపోయాడు)

అందరూ : అలేయ్! (ధర్మయ్యవై కురికాయ,

నర్సిల్ : ఆగండి. మీ యిష్టమొచ్చినట్లు చెలాయద్దామను
కున్నారా! మేమంతా ఎందుకున్నామనుకున్నారు
(ధర్మయ్య చేతిలో కుహాకి అందుకుని వ్యాన్ లో పెట్టమని లోని
కొస్తాడు)

కొండయ్య : అలాగా జనాన్ని అదుపులో పెట్టేందుకున్నారు.
కలిగిన మారాజుత్వి కాపాట్టానికుండాదు.

(ప్రసాద్ : ఆపటానికి ఆగటానికి వాద్దంటూ వుంది. మాగొంతు
మీద కత్తిబెట్టి... (నర్సిల్ ఉరిమి ప్రసాదును చూచాడు)

ధర్మయ్య : నాకొంప మీదకి దొమ్మికొచ్చి.

అమరయ్య : మేమా!

నర్సిల్ : సై లెస్.

(ప్రసాద్ : దొమ్మికొ! ఏ దొంగల్ని యిరవై వందలు తేసి యిల్లూ
పాలు కాతేసింది. దొమ్మికొగాదు. పూరంతా కడుపులు
మాడ్చుకుని కాళ్ళరిగేట్టు కోర్టులచూట్టూ తిరిగి తెచ్చు
కున్న పర్మిషన్ను... (ఇన్ స్పెక్టర్ తీరాడు)

ధర్మయ్య : కొంపలమీద జాబ్బన్యం చెయ్యమని ఎవడిచ్చాడా!

నర్సిల్ : జాబ్బన్యం వాళ్ళదేగాదు. (ప్రసాదుడేతిలోని కోర్టు పర్మి
షన్ గానికం తీసుకుని చురుకాడు)

ధర్మయ్య : మాదంటారా!

ప్రసాద్ : కాదంటారా.

అమరయ్య : ఏ మొకంబెప్పుకుని ఛీ. పెద్దమడికంట పెద్దమడికి.

ధర్మయ్య : మేమేం పెద్దమనుషులం లేనోయ్.

ప్రసాద్ : కాడిలగో పూరును నాశనం జేయించాలన్న చట్ట
బద్దమైన కోర్టుపర్మిషన్ను కాలదన్నాలన్నా అదేం అంటే

తుపాకులు పేల్పించాలన్నా పెద్దమనుషులకుగానూ పేద
వాళ్ల కేం చేతవుతుంది.

సర్కిల్ : ఊ...

ధర్మయ్య : చూచారా

సర్కిల్ : చూచాను. అంతా అర్జంజేసుకున్నానుగూడా.

ధర్మయ్య : అయితే చెయ్యండి. వీళ్ల నియిష్టకై యిక్కడెలా చెయ్యాలి...

శొండయ్య : చెయ్యండి. అరెస్టుగాదు. నిలబెట్టి కాల్చి పారెయ్యండి
వొప్పకుంటాం. చేరంపున్న చోట దండన జరగాల్సిందే.

ధర్మయ్య : జరిగితీరాల్సిందే.

శొండయ్య : మా శిరుమలు కత్తిరించుకుపోయినానరే అన్నా
యాన్నిక అంగీకరించం. చెయ్యండి. మా నేరం ఏదో
రుజువుచెయ్యండి. (నైపంచ పెత్తికి చుట్టాడు)
(అందరూ పంచలు పైకి కడుకున్నాడు స్కిర్ అంచుకు చూచాడు
నిశ్చరపోయాడు)

ధర్మయ్య : సందేహించకండి.

సర్కిల్ : లేదు. సందేహాలకి సమాధానాలకి యిక్కడావులేదు.

ధర్మయ్య : సావకాశంగూడా లేదండీ.

సర్కిల్ : అవును లేదు. అందుకే లా అండ్ ఆర్డరును వ్యతిరే
కించి ఆరమ్ము ఆక్టును అతిక్రమించి శాంతిభద్రతలను
భంగకరంగా ప్రవర్తించే ... వారిని ...

ధర్మయ్య : ఆ! శాంతిభద్రతల పేరుతో నా భూమిని కాళ్ళ
తండా వీళ్ళకు ధారబోస్తారా!

సర్కిల్ : లేదు.

ధర్మయ్య : మరి...

సర్కిల్ : నాకలాంటి అధికారాలేవీ లేవుకూడా. నేననేది
బక్కలే. సాగుచేసుకునేందుకు ఆసాములకు కోర్టుపర్మి
షన్ వుండంటున్నా దాన్ని కాదనటానికి మీరు నాకు
ఎవ్వరికీ ఏవిధమైన అధికారము లేదంటున్నా, అంతే.

ధర్మయ్య : ఆంతేనంటారా?

సర్కిల్ : అంతే. ఆహూమిని శాశ్వతంగా మీక్రిందే వుంచు
తుందో కాలుదార్లకు రక్షణే కల్గిస్తుందో అన్నాహా
కులలో కాలుదార్లే అనుభవించేట్టు చట్టాలే ప్యాస్
చేస్తుందో ఆలోచించి నిర్ణయించి అమలుకు పెట్టవల
సింది ప్రభుత్వం.

ధర్మయ్య : ఊ... ..

సర్కిల్ : ఆరమ్మ అట్ట అతిక్రమణక్రింద, కోర్టుధిక్కరణ నేరం
క్రింద మిమ్మల్ని. యిప్పుడు అరెస్టుకేస్తున్నాను. “యు
ఆకొండర్ అరెస్టు” (ఒకరినొకరు తీవ్రంగాచూచుకున్నాడు.)

శ్రీరంగం : అవునండి. అరెస్టు చేయ్యాలింటే. లేకపోతే పూరు
బ్రతికేట్టులేదు.

సర్కిల్ : వారిపోవాలు మీరుగూడా నడవండి.

శ్రీరంగం : చిత్తం.

సర్కిల్ : యీ చిత్తంకోసం పూల్లకి పూల్లు చిత్తయిపోతు
న్నాయి. నడవండి. (శ్రీరంగం యింట్లోకి వెళ్ళుతున్నాడు.) శ్రీరం
గంగారూ అటుగాదు. యిటూ. బైటకి. ఏ 444 ఫోర్
డబల్ ఫోర్

తెరలో : సార్.

సర్కిల్ : ఏరిడ్డన్న వాన్ ఎక్కించండి.

శ్రీరంగం : పూరును కనిపెట్టుకుంటుంటే నాదేముందండి.

అమరయ్య : ఓరినీ తల్లి కడుపుకాలగదరా!

కొండయ్య : అంది తెబ్బట్టు అందకపోతెక్కాల్లు.

దాసు : అంతెగా మరి.

సక్కిల్ : మర్యాదగా వస్తారా. దేక్షలు వేయించి పీసికెళ్లు
మంటారా! (ధర్మయ్య సీరంగం విడిచి మెదాబోయారు మామయ్య
న్నాడు ముందుకు పోవోతున్నాడు)

తెరలో : నీతులను వల్లించి వెక్కిరి

చేతులిడి నిరుపేద సాదల

బాధలకు బంధించుటది - నీ

(బతుకు దెరువుకు బంధికాన నీటి!

(స్క్రిల్, ధర్మయ్య, సీరంగం వెళ్లిపోయారు)

ప్రసాద్ : చూచావా కొండయన్నా. అంతా ఒక్కమాట
మీద వున్నందువల్ల ఏంజరిగిందో.

కొండయ్య : అవును బాబూ. ఎంటికో ఏరుగురు కట్టొచ్చని
పూరికె అన్నారా!

దాసు : పూరంతా ఒక్కమాటమీదంటే దానిదేవుంది
బాబూ. మేడి గురు బెట్టమంటే పెట్టదూ!

అమరయ్య : ఏంఅయ్యా. యిక మరపాలం మనకుండేట్టేగా.

కొండయ్య : నీపాలం యాడికిపోడే. యీవులుమోపులుమీద
కొండంతి ధర్మయ్యా సీరంగంవుంటే!

అమరయ్య : ఊ... ఏకిశాకలేవోయ్. (అందు సభ్యులన్నాడు)

ప్రసాద్ : సరిలేవదండి.

కొండయ్య : ఆ, ఆ... పూరంతా మనకోసం కానుక్కూపో
నుండాలి. వదండి.

ప్రసాద్ : అమ్మా!

వీరమ్మ : నాదేవుందిరా నాయనా. యీపీడా విరగజైంది. నా దిగులుదీరింది.

ప్రసాద్ : (వచ్చి) అప్పుడేనా. కాదమ్మా. యీ భూస్వామిక విధానం రద్దై దున్నేవాడికి భూమ్మీద శాశ్వతహక్కు ఏర్పడి భూమిని అమ్మటం కొనటం అనే నీచవర్గతి అంతమయ్యేదాక ఆనామికి యీ అగచాల్లు వుంటూనే వుంటాయమ్మా! ఆనాడే అవన్నీ జరిగిన్నాడే ఆనందం ఆనామికి వదండి.

తెరలో : — పాట —

లేండ్లోయ్ లేలేండ్లోయ్.

రాచండ్లోయ్- కడలండ్లోయ్...

నడవండ్లోయ్- రైతులుకూలీల్.

చిటవట చినుకులు

జీరుములు- మెరుపులు

మెరిసె మెరిసె- మెరిసె మెరిసె

తొలకరి తల్లికి పొంగలి- పులగం

తొలిమొక్కలిడన్- లేండ్లోయ్-

గణగణ గణగణ

గంటలు మువ్వలు

(మోగె (మోగె- (మోగె (మోగె

పరుగున అందరు

— ములుగర్రలతో

అరిచుకున్నా- లేండ్లోయ్-

సంపూర్ణం

— (త) —

చదవండి!

నగరా ప్రచురణలు

భార్యా భర్తల మధ్య	0—3—
అకాశ కీపాలు	1—0—
విద్యుచ్ఛక్తి	4—0—
విజ్ఞాన సమీక్షలు	0—10—
క్రైమియి	1—0—
అకటి	2—12—
